



Kapadokya   niversitesi

Lisans  st   Eēitim,   ēretim ve Araştırma Enstit  s  

Siyaset Bilimi ve Kamu Y  netimi Anabilim Dalı

D  NDEN BUG  NE T  RKİYE’DE KAMU DENET  İLİēİ

Sezer NAZLI

Y  ksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

DÜNDEN BUGÜNE TÜRKİYE'DE KAMU DENETÇİLİĞİ

Sezer NAZLI

Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım süresince hiçbir desteğini esirgemeyen yanımda olan aileme; fikirlerinden, bilim insanı kişiliğinden ve insaniyetinden çok şey öğrendiğim değerli arkadaşım Araştırma Görevlisi Eyyüp YILDIZ'a, yine aynı şekilde çok değerli büyüğüm ve hocam Doçent Dr. Kadir Caner DOĞAN'a, tez dönemimde desteğini esirgemeyen Kapadokya Üniversitesi SBKY bölüm başkanımız Doçent Dr. Çağdaş SÜMER'e, ve yine başarı duygusunun birleştiriciliğini ülkemize hatırlatan Kamu Denetçiliği Kurumu personellerinden Selman EROL Bey'e ve Feyza DERE Hanım'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Sezer NAZLI

Gümüşhane,2023

KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

AP: Avrupa Parlamentosu

AUÇ: Alternatif Uyuşmazlık Çözümü

IOI: Uluslararası Ombudsmanlık Enstitüsü

KDK: Kamu Denetçiliği Kurumu

NHS: Ulusal Sağlık Hizmeti

PHSO: Parlamento ve Sağlık Hizmeti Ombudsmanı

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Yıllar İtibariyle Tavsiye, K.Tavsiye K.Ret Karar Dağılımları	59
Tablo 2: Yıllar İtibariyle Tavsiye Kararlarına Uyma Oranlar	61
Tablo 3: 2022 Yılı Şikayetlerinin Başvuru Şekillerine Göre Dağılımı.....	94
Tablo 4: 2022 Yılında Dostane Çözüm Yoluyla Çözüme Kavuşturulan Dosya Dağılımı.....	95
Tablo 5: 2022 Yılı Şikayet Başvurularının Yıllara Göre Dağılımı.....	103

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Yıllar İtibariyle Tavsiye, K.Tavsiye K.Ret Karar Dağılımları.....	60
Şekil 2: Yıllar İtibariyle Tavsiye Kararlarına Uyma Oranları.....	62
Şekil 3: Kamu Denetçiliği Kurumu Mevcut Yıllık Raporları.....	74
Şekil 4: Kamu Denetçiliği Kurumu Başdenetçilik Organizasyon Şeması.....	86
Şekil 6: Kamu Denetçiliği Kurumu Genel Sekreterlik Organizasyon Şeması...	93

ÖZET

NAZLI, Sezer. *Dünden Bugüne Türkiye’de Kamu Denetçiliği*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2023.

Devletlerin en üstün güç olarak kontrol edilebilmesi ihtiyacı denetleme kurul veya kurumlarını ortaya çıkarmıştır. Nitekim “Güçler Ayrılığı” ilkesi ile bu denetimin sağlanmasının yanında Ombudsmanlık Kurumları’nın da gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu çalışmanın önemi Kamu Denetçiliği Kurumu’nun Türkiye’de demokratikleşmeye katkısının neler olabileceğini ortaya çıkaracaktır. Amacı ise Kamu bürokrasisinin etkili kullanılabilmesi için oluşturulan Kamu Denetçiliği Kurumu’nun, tarihsel gelişimi ve dünyada ki farklı örnekler ile Türkiye’de uygulanabilirliğinin denetlenmesidir. Çalışmanın hipotezi ise Türkiye’de genç ve gelişmekte olan bir kurum olarak Kamu Denetçiliği Kurumu’nun, devletin büyümesi ve birçok alanda geniş yetkilere sahip olması ile birlikte bürokrasinin ortaya çıkması ve bu durumun sonucu olarak vatandaşın hukuki süreçlerini etkileyen idarenin hukuka uygun olmayan eylem ve işlemlerine karşı korumayı hedeflediğini göstermektedir.

Bu araştırma literatür taraması yapılarak gerçekleştirilecek ve kanun, ansiklopedi, kitap ile birlikte makale araştırmaları kontrol edilecektir. Elde edilen materyaller ve bulgular sonucunda tartışılacak ve hipotezler sunulacaktır. Özgün bir şekilde çalışma yazılarak analiz edilecek ve sonuç bölümü ile birlikte tez tamamlanacaktır. Bu çalışmanın kapsamını Türkiye’de, Kamu Denetçiliği Kurumu’nun uygulama alanlarının artması ile birlikte denetim sistemlerinde gerçekleşen değişiklikler ve yönetim alanında gerçekleşen değişiklikler oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Ombudsmanlık, Denetim, Kamu Yönetimi, Kamu Denetçiliği Kurumu, Demokrasi

ABSTRACT

NAZLI, Sezer. *Ombudsmanship in Turkey From Past To Present*, Master's Thesis, Nevşehir, 2023.

The need to control the states as the supreme power has revealed the supervisory boards or institutions. As a matter of fact, it has revealed the necessity of Ombudsman Institutions as well as providing this control with the principle of "Separation of Powers". The importance of this study will reveal the contribution of the Ombudsman Institution to democratization in Turkey. Its purpose is to audit the historical development of the Ombudsman Institution, which was created for the effective use of the public bureaucracy, and its applicability in Turkey with different examples in the world. The hypothesis of the study is that, as a young and developing institution in Turkey, the Ombudsman Institution, with the growth of the state and having wide powers in many areas, the emergence of bureaucracy and as a result of this situation, against the unlawful actions and transactions of the administration that affect the legal processes of the citizens. demonstrates the goal of protection.

This research will be carried out by scanning the literature and the article researches will be checked together with the law, encyclopedia, book. As a result of the obtained materials and findings, it will be discussed and hypotheses will be presented. The study will be written and analyzed in an original way and the thesis will be completed with the conclusion part. The scope of this study consists of the changes in the audit systems and the changes in the field of management with the increase in the application areas of the Ombudsman Institution in Turkey.

Keywords: Ombudsman, Audit, Public Administration, Ombudsman Institution, Democracy

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	v
TABLolar DİZİNİ.....	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM	7
KAMU DENETÇİLİĞİ	7
1.1. Kamu Denetçiliği Kavramı	7
1.2. Kamu Denetçisinin Görevi	12
1.3. Kamu Denetçisinin Yetkisi.....	15
1.4. Kamu Denetçisi Statüsü	16
1.5. Kamu Denetçiliğinin Denetim Alanları	16
1.6. Bazı Ülkelerdeki Ombudsmanlık Kurumları	22
1.6.1. İsveç Ombudsmanı.....	22
1.6.2. Norveç Ombudsmanı	23
1.6.3. Kanada Federal Ombudsmanlığı.....	24
1.6.4. Güney Afrika Ombudsmanlığı.....	25
1.6.5. İrlanda Ombudsmanlığı.....	26
1.6.6. Danimarka Ombudsmanlığı	27
1.6.7. Finlandiya Ombudsmanlığı	28
1.6.8. Gana Ombudsmanlığı.....	29
1.6.9. Japonya Ombudsmanlığı	30
1.6.10. İngiltere Ombudsmanlığı.....	31
1.6.11. Avrupa Ombudsmanlığı	35
1.7. Ombudsmanlık Kavramı ve Farklı Ülkelerde Kullanımı Hakkında Nihai Değerlendirme.....	36
2.BÖLÜM	37
OSMANLI KAMU YÖNETİM YAPISI VE KAMU DENETÇİLİĞİ GELİŞİM SÜRECİ.....	37

2.1. Osmanlı'da Kamu Yönetim Yapısı.....	37
2.1.1. Ahilik ve Kadılık Sistemleri Üzerine İnceleme	46
2.1.2. Cumhuriyet Dönemi Kamu Denetimi ve Devlet Denetleme Kurumu	47
2.2. Kamu Denetçiliği Kurumu'nun Kurulmasında Avrupa Birliği Etkisi.....	49
2.3. Kamu Denetçiliği Kurumunun Kurulması ve Geliştirilmesinde Venedik İlkelerinin Etkisi	52
2.4. Ombudsmanlık Kurumunun Faaliyet Alanları	57
2.5. Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumunun Denetimi.....	65
2.5.1. Re'sen Soruşturma	71
2.5.2. Anayasa Mahkemesine Dava Açma.....	72
2.5.3. Ombudsmanlık Yetkisi.....	73
2.5.4. Yıllık Raporlar	74
2.6. Osmanlı'da Kamu Yönetim Yapısı ve Kamu Denetçiliği Üzerine Nihai Değerlendirme.....	76
3.BÖLÜM	78
TÜRKİYE'DE KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU'NU KURMA GİRİŞİMİ.....	78
3.1. Türkiye'de Kamu Denetçiliği Kurumu.....	78
3.1.1. Türkiye'de Kamu Denetçiliğinin Gelişim Süreci.....	80
3.1.2. Kamu Denetçiliği Kurumu Organizasyonu.....	86
3.1.2.1. Kamu Denetçiliği Kurumu Başdenetçisinin Görevleri	86
3.1.2.2. Kamu Denetçiliği Kurumu Denetçisinin Görevleri.....	91
3.1.2.3. Kamu Denetçiliği Kurumu Genel Sekreterinin Görevleri	92
3.1.3. Türkiye'de Kamu Denetçiliği Kurumu'nun Gerekliliği	95
3.2. Ombudsmanlık Kurumunun Kuruluşuna Yönelik Eleştiriler	97
3.3. Kamu Denetçiliği Kurumunun Vatandaşlar Tarafından Bilinirliği	103
3.4. Ombudsmanlık Kurumu'nun Türk Denetim Sistemine Faydaları.....	105
3.5. Türkiye'de Ombudsmanlık Üzerine Yapılan Tartışmalar	107
3.6. Türkiye'de Ombudsmanlık Kurumu İçin Nihai Değerlendirme	110
KAYNAKÇA	113
EK-1. ORJİNALLİK RAPORU.....	122

GİRİŞ

12 Eylül 2010 yılında gerçekleştirilen referandum ile ombudsmanlık kavramı anayasada yer almıştır. 2011 yılında ise TBMM tarafından bir kanun tasarısı olarak ele alınan bu kavramın, Türkiye’de denetimin gelişmesine olan katkısı, evrensel ölçütlerine göre değerlendirilmiştir. Türkiye’de, kamu kurum ve kuruluşları tarafından zarara uğratılan insanların şikâyetleri ile veya kendi inisiyatifi ile araştırma yapan Kamu Denetçiliği Kurumu’nun raporlarına göre gerçekleştirilen denetim sistemleri, ülke içerisinde mağduriyeti en aza indirebilecek bir ölçüt olması tasarlanmaktadır. Bu durum tavsiye niteliği taşıyan Kamu Denetçiliği Kurumu’nun mağduriyet sayısını azaltabilmesi adına kararlarının bağlayıcı nitelik taşıması gerektiğini ortaya koymaktadır. İdarenin, haksız işlemlerine karşı idari yargı yolunun yetersiz kalması ülke içerisinde bulunan insanların, haklarını kazanmasında olumsuz örneklerle yol açabilmektedir. Bunun önüne geçebilmek için gerçekleştirilen araştırmaların ve kurumun bağımsız olabilmesi gerekmektedir. Bu durumda ombudsman asıl olan bağımsızlık anlayışı ile gücünün kaynağını koruyabilecek ve politik anlamda tarafsız kalabilecektir. Kurumun kararlarında bağımsız olması ve bağlayıcılık kazanması durumunda kararları ciddi olarak değerlendirilecek ve kurumlar tarafından dikkate alınacak bir yapılanma haline gelecektir. Uyuşmazlıklar ise yargı organına intikal etmeden çözülebilecek durumda olacaktır. Kamu Denetçiliği Kurumu’nun Türkiye’de etkin olarak işleminin sağlanması yurttaşların kamu kurum ve kuruluşları ile olan bağını güçlendirecek temel bir yapı olması açısından ayrıca bir önem taşıyacaktır. Bu sebepten dolayı “Ombudsman” kavramının düzenlenmesi ve geliştirilmesi mutlak bir gereksinim olmaktadır. Etkin bir ombudsman anlayışının gerçekleştirilebilmesi için ise Anayasa’da bulunan 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunun yeniden gözden geçirilerek düzenlenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Araştırma Materyallerinin Hazırlanması

Araştırma Yöntemi

Selçuklu dönemini ve Osmanlı'nın kuruluş felsefesini özetleyen Ahilik, Türk medeniyetinin temel taşlarından biridir. Aynı zamanda Türk yönetim geleneğinde hesap verebilirlik mekanizması şeklinde faaliyet gösteren Divan-ı Mezalim, Selçuklu Devleti'nde "yönetim karşısında zulme uğradığını düşünenlerin başvurdukları" bir kurum olarak işlev yürütmüştür. Devleti yönetimde ise denetim sistemlerinin uygulanabilirliği, içerisinde bulundurduğu adalet kurumları ile gerçekleştirilmiştir. Osmanlı Devleti içerisindeki Kadılık sistemini oluşturmuştur. Kadıların yargı görevlerinin yanı sıra idare ve yerel yönetimler alanında da etkili olduğu gözükmiştir. Bu bağlamda “Kadılık” kurumun yönetsel fonksiyonları ve işlevsel görevleri de anlatılmıştır. Bu kurumların ombudsmanlık kuruluşunun temellerini oluşturduğu kabul görmektedir. Yönetimin tamamlayıcı unsurunu oluşturan bu denetim sisteminin devletin etkin işlemlerini sağlamaktadır.

Ombudsmanlık kurumunun denetim sistemi, devletin yargı kurumlarına alternatif oluşturacak bir denetim sistemi olmamakla birlikte, farklı denetim sistemlerinin eksik kalan yönlerini tamamlamaktadır. Ombudsmanlık kurumunun vatandaşları devletin ihmal ve hatalarına karşı kurulmuş olduğu ve çeşitli ülkelerde farklı adlarla ortaya çıkmış olduğu belirtilmektedir. Çağdaş demokratik bir sistem içerisinde ombudsmanlık kurumunun gerekliliği ve yönetim içerisinde denetim sisteminin oluşturulması adil bir düzenin gerekçesi haline gelmiştir. Bu şartlar ve artan iş hacmi karşısında değişen toplum düzeni ve insanların ihtiyaçları için yeni hak arama yollarına yönelmesine sebep olmuştur. Farklı ülkelerde bu hak arayışının geliştirilmesi için çeşitli ombudsmanlık kurumları kurulmuştur. Ombudsmanlık Kurumu ilk defa 1809 yılında İsveç'te ortaya çıkmıştır. Kurum vakaları ele alış yollarını ve gerçekleştirdiği faaliyetleri başarılı bir şekilde sonuçlandırmıştır. Kamu yönetimi ve vatandaş arasında bir arabuluculuk görevi üstlenmekte olan Ombudsman, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti anlayışının gelişimine bağlı bir biçimde tüm dünya boyunca yayılımını sürdüren bir demokrasi projesi haline gelmiştir. Ombudsmanlık kurumu, kamu yönetiminin etkinlik ve verimliliğini de arttırmıştır. Dünyanın farklı kıtalarına yayılım göstermiş bulunan ombudsmanlık kurumunun bir Avrupa kıtası ülkesi olan Türkiye üzerinden genel hatlarıyla örneklenmesi, Kamu Denetçiliği Kurumu'nun yönetsel, yapısal ve işlevsel yönlerinin ele alınması ve yönetsel anlayış değişikliğinin kamu yönetiminde yeniden yapılanması Türkiye'de kamu yönetimi alanında gerçekleşen değişime ayak uydurmakta

zorlandığını ortaya çıkarmıştır. Türkiye’de ki parlamenter demokrasi ele alınarak nasıl değiştirilmesi ve geliştirilmesi gerektiği araştırılmaktadır(Onut,2015,s.124). Günümüzde ise Ombudsmanlık kavramı anayasal bir terim olarak 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan referandum ile bir temel içerisine oturtulmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi 5 Ocak 2011 tarihinde onaylamış olduğu Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu, evrensel ölçütler bağlamında hem ombudsmanlık kavramını hem de kanun tasarısını ele alarak Türkiye’de etkin kullanımının önünü açmıştır.

Kamu Denetçiliği Kurumu’nun yargı dışı olarak ele alınması yönetim karşısından vatandaşın nasıl korunacağı ve iyi bir yönetim anlayışı için temel sorunlarının çözülebilmesinde nasıl bir denetim yolu izlenmesi gerektiği belirtilmiştir(Demir,2014,s.25-36). Kamu Denetçiliği Kurumu müessesinin en önemli kuruluş nedeni, vatandaşların, bürokrasi ve diğer devlet etkilerine karşı oluşacak olumsuz tepkilerinin önüne geçme arzusudur. Ombudsmanlar idarenin ve diğer yargı organlarının denetiminden etkilenmemek için bağımsız bir şekilde işlemelidir. Bu çalışma ombudsman tipi bir denetim kurumunun, Türk kamu yönetiminde hak arama kurumlarının denetleme usulleri, bireylerin kurumlara şikayet başvurularının incelenmesi ve analiz edilmesi gerekliliği ile uygulanabilirliğini amaçlayan Kamu Denetçiliği Kurumu’nun tarihçesini ve işlevini, işleyiş biçimlerini araştırmak amacıyla kaleme alınacaktır. Böylesine yaygınlaşan bir kurumun, oluşturulduğu ülkelerin koşullarına göre farklılıklar barındırmakta olduğu ve günümüzde Ombudsman kurumu incelenirken bu farklılıklar çerçevesinde bir tasnif yapılması gerektiği belirtilmiş ve Ombudsman kurumunun farklı ülke yapılarından bağımsız olarak etkin bir şekilde çalışmasının mümkün olup olmadığı incelemiştir. Kurumun Türkiye’de incelemekte olduğu vaka analizleri kontrol edilerek, hangi özelliklerin kurumun bünyesinde ve mevzuatında bulunması gerektiği hususu ele alınacaktır. Kamu bürokrasisinin etkili kullanılabilmesi için oluşturulan Kamu Denetçiliği Kurumu’nun, tarihsel gelişimi ve dünyada ki farklı örnekler ile Türkiye’de uygulanabilirliğinin denetlenmesi üzerine gerçekleştirilen analizlere de yer verilecektir.

Araştırmanın Amacı

Kamu yönetiminin tamamlayıcı unsurlarından olan denetim anlayışı devletin etkin işlemesine dayanmaktadır. Hukuki, siyasi ve idari yollarla denetlenen yönetim anlayışının içerisinde yer alan “Ombudsmanlık” kurumunun amacı diğer yargı yollarına alternatif oluşturmak değil, bu denetim organlarının eksik kalan yönlerini, yönetim açısından ele alarak bir denetim mekanizmasını ortaya koymaktır. Ombudsmanlık kurumu, ombudsmanlık çeşitleri ile birlikte günümüzde birçok ülke ve kuruluşta denetim organı olarak görev almaktadır. Ombudsmanlar ise belli bir konuda uzmanlaşarak vatandaşlar ile yönetim arasında oluşabilecek olumsuz şartları yok etmek amacıyla kendilerine ulaşan şikâyetleri değerlendirmekte ve yönetim anlayışında yapılabilecek değişiklikleri gerçekleştirmeye çalışarak, şikâyetleri minimize etmeyi hedeflemektedir. Türk tarihi içerisinde “Kadılık” ve “Ahilik” gibi kavramlar ile benzerlik gösteren bu anlayış zaman içerisinde adını ve işleyiş biçimini Devlet Denetleme Kurumu ve Kamu Denetçiliği Kurumu gibi denetim organlarına bırakmıştır. Devletin yönetilmesi, işlevselliği ve görev süreçlerinin bu kurumlar tarafından denetlenmesi Türkiye’de nasıl bir yasal zemin hazırlayacağı ve bireylerin bu çerçevede hangi haklara sahip olabileceği araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Varsayımları

Türkiye’de Kamu Denetçiliği Kurumu’nun kurulmasında Osmanlı yönetim anlayışının etkisi vardır.

Ombudsmanlık kurumlarının bulunduğu ülkelerde yargı sistemlerinin bulunmayan ülkelere göre daha çok gelişmiş olduğu gözükmemektedir.

Kamu Denetçiliği Kurumu’nun bağlayıcılığı siyasi, idari ve hukuki alanlarda değişiklikler yapılması gerektiğini göstermiştir.

Vatandaşlara Kamu Denetçiliği Kurumu’na bireysel başvuru hakkı tanınması çağdaş demokrasinin gelişiminde etkili olmuştur.

Avrupa Birliği uyum sürecinde uygulanan denetim sistemlerinin, Türkiye’de Kamu Denetçiliği Kurumu’nun kurulması ve gelişmesinde etkisi olmuştur.

Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışma Türkiye’de 2012 yılında kurulan Kamu Denetçiliği kurumunun geçmiş tarihi ve günümüze kadar olan döneme kadar gerçekleştirmiş olduğu faaliyet alanları ile sınırlandırılmıştır. Türkiye’de Kamu Denetçiliği Kurumu’nun uygulama alanlarının artması ile birlikte denetim sistemlerinde gerçekleşen değişiklikler ve yönetim alanında gerçekleşen değişiklikleri incelemek amacı ile bu çalışma hazırlanmıştır.

Araştırma Malzemesi

Araştırmanın malzemelerini, Kamu Denetçiliği Kurumu tarafından elde edilen kitaplar ve çeşitli makaleler oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN GENEL SORUSU/SORULARI

1. Kamu denetçiliğinin, Türkiye’de gelişim süreci nasıl meydana gelmiştir?
2. Türkiye deneyiminden hareketle Ombudsman Kurumu, neden kamu örgütü olarak kurulmuştur?
3. Türk kamu yönetiminde, Kamu Denetçiliği Kurumu’nun işlevselliğe sağlayacağı katkıları nelerdir?

ARAŞTIRMANIN ÖZEL SORULARI

1. Ombudsmanlık kavramı nedir?
2. Parlamenter demokrasi aracı olarak Kamu Denetçiliği Kurumu’nun görevleri nelerdir?
3. Kamu denetçiliği hangi politika ve araçlar kullanılarak oluşturulmuş ve şekillenmiştir.
4. Kamu politikası oluşturulurken temel sorunlar nelerdir?
5. Kamu Denetçiliği Kurumunun Türkiye’de ki demokratikleşmeye katkıları nelerdir?
6. Kamu Denetçilik Kurumu’nun kurulmasında Avrupa Birliği’nin etkilerini nelerdir?

7.Çağdaş demokrasinin gelişiminde Kamu Denetçiliği Kurumu'nun katkıları nelerdir?

8.Kamu Denetçiliği Kanunu'nun oluşum sürecinde yaşanan gelişmeler nelerdir?

9.Kamu Denetçiliğine bireysel şikayet başvuru mekanizmasının oluşmasında kamuoyunun etkileri nelerdir?

10.Demokratik hukuk sistemine ombudsmanın katkıları nelerdir?

1.BÖLÜM

KAMU DENETÇİLİĞİ

1.1. Kamu Denetçiliği Kavramı

Ombudsmanlık kavramı, ilk olarak İsveç'te 1809 yılında kurulan "Justitieombudsman" (Adalet Ombudsmanı) ile ortaya çıkmıştır. Ombudsman, İsveççe'de "representant", yani temsilci anlamına gelmektedir. Osmanlı'daki şeyhülislamlık kurumundan esinlenerek İsveç Kralı Demirbaş Şarl'ın Osmanlı'ya sığındığı dönemdeki gözlemleri neticesinde uyarladığı bir mekanizmadır (Eken, 1998:132-133). Bu kurum, vatandaşların devlet kurumlarıyla yaşadığı sorunları çözmek ve hizmet kalitesini artırmak için kurulmuştur. Hukuk devleti ve insan hakları alanlarında yaşanan değişimler ve geleneksel denetim araçlarının yetersiz kalması, kamu yönetimlerinin daha etkili bir şekilde denetlenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle, İsveç modeli çerçevesinde ombudsmanlık kurumları yaygınlaşmaktadır(Aktel, M. vd,2014:21). Ombudsmanlık kurumunun İsveç'te başarılı olması, diğer ülkelerde de benzer kurumların kurulmasına yol açmıştır. Fendoğlu'na göre; “Kamu denetçiliği kurumunun bir Türk/Osmanlı Kurumu olduğu da”, İsveçliler de diğer ülke temsilcileri de uluslararası toplantılarda sürekli dile getirilmektedirler(Fendoğlu.H.T,2013:24). Fakat ombudsman kurumunun 1809 yılında İsveç Anayasası'na girerek anayasal bir kurum haline gelmesi, modern anlamda Ombudsman kurumunun başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Erdengi, 2006:31-32). Ombudsmanlık kavramı, genellikle vatandaşların devlet kurumları, kamu hizmetleri, özel sektör kuruluşları ve sivil toplum örgütleri gibi çeşitli kurumlarla yaşadığı sorunları çözmek için kurulmuş bir bağımsız mekanizma veya kuruluş olarak tanımlanır. Ombudsmanlık kurumları, genellikle bir ülkede yasal düzenlemeler veya anayasal hükümlerle belirlenirler.

Ombudsman, devlet ile birey arasındaki arabuluculuk görevini yerine getirerek, vatandaşlar ve idare arasında kabul edilebilir bir çözüm bulunmasına katkı sağlar. Ayrıca, ortaya çıkabilecek ihtilafların objektif bir şekilde çözülmesine yardımcı

olur(Şahin, 2000:140-141). Öte yandan kamu hizmetlerinin toplum için en iyi, en yararlı ve en akılcı biçimde yerine getirilmesi gerekir(Fendoğlu.H.T,2013:26). Bunun için ombudsmanlar, özellikle vatandaşların ve toplumun güvenliğini, refahını ve toplumsal adaleti korumak için önemli bir araç olarak görülmektedirler.

Yılmaz, Kılavuz ve İzci tarafından belirtildiği gibi, ombudsman, gücünü parlamentodan alan, bağımsız ve tarafsız bir kamu görevlisidir. İdarenin çeşitli işlem ve eylemlerinden zarar gören bireylerin şikayetleri üzerine veya re'sen harekete geçerek inceleme ve soruşturma yapar. Ombudsman, yönetenlerin takdir yetkisinin kötüye kullanılmasını önlemek ve mevzuata uygun hareket etmelerini sağlamak için çalışır. Kararları yaptırım gücü taşımaz ve sadece tavsiye niteliği taşır. Her yıl bir raporla çalışmalarını kamuoyuna ve parlamentoya sunar(Yılmaz vd, 2003:54). Ombudsmanlar, sorunların çözümü için kurumların yönetim kadroları, hükümet yetkilileri veya diğer ilgili taraflarla iletişim kurabilirler. Esgün'e göre; "Böylesine yaygınlaşan bir kurum, doğal olarak, oluşturulduğu ülkelerin özgür koşullarına göre farklılıklar barındırmaktadır. Günümüzde ombudsman incelenirken bu farklılıklar çerçevesinde bir tasnif yapılması gerekmektedir"(Esgün,İ.U,1996:255)

Ombudsmanlık kavramı, vatandaşların haklarını korumak, hizmetlerin etkinliğini artırmak ve hizmet kalitesini yükseltmek için önemli bir araçtır. Ombudsmanların bağımsızlığı ve tarafsızlığı, vatandaşların ve diğer bireylerin sorunlarını güvenle iletebilmelerine olanak sağlar. Ombudsmanlık kurumları, toplumsal refahın ve adaletin korunmasına katkı sağlamıştır. Avşar'a göre; "Ortaya çıktığı tarihten itibaren uygulandığı ülkelerde hukuk devletinin ve demokrasinin yerleşmesinde ve kökleşmesinde önemli katkılar sağlayan, devlet, yönetim ve vatandaşlar arasında iyi bir iletişim kanalı olarak görev yapan ombudsmanlık kurumu, bu popülerliğinden dolayı bir bakıma yargı dışındaki her şikayet mercii için kullanılan genel bir kavram olmuştur" (Avşar, 2007:66).

Kamu Denetçisi ayrıca, arabuluculuk, yüksek yönetim denetimi, medeni hakların savunuculuğu, kamu hakemliği ve parlamento komiserliği gibi farklı isimlerle de tanımlanabilir. Komiserlik, daha açık olarak insan hakları ihlallerini önlemek ve yasaların uluslararası insan hakları normlarına uygunluğu için görev yapmaktadır (Özden,2010:92). Türkiye’de ise “Kamu Denetçiliği Kurumu” adı ile hukuk literatürüne kazandırılmıştır. Bugün dünyada yüzden fazla ülkede ve Avrupa Birliği gibi uluslar üstü topluluklarda da uygulama alanı bulmuştur(Soyupek,Y. 2017:17). Ombudsmanlık kurumu, farklı ülkelerde çeşitli isimlerle anılmaktadır. Örneğin, İspanya’da "Defensor del Pueblo" (Halkın Savunucusu), Avusturya’da "Volksanwaltschaft" (Halk Avukatı), Fransa’da "Mediator of Republic" (Cumhuriyet Arabulucusu), Kanada’da "Vatandaş Koruyucusu", Portekiz’de "Provedor de Justica" (Adalet Temsilcisi), İtalya’da "difensore civico" (Sivil Savunucusu) ve Polonya’da "Human Rights Defender" (İnsan Hakları Savunucusu) gibi ifadeler kullanılmaktadır(Ombudsmans, International Ombudsman Institute, 2013). Ombudsmanın evrensel bir tanımı bulunmamaktadır. Bütün dünyadaki uygulamalardan esinlenerek ve ombudsmanlığın niteliklerini de göz önüne alarak Uluslararası Baro Ombudsmanı; Anayasa veya yasama organı tarafından oluşturulan yasama organına karşı sorumlu olan hükümet birimleri, memurları ve çalışanları hakkında şikayetleri alan, yakınmalara yanıt veren veya re’sen harekete geçerek araştırma yapan, tespit edilen aksaklıkları gidermek için öneriler sunan ve bu konularda rapor hazırlama yetkisine sahip olan üst düzey bir memurdur(Tacir, 2021:10).

Halk açısından ombudsmanlık, adil bir şekilde hizmet sunulduğundan ve idare tarafından vatandaşlara saygılı bir şekilde davranıldığından emin olunmasını sağlayan etkili bir sistemdir. Ombudsman terimi, vatandaşların şikayetlerini iletmek için başvurabilecekleri kişi, ofis veya kurumu ifade etmektedir. Ombudsman vatandaşın yakınmalarını alır, bu yakınmaları araştırır, soruşturur ve çözüm yollarını gösteren önerilerini rapor ederek taraflara bildirir(Kaya.E,2021:321). Bürokrasi açısından Ombudsmanlık; İdarenin işlemleri sırasında, işlemlerin gerçekleştirilmiş ve/veya henüz gerçekleştirilmemiş olan yanlışlıkların sonrasında tespit edilmesini ve çözülmesini sağlayan, ek bir yanlıştan veya yanlıştan direnmekten, yanlışı tekrar etmekten arınma

demektedir. Kamu hizmetlerinin mevzuata uygun bir şekilde yerine getirilip getirilmediğinin denetlenmesi, demokratik bir yönetim anlayışının temel bir gerekliliğidir. Bürokrasinin vatandaşları ezmesinin önüne geçmek amacıyla bu denetimler önem taşır(Küçüközyiğit, 2006:94).

Ombudsmanlık sisteminin bürokrasi ile iç içe olmasına rağmen, bürokrasinin ve kuralcılığın dışında bulunduğunu vurgulayan Fransız Adalet Bakanı Christiane Taubira göre; ombudsmanlık sistemi şu şekilde tarif etmiştir: “Ombudsman; hiçbir karşılık beklemeden, sırf gönülleri hoş etmek için, pragmatik olarak ve şekle bağlı olmadan vatandaş ve idare arasına giren şefaatçidir”(Eryıldız,Ü.2006:17). Fakat bakanın belirtmiş olduğu bu cümle doğru bir düşünce olmayacaktır. Çünkü ombudsmanlığın gerçek işlevini yanlış tanımlamıştır. Ombudsmanlık, sadece gönülleri hoş etmek için değil, hukuki ve kurumsal yetkilerle donatılmış bir kurum olarak idarenin hizmetlerini vatandaşların denetlemesine açık hale getirmek içindir. Ombudsman, halkın haklarını korumak ve idarenin yürüttüğü hizmetleri daha adil ve şeffaf hale getirmek için çalışan, idarenin işlemlerini ve kararlarını inceleyen, sorunları çözmeye ve hataları düzeltmeye çalışan bir kamu görevlisidir. Bu nedenle, ombudsmanın rolü, sadece şefaatçi olarak düşünülemez.

Ombudsmanlık sistemi, uygulandığı ülkelerde diğer denetim yöntemlerinin bir alternatifi değil; idarenin yasalara uygun bir şekilde işlemlerini denetleyen kurumlardan birisidir. Ombudsmanlık kurumunun diğer denetim yöntemlerine alternatifliği belki; vatandaşların idarenin gerçekleştirmiş olduğu işlemler sonucunda mağdur olmamaları ve güçlü bir otoritenin karşısında haklarını basit ve masrafsız bir şekilde arayabilmeleri olacaktır(Köse, 1999: 62-71; Eren, 2000: 83) .

Pek çok ülkede değişik adlar altında faaliyet göstermekte olan ombudsmanlık kurumunun genellikle kabul edilmiş olan ortak noktalarını bulunmaktadır. Ombudsmanlık kurumu; Anayasa veya yasalar ile düzenlenmiş olan idareyi, yasama

organının adına denetleyen tarafsız ve bağımsız bir kurumdur. Tarafsız bir kurum olarak halktan almış olduğu şikayetler üzerine gerçekleştirdiği inceleme ve soruşturmaların sonuçlarını yetkililere aktaran müfettiştir(Altuğ, 2002:31). Çok kısaca Ombudsmanlık; idarenin yargı dışı denetlenmesidir.

Ombudsmanlıklar, birçok ülkenin kurumsal yapılarının önemli bir parçasıdır. Ancak, her bir Ombudsmanlık modelinin görevleri, rolleri, diğer kurumlarla ilişkileri ve yargı sistemiyle olan bağlantıları farklılık gösterir. Ülkeler arasındaki farklı sosyal, politik, hukuksal ve demografik gibi etmenler dolayısıyla Ombudsman kurumunun oluşturulmasında yapısal değişiklikler olabilmektedir. Ancak, beklenen etkinliğin sağlanması için ortak sayılabilecek bazı yönlerin adı geçen kurumda hayata geçirilmesi gerekmektedir(Şafaklı, O.V, 2009:170). Kamu Denetçiliği Kurumu, kamu hizmetlerinin etkin ve bağımsız bir şikayet mekanizması oluşturarak idarenin eylem ve işlemlerini, tutum ve davranışlarını hukuka, hakkaniyete ve insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde incelemek, araştırmak ve önerilerde bulunmak amacıyla kurulmuştur. Bu sayede, idarenin tüm faaliyetlerinin hukuka uygunluğu ve adaletli bir şekilde gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır(Usta.H,2014:62). Ancak, farklı ülkelerdeki Ombudsmanlıkların görevleri, rolleri ve diğer kurumlarla olan ilişkileri farklılık gösterdiği için, her bir modelin bağlamının anlaşılması gereklidir.Ombudsmanlık kurumları, esnek ve değişen koşullara uyum sağlayabilen bir araç olarak kabul edilir. Bu kurumlar, bireyler ile devletin karşı karşıya kaldıkları sorunları çözmek için kamu ve idare hukuku alanlarında faaliyetlerini gösterirler(Reif.L,2004:79).

Ombudsmanlık modeli, farklı hukuk sistemlerinde Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (AUÇ) olarak kullanılmaktadır ve sürekli olarak gelişimini sürdürmektedir. Ancak ekonominin, toplumun, siyasetin ve kültürün çeşitli zorluklarla karşı karşıya olduğu bir gerçektir. Ombudsman sistemi, her ülkenin kendi yönetsel ve siyasal yapısına uygun bir teşkilat ve çalışma düzeniyle uygulanır. Bu sistem genellikle bireylerin yönetsel uygulamalarla ilgili şikayetlerini veya kendisinin saptadığı yönetsel bozuklukları, hak ihlallerini parlamento adına soruşturabilen saygın bir

görevli tarafından incelenir(Büyükavcı,M,2008:12). Bu nedenle, bu kurumlar belirli sorunları çözmek için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Ancak, bu uyarlama süreci, farklı ülkeler ve karar verme süreçleriyle ilgili sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda, uyuşmazlık çözümü için yargı organlarına başvurmanın alternatifleri olarak, taraflar arasındaki anlaşmazlıkların hızlı ve uygun bir şekilde çözülmesini hedefleyen alternatif çözüm yöntemleri geliştirilmiştir(Arnavas,P,D,2004:1). Yine de, ombudsmanlık modeli, birçok yasal sistem için cazip bir alternatif olarak görülmektedir(Sezen,S,2001:93).

1.2. Kamu Denetçisinin Görevi

Ombudsman veya kamu denetçisi, halk ile devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen bir görevlidir. Bağımsız bir kamu görevlisi olarak, vatandaşların şikayetlerini dinleyerek ve incelenerek, gerekli araştırmaları ve soruşturmaları yapar. Sonuçları ilgililere ve kamuoyuna duyurarak, halkın haklarının korunmasını sağlamak amacıyla devletin faaliyetlerini denetler ve vatandaşların şikayetlerinin çözüme kavuşmasına yardımcı olur. Bu görev sayesinde, demokratik bir yapı içinde devlet ve halk arasındaki güven ilişkisinin korunması ve güçlendirilmesi amaçlanır(Efe,2011:50). Ombudsmanlık kurumları, kamu otoritelerinin yürüttüğü işlemleri inceler ve hatalı veya haksız işlemlerin nedenlerini araştırarak ortaya koyar. Bu doğrultuda, ombudsmanlar yürütülen işlemleri ve kararları detaylı bir şekilde inceleyerek adaletsizlik, keyfi davranış veya diğer hatalı uygulamaların nedenlerini belirlerler. Bu sayede, otoritelerin sorumlu davranmasını sağlayarak toplumun haklarını koruma görevini yerine getirirler(Efe,2011:64). Ombudsman, talep üzerine veya re'sen şikayetleri inceler ve kanunların kötüye kullanılması veya temel hakların korunması da dahil olmak üzere gerekli tüm durumlarda soruşturmasını yerine getirir. Halkı korumak ve kamu idarelerinin hesap verilebilirliğini sağlamak amacıyla ombudsmanlık kurumları, idarelerin faaliyetlerini denetlerler. Bunun yanı sıra, kamu idarelerinin yanlış eylemleri sonucunda meydana gelebilecek zararlara karşı da halkı korumak önemlidir. Bu nedenle, ombudsmanlar hatalı eylemlerden kaynaklanan zararların tazmin edilmesi veya düzeltilmesi konularında da çalışmalar yapabilirler(Yıldız,1998:32) Hukuk devleti ilkesi gereği, sadece yönetilenler değil, yönetenler de yasalara ve hukuka uymak

zorundadır(Gözübüyük, 1995:22). Bu nedenle, hukuk devleti içinde oluşturulan kurumlar vatandaşın hak ve özgürlüklerini koruyabilecek yapıda olmalıdır. Bu koruma, vatandaşın diğer bireylerden değil, devletten de kaynaklanabilecek müdahalelere karşı da geçerli olmalıdır(Küçüközyiğit,2006:93).

Üye ülkeler, kötü yönetim nedeniyle mağdur olmuş bireylerin haklarını savunacak ve yönetim kaynaklı haksız durumları düzeltmek için çaba sarf edeceklerdir. Ayrıca, yolsuzluk gibi yönetsel sapmaların önlenmesinde önemli bir rol oynayacaklardır(Şengül, 2010:135-136). Ombudsmanlık kurumları, şikayetler üzerine veya kendi inisiyatifleriyle hareket ederek, arabuluculuk dahil olmak üzere uygun durumlarda, hak sahibi dostu yargı dışı araçlar kullanarak kolaylaştırıcı çözümler sunmalıdır.

Ombudsmanlar, gerçekleştirdikleri denetimlerin sonuçlarına dayanarak, disiplin soruşturmalarının başlatılması, yargıya başvurulması, anayasaya aykırılık başvurularının yapılması ve yasa ile diğer düzenlemelere ilişkin reform önerilerinde bulunma yetkilerine sahiptirler(Efe,2011:56). Ombudsman, anayasa, yasa veya parlamento kararı temelinde oluşturulan bağımsız bir kurumdur ve parlamentoya karşı sorumludur. Devlet dairelerindeki memur ve çalışanlara ilişkin şikayetleri kabul eder ve bu şikayetler üzerine veya kendi inisiyatifiyle hareket ederek araştırma yapabilir. Yanlışlıkların düzeltilmesi için tavsiyelerde bulunma ve rapor hazırlama yetkisi de bulunmaktadır(Babüroğlu ve Hatipoğlu, 1997:15).

İnsan haklarını ve temel özgürlükleri, hukukun üstünlüğünü ve demokratik yönetişimi korumayı ve geliştirmeyi hedefleyen bir amaç edinmek için uygun mevzuat değişiklikleri yapmak, dava açmak veya diğer araçları kullanmak dahil olmak üzere, Ombudsmanlık kurumlarının yetki kapsamı içinde bulunan faaliyetleri ilgili veya benzer diğer kurumlar, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası paydaşlar ve ağlarla işbirliği yaparak yürütmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Bu kurumlar, insan hakları ihlallerinin azaltılması, vatandaşların hak ve özgürlüklerinin korunması ve demokratik yönetimlerin geliştirilmesi gibi konularda sağladıkları katkılarla, demokratik yönetimlerde

etkinliklerini kanıtlamıştır. Gün geçtikçe, diğer ülkeler tarafından da tercih edilir hale gelmektedirler(Efe, H,2011:53).Ombudsmanlık kurumlarının tavsiyelerine uygun bir cevap verilmesinin yasal bir zorunluluk haline getirilmesi gerektiğini ve uluslararası insan hakları sözleşmelerinde belirtilen görevlerin yerine getirilmesi için Ombudsmanlık kurumlarının yetkilerinin güçlendirilmesi ve kaynaklarının artırılması gerektiğini öne sürmektedir. Bu düşünceler, birçok ülkenin Ombudsmanlık kurumlarının daha etkin bir şekilde çalışabilmesi için çaba gösterdiği düşüncesini yansıtmaktadır. Avşar tarafından da vurgulandığı üzere, Ombudsmanlık kurumları, kamu hizmetlerinin daha etkin bir şekilde sunulması amacıyla gerekli reform önerilerinde bulunabilen bir kurumdur (Avşar, 2007:68).Ombudsman, ülkelerin yönetsel yapısına ve siyasal tercihlerine göre farklılık gösteren bir kurumdur. Örneğin, İsveç'te ombudsmanın görevi insan hak ve özgürlüklerinin korunması iken, İngiltere'de kötü yönetimle mücadele ederek vatandaşları koruma görevi üstlenmektedir. Fransa'da ise ombudsman, yurttaşlarla yönetim arasındaki ilişkileri geliştirerek, yönetsel işlemlerde hakkaniyetin sağlanmasına yardımcı olmaktadır(Avşar,2007:57). Özellikle İsveç, Norveç ve Danimarka gibi ülkelerde, yurttaşların hak ve özgürlüklerinin korunması görevi verilen ülkelerde, özgürlüklerin kullanımı ve önündeki engellere odaklanmaktadır. Yönetsel işlemleri nitelik ve kalite bakımından değerlendirerek eşitlik ilkesi açısından da ele almaktadırlar. Bu ülkelerin hukuk sistemleri kendilerine özgü özellikler gösterirken, genel olarak Kıta Avrupası hukuk sistemine daha yakın bir yapıya sahiptirler.(Karcı, 2016:102-103).

Ombudsmanlık kurumunun temel amacı, yurttaşları güçlü ve tek taraflı kararlar alabilen yönetimin yasadışı ve keyfi uygulamalarına karşı korumaktır. Ayrıca, bireysel hak ve özgürlüklerin olası tehdit ve sınırlamalarına karşı bir güvence sağlamak da bu kurumun öncelikli hedefleri arasındadır. Ombudsmanlık aynı zamanda, eğitici, önleyici ve düzeltici işlevlere de sahiptir. Bunun yanı sıra, yönetimin saydamlığını sağlamak ve idari yargıya katkıda bulunmak da bu kurumun önemli görevlerindendir (Sezen, 2001:79). Kötü yönetimi oluşturan unsurlara (ihmal, gecikme, tarafsızlık, bilgisizlik, ehliyetsizlik, kötü niyet ve keyfilik) başvurularak vatandaşların korunması sağlanmaktadır.

Ombudsmanlar, yurttaşların kamu hizmetlerinden daha iyi faydalanmasını ve yönetimde şeffaflık ve hesap verilebilirlik sağlanmasını hedeflemektedirler. Kamu yönetiminde hesap verebilirliğin sağlanması/hayata geçirilmesinin önemi yadsınamaz bir gerçektir(Alodalı ve Usta,2017:169). Bu nedenle, ombudsmanların verdiği bilgiler ve parlamentoya gönderdikleri raporlar, yönetimde açıklığı en üst düzeyde arttırmaktadır. Ombudsmanlar, aynı zamanda halkın yargıya ve denetime olan güvenini arttırarak, yönetimde haksızlık ve adaletsizliklerin önüne geçmeyi amaçlamaktadırlar.

1.3. Kamu Denetçisinin Yetkisi

Ombudsmanlar, detaylı araştırma ve sorgulama yetkilerine sahip olsalar da, kurumsal eleştiri ve ikna dışında yaptırım yetkisi bulunmamaktadır. Bu sebepten dolayı kararları hukuksal yaptırımı olan kurum ve kuruluşlar ombudsman olarak kabul edilmemektedir(Karcı,Ş.M.2015).Ombudsmanlık kurumu, geniş yetkileriyle araştırma ve denetleme yapabilme yeteneğine sahip olmasına rağmen, sadece kamuoyu eleştirisi ve ikna etme gücüne sahip bir kuruluştur. Başka bir deyişle, ombudsmanlık kurumu, yaptırım gücü olmayan bir yapıya sahiptir (Temizel,1997:53). Ombudsmanların temel görevi, yönetimin bireylerle ilişkilerindeki eksiklikleri ve hataları ortaya çıkarmak, yönetimin birey aleyhindeki kararları düzeltmemesi durumunda ise bunları parlamentoya bildirerek kamuoyuna açıklamaktır. Ombudsmanlık kurumunun etkili olmasının en önemli unsurlardan biri, yönetimin eksikliklerini kamuoyuna bildirilerek hak ve özgürlük ihlallerine, kötü yönetim karşısında bir kamuoyu oluşturulmasıdır Ombudsman veya kamu denetçisi, devlet ile yurttaş arasında bir tür arabuluculuk yaparak, bağımsız bir kamu görevlisi olarak hareket eder. Görevi, vatandaşların şikayetlerini dinlemek, incelenmek üzere araştırma yapmak ve soruşturmak, sonucunu ilgili taraflara ve kamuoyuna duyurmak şeklindedir. Bu sayede, vatandaşların şikayetlerinin adil bir şekilde ele alınması ve haksız uygulamaların önlenmesi sağlanır. Ombudsman veya kamu denetçisi, adaletin sağlanması ve toplumda güvenin artırılması için önemli bir rol üstlenir(Efe,2011:50). Ombudsmanlar, herhangi bir karar alma veya zorlama yetkisine sahip değildirler. Yönetimle ilgili her türlü belge ve bilgi ombudsmanlara verilmek zorundadır ve aykırı davranışlar cezalandırılır. Ombudsmanlar, disiplin soruşturması başlatma, yargıya başvurma, anayasaya aykırılık

başvurusunda bulunma ve reform önerilerinde bulunma gibi yetkilere de sahip olabilirler. Kuruluşlar tarafından yeterince dikkate alınmayan şikayetler, halkın memnuniyetsizliğine ve güvensizliğine yol açabilir. Bu nedenle, bu tür şikayetlerin, kuruluşları denetleme ve düzeltme yetkisine sahip olan bir kurum tarafından incelenmesi, daha sağlıklı sonuçlar doğurabilir. Ayrıca, bu yaklaşım yönetim ile halk arasında karşılıklı güven ve anlayışa dayalı bir ortamın oluşmasına da katkı sağlayabilir(Gölönü,1997:11-12).

1.4. Kamu Denetçisi Statüsü

Ombudsmanlık kurumunun en önemli özelliği, bağımsız bir statüsü olmasıdır. Ombudsman, kendisini seçen yasama organı kadar yürütme veya idareye karşı da bağımsız bir şekilde hareket eder. Bu özelliği sayesinde, ombudsmanlık kurumu tamamen tarafsız bir şekilde çalışabilir ve vatandaşların şikayetlerini adil bir şekilde ele alabilir(Mutta, 2005:56) Ombudsmanlar, bağımsız bir konuma sahiptirler ve bu bağımsızlık, sadece yürütme organına karşı değil, kendisini atan parlamentoya ve diğer organlara karşı da sağlanmaktadır. Ombudsmanların bağımsızlığı, yasalarla belirlendiği kadar, atanma biçimleriyle de desteklenmektedir. Atama ve görevden alma şekilleri, ombudsmanın statüsünü belirleyen önemli unsurlardır ve atanma şekli, ombudsmanın bağımsızlığı kadar otoritesinin de kaynağıdır. Ombudsmanlara, görevleriyle ilgili veya işlevlerini yerine getirirken yaptıkları işlemler nedeniyle sorgulanamayacakları, tutuklanamayacakları ve yargılanamayacakları belirtilmektedir. Parlamento ombudsmana emir ve talimat veremediği gibi onu görevden de alamaz (Babüroğlu ve Hatiboğlu, 1997:43). Bu durum, parlamenter dokunulmazlık ile benzer bir dokunulmazlık sağlamaktadır.

1.5. Kamu Denetçiliğinin Denetim Alanları

Devletler, yönetim karşısında bireyleri koruma amacıyla çeşitli denetim mekanizmalarını benimsemektedirler(Şengül,2007:127). Kamu denetçiliği, devletin kamusal işlerini denetlemekle yükümlü olan bir kurumdur. Denetim alanları şunları

içerebilir: mali denetim, işletme denetimi, sosyal hizmet denetimi, eğitim denetimi, sağlık denetimi ve çevre denetimidir.

Bu denetimler, devletin vergiler ve diğer kaynaklarının etkili ve adil bir şekilde kullanılmasını ve vatandaşların haklarının korunmasını sağlamaya yardımcı olur. Kamu Denetçiliği, devlet kurumlarının performansını ve davranışlarını inceleyerek, gerektiğinde önerilerde bulunur ve bu kurumların düzgün çalışmasını sağlamaya yardımcı olur. Kamu Denetçiliği, birçok farklı denetim alanında çalışabilir. Bunlar arasında;

Mali Denetim: Kamu Denetçiliği, devlet kurumlarının mali işlemlerinin etkililiğini, verimliliğini ve yasalara uygunluğunu denetler. Bu denetim, devletin vergiler ve diğer kaynaklarının etkili ve adil bir şekilde kullanılmasını sağlar. Mali denetim alanları Kamu Denetçiliği tarafından denetlenen kurumların veya projelerin mali yapısı, finansal raporları, muhasebe sistemi, vergi uygulamaları, bütçe ve harcama kontrolleri gibi konuları kapsar. Kamu Denetçiliği Kurumu, yasal olarak tanımlanmış denetim sorumluluklarını yerine getirmek için yapılandırılmış bir kurumdur. Bu kurum, Kamu İç Denetçiliği Yasası, Kamu İç Denetçiliği Yönetmeliği ve diğer yasal düzenlemeler çerçevesinde çalışır. Kamu Denetçiliği, denetlenen kurumların mali yapısını ve finansal performansını değerlendirir, eksiklikleri veya hataları tespit eder ve gerekli önerilerde bulunur. Kamu Denetçiliği, faaliyet raporunda mali kaynakların nereye ve nasıl harcandığını açık bir şekilde belirtme sorumluluğuna sahiptir(Özer ve İskandarov,2016:340).

Kamu Denetçiliği, geniş bir denetim alanına sahiptir ve kamu kaynaklarının denetlenmesinden sorumludur. Bu denetim alanı, devletin tüm kurumlarını, yerel yönetimleri, kamu kurum ve kuruluşlarını ve devletin finansal yatırımlarını kapsar. Kamu Denetçiliği, devletin mali yapısının ve finansal performansının denetlenmesi amacıyla, bütçe ve harcama kontrolleri, vergi uygulamaları, muhasebe sistemi gibi alanlarda denetim yapabilir.

Ayrıca, Kamu Denetçiliği, projelerin ve programların mali yapısını, verimliliğini ve etkililiğini değerlendirir. Kamu Denetçiliği, proje ve programların finansal yapısını ve kaynak kullanımını inceler, proje ve programların amaçlarına ulaşp ulaşmadığını değerlendirir ve gerektiğinde gerekli önerilerde bulunur. Denetim, yönetimin gelişmesine, kamu ve özel kuruluşların ilerlemesine, mali yönetimin ve kontrol sistemlerinin etkili, güvenilir ve tutarlı bir şekilde işlemlerini sağlar(Özer ve İskandarov,2016:341).

İşletme Denetimi: Kamu Denetçiliği, devlet kurumlarının işletme süreçlerinin etkililiğini, verimliliğini ve yasalara uygunluğunu denetler. Bu denetim, devletin hizmetlerinin kalitesini ve verimliliğini artırmaya yardımcı olur. Kamu denetim firmaları, devlet kurumlarıyla işbirliği yaparak kuruluşların faaliyetlerinin yasal mevzuata, ekonomi politikasına ve kamu yararına uygunluğunu araştırır(Durmuş ve Taş,2008:12). Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK), ülkenin fonlarının etkilice kullanımını sağlamaya ve denetlemeye yönelik olarak kurulmuş bir kurumdur. KDK, kamu fonlarının yönetimi ve kullanımını denetlemekle görevlidir ve bu konuda kamu kurum ve kuruluşlarının denetlenmesini sağlar. İşletme denetimi, KDK'nin en önemli denetim alanlarından biridir. Kamu kurum ve kuruluşlarının finansal raporlarını, mali yapılarını ve mali uygulamalarını denetler ve eksiklikleri belirler. İşletmelerin faaliyet ve mali olayının gerçekleştiği durumda, mutlaka bir denetim yapılmalıdır(Erdoğan,2002:55). KDK ayrıca, kamu kurum ve kuruluşlarının yasal düzenlemeleri ve mali yönetmelikleri uygun bir şekilde uygulayıp uygulamadıklarını denetler.

İşletme denetimi, kamu kurum ve kuruluşlarının müşterilerine, çalışanlarına ve diğer ilgili taraflara verdikleri hizmet kalitesi hakkında da bilgi sağlar. KDK, kamu kurum ve kuruluşlarının hizmet verme süreçlerini denetler ve eksiklikleri belirler. İşletme denetimi, ayrıca, kamu kurum ve kuruluşlarının verimliliğini, etkililiğini ve hesap verebilirliğini de değerlendirir. KDK, işletme denetimlerinde titiz bir yaklaşım sergiler ve denetimleri sonucunda ortaya çıkan eksiklikleri belirleyerek, kurumların ve kuruluşlarının düzeltmelerini ister. Ayrıca, kurumların ve kuruluşlarının denetim

sonuçlarını ve düzeltmelerini sürekli olarak izler ve bu konuda raporlar hazırlar. Bununla beraber Sayıştay, kamu idarelerinde mali, uygunluk ve performans denetimlerini gerçekleştirecektir(Arcagök ve Erüz, 2006: 128).

Sonuç olarak, İşletme Denetimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun önemli bir denetim alanıdır ve kamu idarelerinin mali ve idari yönetimlerinin doğruluğunu, etkililiğini ve yasalara uygunluğunu garanti etmek için yapılır. Bu denetim, Kamu Mali Yönetimi'nin güçlendirilmesine ve vergi mükelleflerinin mali kaynaklarının doğru kullanılmasına yardımcı olur.

Sosyal Hizmet Denetimi: Sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar, temel olarak kamusal hizmetlerdir ve kamu yönetimi tarafından yürütülür(Çetin,2014:96). Kamu Denetçiliği ise devlet tarafından sunulan sosyal hizmetlerin etkililiğini, verimliliğini ve yasalara uygunluğunu denetler. Bu denetim, vatandaşların haklarının korunmasını ve devletin sosyal hizmetlerinin verimli bir şekilde sunulmasını sağlar. Sosyal hizmet denetimi, sosyal hizmet kurumlarının finansal denetimini ve mali yönetim süreçlerinin uygunluğunu, sosyal hizmet hizmetlerinin sunulmasına ilişkin olarak devletin yapmış olduğu harcamaların doğruluğunu ve gerektiği şekilde kullanılıp kullanılmadığını belirlemek için yapılır. Sosyal hizmet hizmetlerinin sunulması sırasında meydana gelen şikâyetleri veya sorunları incelemek, bu sorunları çözmek ve gerektiğinde gereken tedbirleri almak için yapılır. Eryılmaz'a göre, kamu yönetiminin incelenmesindeki sistem yaklaşımı, yönetimi personel, örgüt, norm düzeni, mali kaynak ve insanlardan oluşan bir bütün olarak değerlendirir(Eryılmaz,2011:73).

Eğitim Denetimi: Kamu Denetçiliği, devlet tarafından sunulan eğitim hizmetlerinin etkililiğini, verimliliğini ve yasalara uygunluğunu denetler. Bu denetim, devletin eğitim hizmetlerinin kalitesini artırmaya yardımcı olur. Eğitim kurumlarının ve eğitim programlarının yasal ve idari yükümlülüklerine uygunluğunu ve eğitim hizmetlerinin kalitesini belirlemek için yapılır. Eğitim sürecinde meydana gelen şikâyetleri veya sorunları incelemek, bu sorunları çözmek ve gerektiğinde gereken

tedbirleri almak için yapılır. Kaygısız'a göre, eğitim ombudsmanlığı, eğitim kurumlarına katkı sağlayarak iletişim ortamını iyileştirebilir, kişisel ihlalleri ve haksızlıkları ortadan kaldıracaktır, öğrencilerin eğitim haklarını koruyabilir ve üniversite personeli ile öğrenciler arasındaki yabancılaşmayı önleyebilir(Kaygısız,2018:139).

Sağlık denetimi: Devlet tarafından finanse edilen sağlık hizmetlerinin etkililiğini ve yasalara uygunluğunu denetler. Sağlık denetimlerinin amacı, kamu kaynaklarının doğru ve etkin bir şekilde kullanılmasını, hastaların sağlık hizmetlerine erişiminin kolay ve eşit olmasını ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesini sağlamaktır. Denetimler sonucunda ortaya çıkan bulgular, sağlık hizmetlerinin daha verimli ve etkili bir şekilde sunulmasına yönelik öneriler veya değişiklik önerileri içerebilir.

Kamu Denetçiliği, sağlık denetimlerinde yerel ve ulusal düzeyde birçok kamu kurumunu incelemiş ve sağlık hizmetlerinin kalitesini artırmaya yönelik öneriler sunmuştur. Böylece sağlık hizmeti sağlayıcılarının hesap verebilirliği farklı ülkelerde çeşitli düzenlemelerle güçlendirilmiştir(Healy ve Walton,2016) Ayrıca, Kamu Denetçiliği, sağlık hizmetlerinin verilmesinde yaşanan sorunları ortaya çıkararak, hastaların haklarının korunmasına yönelik çalışmalar yapmıştır. Sonuç olarak, Kamu Denetçiliğinin sağlık denetimleri önemli bir rol oynamaktadır ve kamusal kaynakları doğru ve etkili bir şekilde kullanılmasını, hastaların sağlık hizmetlerine erişiminin kolay ve eşit olmasını ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesini amaçlamaktadır.

Çevre Denetimi: Devlet tarafından uygulanması gereken çevre yasalarının uygulanmasını ve çevre kirliliğinin önlenmesini denetler. Kamu Denetçiliği tarafından yapılan çevre denetimi, çevre koruma yasaları ve yönetmeliklerinin uygulanmasını ve çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik çalışmaların denetlenmesidir. Çevre denetiminin amacı, çevresel etkilerin ve çevresel risklerin değerlendirilmesi, çevresel etkinin artırılması ve çevre kirliliğinin azaltılması ve iklim değişikliğinin gözlemlenmesidir.

İklim değışikliğıyle mücadele, başlangıçta sadece çevresel bir sorun olarak görülse de, daha sonra çevresel sorunların altında yatan önemli ekonomik ve toplumsal sorunları da içeren bir mesele olduğu anlaşılmıştır. Bu sorunlar arasında yoksulluk, toplumsal eşitsizlik gibi faktörler bulunmaktadır. İklim değışikliğıyle mücadele etmek istiyorsak, bu sorunları çözmeden çevreyi ve doğayı korumamız mümkün değildir(BM, 1987: 12, 66).

Kamu Denetçiliğı, çevre denetimi alanında deneyimli ve yetkin bir ekiple çalışmaktadır. Bu ekibin ihtisaslaşması, sürdürülebilir kalkınmaya daha fazla katkıda bulunmalarına yardımcı olmaktadır. Kamu denetçileri, özellikle çevre gibi belirli alanlarda uzmanlaşarak, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine daha etkili bir şekilde destek sağlayabilmektedirler(Karaer,2022:308). Ombudsmanlık kurumu, gerçekleştirdiğı denetim faaliyetleriyle kamu idarelerinin daha hesap verilebilir ve şeffaf bir şekilde yönetilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu sayede vatandaşlar ile kamu idareleri arasındaki sorunların idari yollarla çözümü kolaylaşmaktadır. Ombudsmanlık, kamu idarelerinin faaliyetlerini tarafsız bir şekilde inceleyerek vatandaşların şikayetlerini dikkate almaktadır. Bu süreç, vatandaşların haklarının korunmasına ve haksızlıkların giderilmesine yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda, ombudsmanlık kurumu, yönetim süreçlerinin daha şeffaf ve hesap verebilir olmasını teşvik ederek, kamu yönetiminin kalitesini artırmaktadır(Kaplan, 2020: 96).

Çevre denetimi sonuçları, çevre koruma yasalarının uygulanmasının değerlendirilmesi, çevresel etkilerin ve risklerin belirlenmesi, çevresel kirlilik ve kirlilik kaynaklarının tespit edilmesi, çevresel yönetim sistemlerinin değerlendirilmesi gibi sonuçları içerebilir. Bu sonuçlarla, kamu kurumları, kamu hizmetleri ve özel sektör işletmelerinin çevresel etkilerinin azaltılması ve çevre kirliliğinin önlenmesini de hedeflemektedir.

Kamu Denetçiliğı Kurumunun denetleme aşamaları genellikle şu şekildedir:

1. Planlama: Kamu Denetçiliğı, denetlemeyi yapmak istediğı kurum veya işletme hakkında bilgi toplar ve denetlemeyi yapmak için bir plan oluşturur.
2. Başlama İşlemleri: Denetleme başlamadan önce, denetlenecek kurum veya işletme ile iletişim kurulur ve denetlemenin amacı ve süreci açıklanır.
3. Veri Toplama: Denetçiler, denetlenecek kurum veya işletmeye ait belgeler, kayıtlar ve diğer bilgi kaynaklarını inceler ve gerekli verileri toplar.

4. Analiz ve Değerlendirme: Toplanan veriler analiz edilir ve denetlenecek kurum veya işletmenin faaliyetleri hakkında bir değerlendirme yapılır.
5. Raporlama: Denetçiler, denetleme sonuçlarını ve gerekli önerilerini içeren bir rapor sunar.
6. Sonuçlandırma: Denetim sonuçları kamu kurumları veya işletmeler tarafından değerlendirilir ve gerektiğinde öneriler uygulanır.

Bu aşamalar, Kamu Denetçiliği tarafından yapılan denetimlerin adil, etkin ve doğru şekilde kullanılmasını sağlar ve denetlenen kurumlar ve işletmelerin kamu kaynaklarını adil ve etkili bir şekilde kullanmalarını teşvik eder(Alıcı, O. V. 2007).

1.6. Bazı Ülkelerdeki Ombudsmanlık Kurumları

Kurumun tarihi temelleri yapılan çeşitli araştırmalarda Çin'e, Roma İmparatorluğu'na, Amerika kolonilerine kadar uzanmaktadır (Kılavuz vd,2003:50). Şuanda bu devletlerin hizmet kalitesini yükseltmek ve vatandaşların haklarını korumak için kurulan Ombudsmanlık kurumları, dünya genelinde birçok ülkede faaliyet göstermektedir. Bu kurumlar, devlet kurumlarından kaynaklanan haksızlıkların önlenmesi, vatandaşların haklarının korunması, adaletin sağlanması ve iyi yönetişimin sağlanması açısından büyük bir öneme sahiptir.

1.6.1. İsveç Ombudsmanı

İsveç Ombudsmanlığı, 1809 yılında kurulmuştur ve dünyanın en eski Ombudsmanlık kurumudur. Bu kurum, vatandaşların şikayetlerini dinleyerek hükümetin faaliyetlerini denetler ve insan haklarına saygı gösterilip gösterilmediğini kontrol eder. İsveç'teki Ombudsmanlık sistemi, örneğin İsveç Parlamentosu Ombudsmanı (Justitieombudsmannen) ve Ombudsman Çocuk ve Eşitlik İşleri Komiseri (JO) gibi kurumlar, haksızlığa uğramış insanların şikayetleri doğrultusunda veya kendi inisiyatifleriyle harekete geçen, araştırma yapma, disiplin uygulaması önerme ve rapor yayınlama yetkisine sahip bir yapılanmadır (Holm,1995:13). İsveç'in KDK'ya ve Türkiye'deki kamu denetimi sistemine yaptığı destek ve işbirliği, ülkeler arasında kamu yönetimi ve insan hakları konularında farkındalık ve tecrübe paylaşımını arttırmıştır. İsveç Ombudsmanı, hükümetin ve diğer kamu kurumlarının karar ve işlemlerinin yasalara uygunluğunu denetler. Öncelikle belirtmek gerekir ki, bazı ombudsman kurumları, örneğin İsveç ombudsmanı gibi, yargı organlarını da denetleme yetkisine

sahiptir(Erdengi,2009:264). İşlemlerin yasalara uygun olmadığı tespit edildiğinde, Ombudsman tavsiye ve öneriler sunar veya hükümet veya kamu kurumlarına dava açılması için önerilerde bulunur.

İsveç Ombudsmanı'nın yetki alanı geniştir ve birçok alanda faaliyet gösterir. Bunlar arasında sağlık hizmetleri, adalet, eğitim, göçmenlik, cezaevi şartları, çevre koruma, tüketici hakları, medya ve gazetecilik gibi konular yer alır. Ayrıca, İsveç Ombudsmanı, halkın vatandaşlık hakları, ifade özgürlüğü, özel hayatın gizliliği ve din ve vicdan özgürlüğü gibi temel insan haklarının korunmasını da gözetir. İsveç Ombudsmanlığı, İsveç hükümetinin bir parçası değildir ve tamamen bağımsızdır. Ombudsman, İsveç Parlamentosu tarafından seçilir ve dört yıl süreyle görev yapar(Erdengi,2009:176). İsveç Ombudsmanı, aynı zamanda İsveç'teki diğer ombudsmanlarla birlikte çalışarak halkın haklarını korumaya yönelik ortak faaliyetler yürütmektedir. Özellikle İsveç'teki Ombudsmanlık sisteminin başarılı bir şekilde işletilmesi, Türkiye'deki kamu denetimi sistemine ilham kaynağı olmuştur.

1.6.2. Norveç Ombudsmanı

Norveç Ombudsmanlığı ise Norveç Anayasası tarafından tanınan bağımsız bir kurumdur. Hükümetin ve kamu kurumlarının faaliyetlerini denetleyen kurum, insan haklarını korur ve vatandaşların şikâyetlerini çözüme kavuşturur. Norveç'te Ombudsmanlık sistemi, yani Norveç Ombudsmanı (Sivilombudsmannen) ve Eşitlik ve Ayrımcılık Ombudsmanı (Likestillings-og diskrimineringsombudet) gibi kurumlar, halkın kamu hizmetlerine ve yönetimine karşı şikâyetlerini dinleyerek sorunları çözmeyi amaçlayan bağımsız bir kamu denetimi sistemidir. Norveç Ombudsmanı, Norveç hükümetinin kamu hizmetlerindeki adaletsizlikleri ve haksızlıkları engellemek ve halkın haklarını korumak için bağımsız bir ombudsman olarak çalışır. Ombudsman, halkın kamu yönetimi ile ilgili sorunlarına yanıt vermek için gerekli olan bilgi, belge ve kanıtları toplar ve değerlendirir. Norveç Ombudsmanı ve Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu arasında birkaç fark vardır. Norveç Ombudsmanı, Norveç Anayasası tarafından belirlenmiş bağımsız bir kurumdur ve hükümetin yanı sıra tüm kamu kurumlarını denetler. Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu ise TBMM'ye bağlı bir kurumdur ve yalnızca idari işlemler ile ilgili sorunları ele alır. Ayrıca, Norveç'teki ombudsmanlık sistemi daha uzun bir geçmişe sahiptir ve daha geniş bir yelpazede görev yapar. Türkiye'deki Kamu Denetçiliği Kurumu ise daha yeni bir kurum olup, faaliyet alanı daha sınırlıdır. Fakat Baylan, özellikle İsveç ombudsmanını ele alan kitabında Norveç,

Yeni Zelanda ve İngiltere’de görev yapan benzeri kurumların yetersizliğinden ve bağımsız olamadıklarından bahsederek, ülkemiz için İsveç ombudsmanı formülüne araştırmasında yer vermiştir(Baylan,1978:163)

1.6.3. Kanada Federal Ombudsmanlığı

Kanada Federal Ombudsmanlığı, federal hükümetin faaliyetleriyle ilgili şikayetleri inceleyen ve federal hükümet kurumları ve ajansları ile ilgili adaletli, şeffaf ve hesap verebilirlik ilkelerine uyulmasını sağlamaya çalışan bir kamu denetim organıdır. Bu kurum, federal hükümetin yargı yetkisi dışındaki faaliyetleri ile ilgili şikayetleri ele alır. Yargı yetkisi, federal mahkemeler, Yüksek Mahkeme, anayasa mahkemeleri ve diğer yargı organlarında bulunur. Kanada vatandaşları, Kanada’da ikamet eden yabancılar ve Kanada hükümeti ile ilişkisi olan diğer kişiler tarafından sunulan şikayetleri ele alır. Bu sebepten dolayı Kanada’da Vatandaş Koruyucu (Protecteur du Citoyen) ifadesi kullanılmıştır(Erdengi,2009:7). Bu şikayetler federal hükümetle ilgili birçok konuyu kapsar. Bunlar arasında federal hükümetin hizmetlerine, yatırımlarına, programlarına, politikalarına, yönetimine ve uygulamalarına ilişkin şikayetler yer alır. Ayrıca, Kanada’nın yerli halklarına ve Kuzey kutbu bölgelerinde yaşayan topluluklara özel bir ilgi gösterir. Günümüzde, Kanada ve ABD’de 200’den fazla kolej ve üniversitede ombudsman veya benzeri görevleri yerine getiren kurumların bulunduğu tespit edilmiştir(Erdengi,2009:114). Ombudsman, Kanada vatandaşlarına federal hükümetle ilgili konularda bilgilendirme yaparak federal hükümetle ilişkilerinin geliştirilmesine yardımcı olur. Bu amaçla, Kanada Federal Ombudsmanlığı, çeşitli programlar ve hizmetler sunar. Bununla birlikte, federal hükümet kurumları ve ajansları ile işbirliği yaparak sorunları çözmeye çalışır. Şikayetlerin çözümü için birçok yöntem kullanılır, örneğin, arabuluculuk, tavsiyeler ve öneriler sunma, raporlama, yasal müdahale gibi.

Kanada Ombudsmanı ve Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu arasındaki temel fark, Kanada Ombudsmanının federal hükümet için çalışması ve Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu’nun Türkiye’deki kamu kurumları için çalışmasıdır. Ancak, her iki kurumun da amaçları, vatandaşların şikayetlerini dinlemek, soruşturmak ve kamu kurumlarının hesap verebilirliğini sağlamaktır. Bunun yanı sıra, Kanada Ombudsmanının federal hükümette daha bağımsız bir rolü vardır ve federal kurumlar üzerinde etkili bir şekilde denetim yapabilir. Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu ise daha sınırlı bir bağımsızlıkla çalışır ve kamu kurumlarının faaliyetlerine daha az etkili

bir şekilde müdahale edebilir. Ayrıca, Kanada Ombudsmanının yapısı ve çalışmaları, Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu'ndan farklıdır. Kanada Ombudsmanı, federal hükümette bağımsız bir ofis olarak çalışırken, Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu, Anayasa'nın bir parçası olarak çalışır.

1.6.4. Güney Afrika Ombudsmanlığı

Güney Afrika Ombudsmanı “Public Protector” olarak yani halkın koruyucusu olarak adlandırılır(Kırçoğlu ve Papuçcu,2018) ve 1995 yılında kurulmuştur(Doğan,2014:84). Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu arasındaki temel fark, Güney Afrika Ombudsmanının hükümet genelinde ve Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu'nun sadece kamu kurumları üzerinde çalışmasıdır. Her iki kurum da vatandaşların şikayetlerini dinler, soruşturur ve kamu kurumlarının hesap verebilirliğini sağlamak için çalışır. Bunun yanı sıra, Güney Afrika Ombudsmanının daha geniş bir yargı alanı vardır ve hem bireysel şikayetlerle hem de sistemik sorunlarla ilgilenir. Güney Afrika'daki kuruluşlar, kuruluş kanunlarını, kurumsal web sitelerini, performans programlarını ve faaliyet raporlarını değerlendirirken yetki, kaynaklar, bağımsızlık, şeffaflık ve sivil toplum katılımı gibi belirli kriterlere özen göstermektedirler(Güngör ve Karakılçık,2020:312). Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu ise daha çok bireysel şikayetlerle ilgilenir ve sistemik sorunların çözümüne yönelik olarak tavsiyeler sunabilir. Ayrıca, Güney Afrika Ombudsmanının yapısı ve çalışmaları, Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu'ndan farklıdır. Ombudsman, Güney Afrika Ulusal Meclisi tarafından atanır ve Anayasal görevleri yerine getirir. Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu ise, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından atanmaktadır.

Sonuç olarak, Güney Afrika Ombudsmanı ve Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu arasında benzer farklılıklar olsa da, her iki kurum da vatandaşların haklarını korumak ve kamu kurumlarının hesap verebilirliğini sağlamak için önemli bir rol oynamaktadır. Her iki kurum da, kamu hizmetlerinin daha şeffaf ve adaletli bir şekilde sunulmasını sağlamak amacıyla çalışır. Ancak, her iki kurumun da karşı karşıya kaldığı zorluklar vardır. Özellikle, kurumların bağımsızlığı, etkinliği ve verimliliği konusunda bazı endişeler bulunmaktadır. Bu nedenle, her iki kurumun da, bağımsızlıklarını koruyarak, daha etkili ve verimli bir şekilde çalışabilmeleri için gerekli reformların yapılması gerekmektedir.

1.6.5. İrlanda Ombudsmanlığı

İrlanda Ombudsmanlığı, hükümet kurumları ve kamu kurumlarının faaliyetlerini denetleyen ve vatandaşların şikayetlerini dinleyerek çözüme kavuşturan bağımsız bir kurumdur. Ayrıca, İrlanda'da Ulusal Çevre ve Sağlık Ombudsmanlığı da bulunmaktadır. Bu kurum, çevre ve sağlıkla ilgili konularda vatandaşların şikayetlerini dinleyerek çözüme kavuşturur. İrlanda Ombudsmanlığı ve Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu, iki farklı ülkede faaliyet gösteren kamu denetim kurumlarıdır. İki kurum da vatandaşların kamu kurumlarına karşı şikayetlerini inceleyen bağımsız kamu denetim kurumlarıdır. Ancak her iki kurumun işleyişi, yasal mevzuatı ve yetkileri açısından bazı farklılıklar vardır.

İrlanda Ombudsmanlığı, Anayasa tarafından tanınan bağımsız bir kurumdur ve Ombudsman Yasası tarafından yönetilir. İrlanda Ombudsmanlığı, tüm kamu kuruluşlarına, yani devlet kurumları, yerel yönetimler, üniversiteler ve diğer kamu kuruluşlarına yönelik denetim yapabilir. İrlanda Ombudsmanlığı'nın amacı, hükümetin ve kamu kurumlarının vatandaşların haklarına saygı göstermesini ve yasalara uygun şekilde hareket etmesini sağlamaktır. İrlanda Ombudsmanlığı, vatandaşların kamu kuruluşlarından hizmet alırken karşılaştıkları sorunları ele alır ve bu sorunların çözümü için önerilerde bulunur. Ayrıca, kamu kuruluşlarına yönelik soruşturma yapabilir ve vatandaşların haklarını savunmak için yasal işlem başlatabilir. İrlanda Ombudsmanlığı, tüm çalışanları ve personeli için hizmet verir. Bu durum, İrlanda ve Kuzey İrlanda gibi ülkelerde bulunan uzman kurumların, genel bir ombudsmana göre daha fazla dikkat çektiğini göstermektedir(Boer,2008: 33).

Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu, yalnızca kamu kurumlarına yönelik denetleme yapabilir ve sadece Türk vatandaşlarının şikayetlerini ele alabilir. Yabancılar ise karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu, vatandaşların kamu hizmetlerinden memnuniyetsizliklerini dile getirmeleri halinde öneri ve tavsiyelerde bulunur. Ancak yasal işlem başlatamaz. Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu, sadece kamu görevlilerinin şikayetlerini ele alır. İrlanda'da, Ombudsman tarafından kendi inisiyatifiyle soruşturma başlatılabilmesi ve tüm şikayetlerin Ombudsman'a sunulması gerekliliği bulunmaktadır (PONI, 2017: 4).

İrlanda Ombudsmanlığı ve Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu arasındaki farklılıkların en önemlilerinden biri, İrlanda Ombudsmanlığı'nın çok daha geniş bir yelpazede hizmet vermesidir. İrlanda Ombudsmanlığı, kamu kurumları, özel şirketler, üniversiteler ve sosyal hizmetler gibi farklı alanlarda hizmet vermektedir. Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu ise yalnızca kamu kurumlarına odaklanmaktadır. İrlanda Ombudsmanlığı ayrıca, yasal işlem başlatma yetkisine sahip olması nedeniyle Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu'ndan farklıdır. İrlanda Ombudsmanlığı, kamu kurumlarına yönelik soruşturma yapabilir ve vatandaşların haklarını savunmak için yasal işlem başlatabilir.

İki kurum arasındaki bir diğer fark, İrlanda Ombudsmanlığı'nın personel ve çalışanlarının tümüne hizmet vermesidir. Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu ise sadece kamu görevlilerinin şikayetlerini ele alır. İrlanda Ombudsmanlığı'nın personel ve çalışanlarına yönelik şikayetler de ele alınabilir. İrlanda Ombudsmanlığı ve Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu'nun bir diğer farklılığı, İrlanda Ombudsmanlığı'nın daha fazla bağımsızlık ve özerklik sahibi olmasıdır. İrlanda Ombudsmanlığı, hükümet ve kamu kuruluşlarından tamamen bağımsızdır ve sadece Anayasa ve yasalar tarafından belirlenen görevleri yerine getirir. Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu ise, Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu'na göre faaliyet gösterir ve hükümet tarafından atanan kamu görevlilerinden oluşan bir yönetim kurulu tarafından yönetilir.

1.6.6. Danimarka Ombudsmanlığı

Danimarka Ombudsmanlığı, hükümet ve kamu kurumlarının faaliyetlerini denetleyen ve insan haklarını koruyan bir kurumdur. Bu kurum, vatandaşların şikayetlerini dinleyerek çözüme kavuşturur ve iyi yönetişimin sağlanması için çalışır. Ayrıca, Danimarka'da çocukların haklarını korumak amacıyla çocuk Ombudsmanlığı da bulunmaktadır.

Danimarka Ombudsmanı, 1955 yılında kurulmuştur ve Danimarka Anayasası'nda belirtilen görevlerini yerine getirir(Busck,1995:24). Danimarka Ombudsman Ofisi, modern bir refah devletinde kurulan ilk ofis olmakla birlikte, İsveç ve Finlandiya'da ombudsman kurumunun varlığından önce ortaya çıkmıştır(Turan ve Ökten,2014:216). Ombudsman, vatandaşların devletin eylem ve işlemlerinin yasalara ve düzenlemelere uygunluğunu denetler ve hükümetin işleyişinde iyileştirme sağlamak için

öneriler sunar. Danimarka Ombudsmanı, genellikle yasama organı olan Folketing tarafından atanan ve bağımsız bir kurum olarak faaliyet gösterir(Erdengi,2009:46). Yasalara ve yönetmeliklere uygun olmayan hareket eden kamu kurumları hakkında raporlar hazırlayarak bu kurumların sorunlarına çözüm önerileri getirir. Bu raporlar yine folketing tarafından yayınlanır ve genellikle Danimarka medyası tarafından da geniş bir şekilde yankı bulur.

1.6.7. Finlandiya Ombudsmanlığı

1919 yılında Finlandiya'da benimsenen ombudsman kurumu, İsveç'e özgü bir kurum olup 1809'dan itibaren yüzyılı aşkın bir süre varlığını sürdürmüştür. Finlandiya'daki ombudsmanın kaynağı, İsveç'teki modele benzerlik göstermektedir(Turhan ve Ökten,2014:216). Finlandiya Ombudsmanlığı, insan haklarını korumak amacıyla hükümetin ve kamu kurumlarının faaliyetlerini denetler. Ayrıca, Finlandiya'da 9 farklı bölgede faaliyet gösteren bölgesel Ombudsmanlık kurumları da bulunmaktadır. Finlandiya'da bölgesel ombudsmanlar, Finlandiya Ombudsmanlığı'nın altında hizmet veren ve yerel seviyede hizmetler sunan kamu denetçiliği kurumlarıdır. Finlandiya'nın ombudsmanı, diğer ülkelere kıyasla oldukça geniş bir yetki alanına sahiptir(Esgün,1996:257). Her bölgesel ombudsmanlık, belirli bir bölge için hizmet verir ve o bölgedeki vatandaşların şikayetlerini dinler, sorunları çözmeye çalışır ve kamu kurumlarının vatandaşlara karşı tutumunu izler.

Finlandiya'da beş bölgesel ombudsmanlık bulunmaktadır. Bunlar:

1. Helsinki Bölgesel Ombudsmanlık: Helsinki, Espoo, Kauniainen, Vantaa ve Kirkkonummi bölgelerinde hizmet verir.
2. Batı Finlandiya Bölgesel Ombudsmanlık: Pirkanmaa, Satakunta ve Vaasa bölgelerinde hizmet verir.
3. Doğu Finlandiya Bölgesel Ombudsmanlık: Kainuu, Kuzey Karelya, Kuzey Savo ve Güney Savo bölgelerinde hizmet verir.
4. Oulu Bölgesel Ombudsmanlık: Lapland, Kuzey Ostrobotni ve Kuzey Karintiya bölgelerinde hizmet verir.
5. Batı Finlandiya Bölgesel Ombudsmanlık: Päijät-Häme, Kanta-Häme, Uusimaa ve Güney Ostrobotni bölgelerinde hizmet verir.

Her bölgesel ombudsmanlık, kendi başına faaliyet gösterir ve bağımsız bir kurumdur. Ancak, Finlandiya Ombudsmanlığı ile aynı ilkelere ve değerlere dayanır ve

vatandaşların haklarını korumak, kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirliği sağlamak amacıyla çalışmalar yapar. Her bölgesel ombudsmanlık, vatandaşların şikayetlerini dinler, sorunları çözmeye çalışır ve kamu kurumlarının vatandaşlara karşı tutumunu izler. Bölgesel ombudsmanlıklar, Finlandiya Ombudsmanlığı'nın yaptığı gibi kamu kurumlarının faaliyetlerini yasalara uygunluğunu denetler ve gerektiğinde eleştirilerde bulunur.

Finlandiya Ombudsmanlığı, Finlandiya'nın bağımsız ve tarafsız bir kamu denetçiliği kurumu olarak hizmet veren kurumudur. Ombudsmanlık, Finlandiya Anayasası'na dayanan yasal bir düzenleme ile kurulmuştur ve vatandaşların devlet tarafından sağlanan hizmetlerin yasalara ve düzenlemelere uygunluğunu denetlemektedir. Ombudsmanlık, genel olarak kamu yönetimini ve hükümeti denetleyen bir kurumdur. Hükümetin ve kamu kurumlarının faaliyetlerini yasalara ve yönetmeliklere uygun olarak yürütmelerini sağlamak amacıyla çalışmalar yapar. Ombudsmanlık, vatandaşların haklarına saygı gösterilmesini ve adaletin sağlanmasını amaçlamaktadır. Finlandiya Ombudsmanlığı, bağımsız bir kurum olarak faaliyet gösterir. Ombudsman, Finlandiya Parlamentosu tarafından atanan bir kişidir ve beş yıl boyunca görev yapar. Ombudsman, Parlamento tarafından yeniden atandığı takdirde görev süresini uzatabilir. Ombudsman, yargı organlarından ve diğer kamu kurumlarından bağımsızdır ve sadece anayasal yetkilere sahip olduğu için Parlamento'nun veya hükümetin talimatlarına uymak zorunda değildir.

1.6.8. Gana Ombudsmanlığı

Gana Ombudsmanlığı, Gana Anayasası tarafından tanınan bağımsız bir kurumdur. Hükümet ve kamu kurumlarının faaliyetlerini denetleyen kurum, vatandaşların haklarını korur ve şikayetleri çözüme kavuşturur. Gana Ombudsmanlığı, Gana Anayasası'nın 1970 yılında yapılan değişiklikleri sonucu kurulmuştur(Doğan,2014:84). Kurum, Gana Parlamentosu tarafından seçilen bir Ombudsman tarafından yönetilir.

Gana Ombudsmanlığı, kamu hizmetlerindeki aksaklıklar, yolsuzluk, vatandaşların şikayetleri ve yasal hakların ihlali gibi konuları araştırır ve tavsiyelerde bulunur. Ayrıca insan hakları ihlalleri hakkında da soruşturma yapabilir. Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu ise, kamu idarelerinin eylem veya işlemleri nedeniyle vatandaşların mağduriyet yaşaması durumunda bu mağduriyeti gidermek için faaliyet gösterir.

1.6.9. Japonya Ombudsmanlığı

Üniter bir yapıya sahip olan Japonya'nın(Haktankaçmaz,2006:1) ombudsmanlığı, en eski ve saygın kurumlarından biridir. Kurumun kökleri, 14. yüzyılda Japonya'nın Muromachi dönemine kadar uzanmaktadır. Ancak modern Japonya Ombudsmanlığı, 1947'de kabul edilen Anayasa ile resmi olarak kurulmuştur. Japonya'da, bölgesel veya belediye düzeyinde örgütlenmiş çeşitli ombudsmanlıklar ve hükümetle ilişkisi olmayan "Citizen Ombudsmen" adı altında çeşitli ombudsman grupları bulunmaktadır (DESA, 2006: 10; Apisitwasana, 2007: 394-396; Black, 2004: 611; Söderberg, 2002: 5-6). Parlamenter hükümet şeklinde yönetilen Japonya'da anayasal monarşi hakimdir(Akdemir ve Benk,2010:164).

Japonya Ombudsmanlığı'nın görevleri arasında, hükümet kurumlarının vatandaşlara sağladığı hizmetleri, işlemleri ve kararları denetlemek yer almaktadır. Ayrıca, ombudsmanlık, vatandaşların hükümet kurumlarına olan şikayetlerini araştırır ve bu şikayetlerin çözümü için tavsiyelerde bulunur. Ombudsmanlık aynı zamanda hükümetin yurt dışındaki faaliyetlerini de denetler ve yurt dışındaki vatandaşların haklarını korur. Ayrıca Japonya'da, tüm bakanlıklar ve diğer hükümet organları (hem ulusal hem de yerel düzeyde) kendi danışma ve inceleme birimlerini oluşturma yetkisine sahiptirler (Malik, 2007:261; Hiramatsu,1983:131). Bu kurum, vatandaşların şikayetlerini dinleyerek çözüme kavuşturur ve iyi yönetişimin sağlanması için çalışır. Japonya Ombudsmanlığı, 9 üyeden oluşan bir kurul tarafından yönetilmektedir. Bu üyeler, Japonya'nın iki meclisinden seçilir ve beş yıllık bir süre için atanırlar. Üyelerin atanması, üyelerin deneyimi, uzmanlığı ve tarafsızlığına dayanır. Ombudsmanlığın üyeleri, Japonya'nın parlamentosu olan Diet tarafından seçilir ve bu üyelerin atanması, 5 yıl boyunca parlamentonun onayını gerektirir. Japonya Ombudsmanlığı, tamamen bağımsız bir kurum olarak çalışır ve parlamentonun kontrolünden bağımsızdır(Malik,2007: 256).

Japonya Ombudsmanlığı'nın bağımsızlığı, üyelerin parlamento tarafından seçilmesi ve hükümet veya özel kuruluşlar tarafından finanse edilmemesi ile desteklenir. Bu sayede, Ombudsmanlık tamamen bağımsız bir kurum olarak çalışır ve vatandaşların haklarını korumak için gerekli olan tavsiyeleri ve kararları özgürce verebilir. Vatandaşların şikayetlerini ele alırken, olayları tarafsız bir şekilde değerlendirir ve çözüm için adil ve makul bir yaklaşım sergiler. Japonya Ombudsmanlık Kurumu, ilgilendiği konuda ilgili kamu yönetimine sorunun çözülmesine dair öneriler

sunma yeteneğine sahiptir(Hiramatsu,1983: 132). Ayrıca, Ombudsmanlık, vatandaşların güvenini kazanmak için şeffaf bir çalışma yöntemi benimser ve şikayetlerin çözümü hakkında düzenli olarak raporlar yayınlar. Bağımsız yapısı ve tarafsız yaklaşımı, vatandaşların hükümet kurumlarına olan güvenini arttırmakta ve hükümetin daha şeffaf ve hesap verebilir olmasını sağlamaktadır(Doğan,2016:31).

1.6.10. İngiltere Ombudsmanlığı

İngiltere Ombudsmanı, kurum kamu hizmetleri ve faaliyetleri ile ilgili şikayetleri koruyucu ve bağımsız bir kurumdur. 1967 yılında İngiltere'de, normal yargının bulunmadığı, ancak parlamenter denetimin güçlü olduğu ve parlamento üstünlüğünün belirgin olduğu bir ortamda, yönetsel işlemler için kabul edildi(Erdoğmuş,2006:36–37). Bundan dolayı Ombudsman, “Parlamento Komiseri” adını almıştır(Doğan,2014:79). İngiltere Ombudsmanı, İngiliz hükümetine bağlıdır ve Parlamento tarafından atanan bir kişi tarafından yönetilir. Kamu hizmetleri ve operasyonları ile ilgili şikayetleri sorumlu bir kurumdur. İngiltere'deki ombudsmanın yetki alanı oldukça kısıtlıdır(Esgün,1994:258). Ombudsmanlık, hükümet kurumlarının verilerini korumadığı hükümlerini soruşturma yetkisi ve yönetici koruması korumasına yardımcı olur.

İngiltere Ombudsmanı, aynı zamanda mali ombudsmanlığı da yapar. Mali Ombudsmanlık, finansal hizmetler sektörü ile ilgili şikayetleri yöneten ve finansal sonuçların sorumluluğunun korumadığı yasal soruşturma yapan bir kurumdur. Vergi denetiminde büyük öneme sahip olan uzman denetim daireleri, özellikle mali alanda dikkate değer bir rol oynamaktadır(Özer,1997:180). Mali ombudsmanlık, finansal hizmetler sektörü ile ilgili şikayetleri alır, sorunları araştırır ve çözüm yolları için tavsiyelerde bulunur. Finansal hizmetler sektörü yönergelerini denetlemek ve finansal hizmetleri korumak kullanıcı güvenliğini korumaya yardımcı olur. İngiltere Ombudsmanı'nın diğer bir görevi de Toplulukların Ombudsmanı'dır. Toplulukların Ombudsmanı, Avrupa Birliği'nde gardiyanları koruyan işletme çalışmalarını denetler ve koruyucuların korunmasına yardımcı olur. Diğer ombudsmanlık kurumları gibi tamamen bağımsız bir kurumdur. İngiltere Ombudsmanı, hükümete veya herhangi bir siyasi partiye bağlı değildir ve bağımsız bir şekilde çalışır. Siyasi güç ve idari güç arasında bir ayrım yoktur(Özer,1997:176).

İngiltere Ombudsmanı, bir dizi farklı hizmetin ve faaliyetin şikayetleri üzerinde yargı yetkisine sahiptir. İngiltere'de parlamento komiseri, 1994 yılından itibaren bazı yazısız yakınmaları da kabul etmektedir(www.nhos.org.uk,2023). Bu hizmetlerin sağlanması devlet organları, belediyeler, NHS ve bazı diğer hizmet sağlayıcıları, büyük vergiler, yargı sistemi ve polis gibi birçok alandan oluşan geniş bir yelpaze yer alır. Hem bir yürütme hem de yargı organıdır. Ombudsmanlık hizmeti, yönetici yargı yetkisine ve uygulamalarına karşı bireysel müşteri şikayetlerini ele alır. Bu hizmetin amacı, hizmet kurallarını korumak, adaletsizliğin ortadan kaldırılmasına yardımcı olmak ve kamu güvenini artırmaktır.

İngiltere Ombudsmanı, Avrupa Konseyi tarafından belirlenen kişilere göre işlev göstermektedir(Özer,1997,183). Ombudsmanlık hizmetinin bağımsızlığı ve hükümsüzlüğü, yasal düzenlemelerle korunmaktadır. Ombudsman, devlet kurumları ve diğer hizmet sağlayıcıları tarafından finanse edilir, ancak bağımsız bir yapıya sahiptir ve hizmetlerle ilgili kararlarını kendi özgür iradesiyle verir. İngiltere Ombudsmanı'nın birincil amacı, güvenlik güvencesini artırmaktır. Bu hizmetler, NHS, eğitim, çocuk bakımı, göçmenlik, ulaşım, polis, hapis cezaları ve diğer kamu hizmetlerini kapsar. Ombudsman ayrıca, kamu görevlilerinin yolsuzluk, suistimal veya yanlış işlemler gibi yargılamalarda soruşturma yürütebilir.

1967'de kurulan Parlamento ve Sağlık Hizmeti Ombudsmanı (PHSO), Birleşik Krallık hükümet daireleri, kurumları ve İngiltere'deki NHS hakkındaki şikayetleri araştırmaktan sorumlu ombudsmandır. Belirtmek gerekir ki, İngiltere'de ombudsman başvuruları sadece yazılı olarak ve parlamenterler aracılığıyla yapılabilmektedir(Oytan,1975:200). Ayrıca, İngiltere'de başvurular için 12 ayı geçmeyen bir süre sınırı belirlenmiş ve başvuruda bulunan kişinin menfaatinin olduğunu kanıtlaması istenmiştir(Oytan,1975:201) PHSO, hükümetten bağımsız olarak çalışır ve Parlamente'ye karşı sorumludur. PHSO, gecikmeler, hatalar, uygun prosedürlerin izlenmemesi ve yetersiz eylemler veya kararlar gibi kötü yönetimle ilgili şikayetleri soruşturma yetkisine sahiptir ve alınması gereken düzeltici önlemler için önerilerde bulunabilir. Şikayetler tespit edildiği ilk günden itibaren 1.5 ay içinde, Parlamento üyelerinden herhangi birine iletilir(Özer,1997:182). PHSO, klinik ihmal iddiaları da dahil olmak üzere İngiltere'de NHS ile ilgili şikayetleri araştırmaktan da sorumludur.

PHSO, kamu hizmetlerini iyileştirmek için politikalar, prosedürler ve uygulamalardaki değişiklikler için tavsiyelerde bulunma yetkisine sahiptir ve ayrıca kötü yönetim sonucunda adaletsizliğe veya zorluğa maruz kalan şikayetçiler için tazminat önerebilir. PHSO'ya yapılan şikayetler genellikle, şikayetçi söz konusu devlet dairesi veya kurumu tarafından sağlanan ilgili şikayet sürecini tükettikten sonra yapılır. PHSO daha sonra şikayeti araştırarak ve düzeltici eylem veya tazminat için önerilerde bulunabilir. Son yıllarda birikmiş davalar ve şikayetlerin işlenmesindeki gecikmeler nedeniyle eleştirildi ve hizmetin verimliliğini ve etkililiğini artırmak için reform çağrıları yapıldı. Kağıtçıoğlu'na göre; “Kamu Denetçiliği Kurumuna ilişkin hukuki yapının yeniden tasarlanması kaçınılmazdır. Bu kapsamda Kurumun gerek organik anlamda gerekse fonksiyonel anlamda yeniden gözden geçirilmesine yönelik çeşitli tespitler ve öneriler getirilmeye çalışılmıştır” (Kağıtçıoğlu, M. 2018).

Genel olarak PHSO, Birleşik Krallık'ın kamuya hesap verebilirlik sisteminin önemli bir bileşenidir ve vatandaşların devlet daireleri ve NHS ile şikayetleri için çözüm aramaları için bir araç sağlar. Birleşik Krallık'ta ki Parlamento ve Sağlık Hizmeti Ombudsmanı (PHSO) ve Türk Ombudsman Kurumu, vatandaşların devlet organlarından şikayetleri için çözüm aramaları için bir araç sağlamada benzer bir amaca hizmet eder. Bununla birlikte, iki kurum arasında bazı temel farklılıklar vardır.

Birincisi, PHSO, Birleşik Krallık devlet daireleri, kurumları ve İngiltere'de NHS ile ilgili şikayetleri soruşturmakla görevliyken, Türk Ombudsmanlık Kurumu, merkezi hükümet, yerel yönetimler ve devlete ait işletmeler. İkincisi, PHSO Parlamento'ya karşı sorumluyken, Türkiye Ombudsmanlık Kurumu Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne karşı sorumludur. Üçüncüsü, PHSO'nun kamu hizmetlerini iyileştirmeye yönelik politika, prosedür ve uygulamalarda değişiklik tavsiyesinde bulunma yetkisi varken, Türkiye Ombudsmanlık Kurumu kötü yönetim, yolsuzluk ve insan hakları ihlalleri ile ilgili şikayetleri inceleme ve tavsiyelerde bulunma yetkisine sahiptir. Son olarak, PHSO İngiltere'de NHS'deki klinik ihmal iddialarıyla ilgili şikayetleri soruşturma yetkisine sahipken, Türk Kamu Denetçiliği Kurumu'nun bu özel sorumluluğu bulunmamaktadır. Kamu Denetçiliği Kurumu, devlet dairelerinde ve kamu hizmetlerinde kötü yönetime ilişkin şikayetleri araştırarak bağımsız organlar olarak hizmet vermektedir. Bununla birlikte, iki kurum arasında birkaç temel fark vardır.

İlk olarak, KDK nispeten yeni bir kurumdur ve 2012'de kurulmuştur, oysa PHSO 1967'den beri faaliyettedir (Ataman, 1993: 245). Sonuç olarak, PHSO'nun süreçlerini ve prosedürlerini geliştirmek için daha fazla zamanı olmuştur ve şikayetleri araştırmak ve düzeltici önlemler için önerilerde bulunmak. İkincisi, iki kurumun kapsamı farklıdır. PHSO, Birleşik Krallık devlet daireleri, kurumları ve İngiltere'de NHS hakkındaki şikayetleri incelerken, KDK, merkezi ve yerel hükümet kurumları, üniversiteler ve diğer kamu kurumları dahil olmak üzere Türkiye'deki tüm kamu kurumları üzerinde yargı yetkisine sahiptir. Üçüncüsü, KDK'nın yetki alanı PHSO'dan daha geniştir. KDK, kötü yönetimle ilgili şikayetleri incelemenin yanı sıra, iyi yönetişimi teşvik etmek ve kamu hizmetlerini iyileştirmek için kamu görevlilerine eğitim ve destek sağlamaktan da sorumludur. Dördüncüsü, iki kurumun başkanlarının atanma süreci farklıdır. İngiltere'de PHSO, Başbakanın tavsiyesi üzerine Kraliçe tarafından atanırken (Özer, 1997: 179), Türkiye'de TBMM tarafından 4 türlü seçim ile başkan seçilir.

Son olarak, iki kurumun yetkileri farklıdır. PHSO, düzeltici eylem ve tazminat için tavsiyelerde bulunma yetkisine sahipken, KDK bağlayıcı olmayan görüş ve tavsiyelerde bulunma yetkisine sahiptir. Ancak KDK'nın tavsiyeleri Türkiye'deki kamu kurumları tarafından sıklıkla takip edilmektedir. Dursun'a göre; "kurumun, şikayet konusu durumu her türlü yöntemle inceleyebilmesine, gerçek durumu tespit edebilmesine, elde ettiği sonuçları, görüşleri ve eleştirileri idareye bildirmesine, idareden tutumunu veya davranışlarını değiştirmesini isteyebilmesine ve nüfuzunu kullanabilmesine karşın; idareyi bağlayıcı nitelikte kararlar alamaması, idare üzerinde yaptırım gücünün bulunmaması, bir idari işlem veya eylemi iptal edememesi ve bir memur hakkında disiplin cezası uygulayamaması eksiklik olarak kabul edilmektedir" (Dursun, 2011: 396).

Özetle, PHSO ve KDK, kötü yönetimle ilgili şikayetleri araştıran bağımsız kuruluşlar olarak benzerlikler paylaşırsa da, iki kurum arasında kapsam, yetki, atama süreci ve yetkiler dahil olmak üzere birkaç temel farklılık vardır. İngiltere Ombudsmanı, şikayetleri ele almak için genellikle iki aşamalı bir süreci izler. İlk şikayet, şikayet sahibi, şikayetini doğrudan hizmet sağlayıcıya ileterek çözüme ulaştırmaya çalışıyor. Ancak, sorun çözmezse veya tatmin edici bir çözüm bulunamazsa, ikinci adım Ombudsmanlık hizmetine başvurulabilir. Şikayetlerin çözümüne ilişkin kararlarında tavsiye niteliğinde kararlar verir. Ombudsman, şikayet sahibine tavsiyelerde bulunabilir, hizmet sağlayıcıya değişiklik işlemleri için baskı yapabilir.

1.6.11. Avrupa Ombudsmanlığı

Avrupa Ombudsmanlığı, Avrupa Birliği'nin faaliyetlerini denetleyen ve vatandaşların haklarını koruyan bir kurumdur. Avrupa Ombudsmanı, 1994 yılı Avrupa Parlamentosu seçimlerinden sonra ilk kez atanmıştır ve Avrupa Birliği kurumlarının etik, şeffaf ve hesap verebilir bir şekilde faaliyet göstermesini sağlamaktadır(Erdengi,2009:157). Amerika Birleşik Devletleri Ombudsmanlığı da benzer şekilde federal kurumların faaliyetlerini denetleyen bir kurumdur.

Diğer ülkelerde de benzer şekilde Ombudsmanlık kurumları bulunmaktadır. Örneğin, İngiltere'de Ombudsmanlık kurumu, hükümetin faaliyetlerini denetleyen ve vatandaşların haklarını koruyan bir kurumdur. Aynı zamanda İngiltere'de bölgesel Ombudsmanlık kurumları da faaliyet göstermektedir. Avrupa Birliği (AB) kurumları ve ajanslarıyla ilgili şikayetleri ele alırken, Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu, Türkiye'deki kamu kurumları ve kuruluşlarına yönelik şikayetleri ele alır. Bu nedenle, Avrupa Ombudsmanlığı'nın kapsamı daha geniştir ve birkaç ülkeyi kapsamaktadır, Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu ise sadece Türkiye'de faaliyet göstermektedir.

Avrupa Ombudsmanlığı, bağımsız bir kurum olarak AB sözleşmelerinde belirtilen görevleri yerine getirirken, Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu, Anayasa'nın 74. maddesine dayanarak oluşturulmuştur ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilen kamu denetçisi tarafından yönetilmektedir(Yesilyurt.N,2013). AB'nin hukukun üstünlüğü, insan hakları, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri temelinde çalışırken, Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu, Anayasa'nın öngördüğü ilkeler doğrultusunda çalışmaktadır.

Her iki kurumun da ana amacı, vatandaşların haklarını korumak, kamu kurumlarının hesap verebilirliğini sağlamak ve hizmetlerin daha şeffaf bir şekilde sunulmasını sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda, her iki kurum da şikayetleri etkili bir şekilde ele almak, soruşturma yürütmek, tavsiyelerde bulunmak ve çözümler sunmak için çalışmaktadır. Sonuç olarak, Avrupa Ombudsmanlığı ve Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu, vatandaşların haklarını korumak ve kamu kurumlarının hesap verebilirliğini sağlamak için önemli kurumlardır. Her iki kurum da benzer amaçlar doğrultusunda çalışmakta olsa da, farklı kapsamaları ve yönetim yapıları vardır

1.7. Ombudsmanlık Kavramı ve Farklı Ülkelerde Kullanımı Hakkında Nihai Değerlendirme

Ombudsmanlık kavramı, halkın kamu kurumlarına karşı şikayetlerini ve haksızlıklarını iletebileceği bağımsız bir kuruluş veya görevliyi ifade eder. Ombudsman, hükümetin faaliyetlerini denetlemek, vatandaşların şikayetlerini dinlemek ve haksızlıklara karşı adaleti sağlamak gibi görevleri yerine getirir. Bu kurum veya görevli, devletin diğer kollarından bağımsız bir şekilde çalışır ve vatandaşlara tarafsız bir platform sunar. Farklı ülkelerde farklı isimlerle anılır. Örneğin, bazı ülkelerde ombudsman olarak adlandırılırken, bazılarında insan hakları komiseri, adalet komiseri veya kamu şikayet komiseri gibi isimler kullanılır. Bununla birlikte, temel amacı benzerdir: vatandaşların haklarını korumak, şikayetlerini dinlemek ve adaleti sağlamak. Bazı ülkelerde ombudsmanlık kurumları genel olarak kamu sektörünü denetlerken, bazı ülkelerde özel sektör veya sivil toplum kuruluşları üzerinde de denetim yapabilirler. Kurumların yetki ve yetkililikleri ülkeden ülkeye farklılık gösterebilir.

Ombudsmanlık kavramı, ilk olarak İsveç'te 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. O zamandan beri, birçok ülke ombudsmanlık kurumlarını kurmuş ve bu modeli benimsemiştir. Kurumları genellikle anayasal veya yasal bir temele dayanır ve bağımsızlık, tarafsızlık, şeffaflık ve etkinlik prensiplerine dayanan bir çalışma prensibi benimserler. Ombudsmanlık kurumları, demokratik bir hükümetin vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul edilir. Vatandaşların haklarının korunması, adaletin sağlanması ve hükümetin hesap verebilirliğinin güçlendirilmesi açısından önemlidir. Ombudsmanlık, kamu gücünün kötüye kullanılmasını önler, vatandaşların şeffaf ve adil bir şekilde işlem görmesini sağlar ve toplumun güvenini artırır.

Sonuç olarak, ombudsmanlık kavramı, farklı ülkelerde vatandaşların haklarını korumak, şikayetlerini dinlemek ve adaleti sağlamak amacıyla kurulan bağımsız kurum veya görevlileri ifade eder. Ombudsmanlar, kamu kurumlarının faaliyetlerini denetler, vatandaşların şikayetlerini araştırır, önerilerde bulunur ve toplumu bilgilendirir. Bu kurumlar, demokratik prensipleri güçlendirir, hükümetin hesap verebilirliğini sağlar ve vatandaşların güvenini artırır. Farklı ülkelerde farklı yapılarla uygulansa da, ombudsmanlık kavramı evrensel bir şekilde vatandaşların haklarını koruma ve adaleti sağlama amacını taşır.

2.BÖLÜM

OSMANLI KAMU YÖNETİM YAPISI VE KAMU DENETÇİLİĞİ GELİŞİM SÜRECİ

2.1. Osmanlı'da Kamu Yönetim Yapısı

Osmanlı Devleti, yaklaşık 600 yıllık bir tarihe sahip olan ve Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarını kapsayan bir imparatorluktu. Kamu yönetimi, Osmanlı Devleti'nin uzun tarihi boyunca sürekli olarak değişti ve gelişti. İdarenin denetimi Osmanlı İmparatorluğu'nun geçiş döneminin oluşturduğu için geniş kapsamlı incelenmelidir(Coşkun ve Günaydın,2015).

Başlangıçta, Osmanlı Devleti'nde kamu yönetimi merkeziyetçi bir yapıya sahipti ve hükümetin güç merkezi olan sultan ve divanının kontrolünde idi. Osmanlı Devleti'nde kamu yönetimi için önemli bir kaynak, padişahın fermanlarıydı. Padişahın fermanları, resmi belgeler olarak kullanılırken, bir yasa gibi değerlendirilmekteydi. Padişahın fermanları, yeni kanunlar oluşturmak, vergi düzenlemeleri yapmak, yeni yönetmelikler çıkarmak gibi birçok alanda kullanılmaktaydı. Ancak, zamanla hükümet yapısı değişti ve devletin büyümesiyle birlikte yönetimin daha da merkeziyetçi hale geldi. Devletin başlangıç dönemlerinde, kamu yönetimi, toprakların kontrolü ve vergi toplama gibi işlevlerin yerine getirilmesi amacıyla düzenlenmişti. İlk dönemlerde, vergi toplama işlemleri genellikle loca yöneticileri tarafından yapılırdı ve devlet merkezi, yerel yöneticilerin vergi toplama sürecini denetlemek için sınırlı denetim mekanizmalarına sahipti. Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak sistemi, elit bir sınıfın ortaya çıkmasına yol açmanın yanı sıra halk ve devlet otoritesi üzerinde etkili güçler ve yaptırımlar meydana getirmiştir(Karpat,2006:120). Osmanlı Devleti'nin büyümesi ve gelişmesiyle birlikte, kamu yönetimi sistemi de daha da gelişti. Devlet, vergi toplama ve diğer kamu yönetimi işlemlerini denetlemek için daha da etkin ve organize bir yapıya geçti.

16. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun zirvesinde olduğu ve genişlemeye devam ettiği bir dönemdir. Osmanlı Devleti'nde kamu yönetimi, merkezi ve yerel yönetimler arasında bir denge kurmaya çalışılmıştır. İl valileri ve yerel yöneticiler, merkezi yönetim tarafından atanırken, aynı zamanda kendi bölgelerinde geniş bir özerklik sahibi olmaktaydılar. Bu, yerel yönetimlerin ihtiyaçlarına ve yerel koşullara uygun kararlar alabilmelerine olanak tanımıştır. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi, imparatorluğun genişleyen coğrafyasına uygun bir şekilde organize edilmesi gerekmiştir. Bu amaçla, Osmanlı İdaresi, vilayet sistemini kurmuştur. Osmanlı İmparatorluğu, yönetsel alanda ortaya çıkan ihtiyaç doğrultusunda harekete geçmiş ve devletin siyasal ve bürokratik kurumlarının dönüşümü için önemli bir adım atmıştır(Parlak,2007:1).

Vilayet sistemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimini organize etmeyi amaçlamış ve imparatorluğu birçok vilayete bölmüştür. Her vilayette bir vali bulunurdu ve o, vilayetin idari, adli ve askeri işleriyle ilgilenirdi. Valiler, Osmanlı İmparatorluğu'nun en yüksek idari makamı olan Divan-ı Hümayun tarafından atanırdı ve devletin güvenliği, adaleti ve huzuru için sorumluydu. Vilayetler arasındaki iletişimi sağlamak için sancak beyleri de bulunurdu. Bunlar her türlü tesir ve nüfuzdan salim olarak karar verilen ve bu kararların tavizsiz icra edilebildiği mercilerdi(Ekinci,2010:19). Sancak beyleri, valilerin yerine hareket etmeleri ve vilayetlere mensup köy ve şehirleri yönetmeleri gerektiğinde atanırdı. Ayrıca, sancak beyleri valilerle birlikte vilayetin idari işlerine katkıda bulunurdu. Vilayet sistemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetiminde önemli bir rol oynamıştır. Bu sistem sayesinde, Osmanlı İdaresi, imparatorluğun geniş coğrafyasını daha etkin bir şekilde yönetebilmiş ve halkın memnuniyetini sağlamaya çalışmıştır. Aynı zamanda, vilayet sistemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun vergi sistemi, hukuki düzenlemeleri ve adalet sistemi gibi konuları da düzenlemiştir.

16. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde vilayetler ve kamu denetçiliği arasındaki ilişki oldukça önemlidir. Vilayet sistemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimini düzenlemeyi amaçlamış ve her vilayette bir vali bulunmasını sağlamıştı. Valiler, vilayetin idari, adli ve askeri işleriyle ilgilenirler ve imparatorluk yönetiminin yerel düzeyde temsilcileri olarak görev yaparlardı. Kamu denetçiliği ise, vilayetlerin vergi toplama, adalet dağıtma ve halkın memnuniyetini sağlama gibi görevlerini denetlemeyi amaçlamaktadır. Kamu denetçileri, devletin yerel ve merkezi makamlarındaki işlemleri ve yöneticilerin yapılan işlemleri kontrol etmeleri için atanırlardı. Kamu idarelerinde çalışan bürokrat ve memur sınıfının özlük haklarının iyileştirilmesi ve yasal koruma altına alınması konusunda çaba gösterilmekteydi(Ergun,2004:49). Kamu denetçileri, vilayet valilerinin de dahil olduğu tüm yöneticilerin yapılan işlemlerinin denetlenmesini sağlardı. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki kamu idaresinin dürüst, etik ve hesap verebilir olmasını garanti etmek için yapılan denetim mekanizmasıdır. Bu denetim mekanizması, Osmanlı İmparatorluğu'nda birçok farklı yapıda yer almıştır, ancak en önemlileri şunlardır:

Defter-i Mukavemet, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki vergi toplama ve yönetim sistemini denetlemek için kurulan bir kuruluştur. Bu kuruluş, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki vergi kayıtlarının güncellenmesi, vergi toplamının denetimi ve vergi kaçakçılığının önlenmesi gibi görevleri üstlenmişti. Defter-i Mukavemet, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki kamu denetçiliğinin önemli araçlarından biridir ve devlet idaresindeki dürüstlüğü ve hesap verebilirliği garanti etmeyi amaçlamıştır.

Nizamname, hükümet ve devlet idaresinin etik ve yasa kurallarına uymasını denetlemek için kurulan bir yapıdır. Nizamname, hükümet ve devlet idaresinin işleyişini ve uygulamalarını düzenlemekte ve bu işleyişin yasa kurallarına uygun olmasını sağlamak için görevli bir yapıdır.

Muhasebe ve İdare Defterleri, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki hükümet ve devlet idaresinin mali işlemlerini kaydetmek ve denetlemek için kullanılan belgelerdir. Bu defterler, hükümet ve devlet idaresinin harcama ve gelirlerini kaydederek, vergi

toplama, mali denetim ve hesap verme görevlerini yerine getirmesini sağlamaktadır. İdare Defterleri, hükümet ve devlet idaresinin günlük işlemlerini, muhasebe defterleri ise mali işlemleri kaydetmektedir. Bu yaklaşım, idari açıdan ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda, özellikle sosyo-ekonomik alanlarda iyileştirme çabalarını içermiştir(Yayman, 2005: 69).

Vilayet valileri ve kamu denetçileri arasındaki ilişki, Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimini denetlemeyi amaçlamaktadır. Vilayet valileri, kamu denetçilerinin denetiminde yapılan işlemlerin doğruluğunu ve adaletini kontrol ederler ve gerekirse düzeltmeler yaparlardı. Kamu denetçileri ise, vilayet valilerinin yapılan işlemlerinin doğruluğunu ve adaletini denetlemekte ve gerekirse müdahil olmaktadır. Bu şekilde, Osmanlı Devleti içerisinde vilayet ile kamu denetçiliği arasındaki ilişki, Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimini denetlemeyi amaçlamış ve bu amaçta başarılı olmuştur. Bu ilişki sayesinde, devlet yöneticilerinin yapılan işlemlerinin doğruluğunu ve adaletini kontrol etme imkanı bulunmuş ve halkın memnuniyetini sağlama gayreti içinde olunmuştur(Doğan.K,2021).

17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde kamu yönetimi reformlar yapıldı ve bu reformlarla birlikte hükümet yapısı daha da merkeziyetçi hale geldi. Bu reformlar arasında, 1797 yılında kabul edilen Nizamname-i Cedid (Yeni Düzen) ve 1856 yılında kabul edilen Islahat Fermanı (Reform Fermanı) bulunur. Bu reformlar, devlet yönetiminin daha etkili ve adil olmasını hedeflemiştir. Osmanlı Devleti'nin çağdaş gelişmelere açık bir şekilde dönüşmeye başladığı zamandan günümüze kadar geçen süreçte, reform çabaları hükümetlerin öncelik verdiği kilit konulardan biri olmuştur (Karatepe ve Altunok,2019:49). Aşağıdaki reformlarda yine 17. yüzyılda yapılmıştır. Bunlar;

Defterdarlık Sistemi: Osmanlı İmparatorluğu'nda "defterdarlık" sistemi, devlet maliyesinin denetlenmesi ve vergi toplama işlemlerinin yürütülmesi amacıyla kurulmuş bir yapı idi. Bu sistem, devletin mali işlerinin denetimini sağlamak ve vergi kayıplarını önlemek için "defterdar" denetçilerinin görev yapmasını içermektedir. Defterdar denetçileri, devletin vergi toplama ve harcama işlemlerinin denetimi, vergi

kaçakçılığının önlenmesi, vergi beyannamelerinin toplanması gibi görevleri yerine getirmektedir. Bu sistem, kamu denetçiliğinin etkinliğini artırarak vergi toplama işlemlerinin daha adil ve düzgün yapılmasını amaçlamaktaydı. Ancak aynı zamanda devletin vergi kayıplarını önlemek için sert bir yöntem olarak da kullanılabildi. Bu nedenle defterdarlık sistemi, hem devletin mali işlerinin denetimini sağlamaya hem de vergi toplama işlemlerinin adaletli bir şekilde yapılmasını amaçlayan bir yapı olarak değerlendirilmelidir. Osmanlı Devleti'nin yönetiminde, gerçekleştirilen ekonomik düzenlemeler, çeşitli hedeflere yönelik olarak siyasi, dini, askeri ve idari alanlarda da atılmıştır(Genç,2015:39).

Kamu denetçiliği ise, devlet kurumları, yerel yönetimler veya devletin finansal kaynaklarını kullanan kamu kuruluşlarının denetlenmesi olarak tanımlanabilir. Kamu denetçiliğinin amacı, devletin verimli ve etkin bir şekilde çalışmasını, halkın haklarının korunmasını ve vergilerin adaletli bir şekilde kullanılmasını garanti etmektir. Bu nedenle, defterdarlık sistemi ile kamu denetçiliği arasındaki fark, denetlenen kuruluşun türü ve denetim amacıdır. Öner'e göre defterdarlık sistemi, devlet maliyesinin denetlenmesi amacıyla kurulmuş bir sistem ve devletin tüm mali işlemlerinde temel yönetici ve yetkili mercii olarak görevini sürdürmekte iken(Öner,2015:186-187), kamu denetçiliği ise devlet kurumlarının ve kamu kuruluşlarının denetlenmesi amacıyla kurulmuş bir denetimdir.

Tımar Sistemi Reformu: Osmanlı Devleti'ndeki tımar sistemi reform edilmiştir. Bu reform, devletin vergi toplama, adalet dağıtma ve halkın memnuniyetini sağlama gibi görevlerinin daha etkili yerine getirilmesini amaçlamıştır. Osmanlı Devleti'ndeki tımar sistemi, Osmanlı Devleti'nin kamu yönetiminde önemli bir rol oynamıştı. Tımar sistemi, toprakların devlet tarafından atama yoluyla yönetimi amacıyla kurulmuş, yıllık geliri ise 20.000 akçeye kadar olan askeri bir dirlik ile gerçekleştirilen yönetim sistemi idi(Barkan,1974:287). Tımar sahipleri, topraklarını ülkenin vergi toplama işlemlerinden sorumlu olan beyler ve ağalar aracılığıyla yönetiyorlardı. Tımar sistemi, Osmanlı Devleti'nin kamu yönetiminde birçok avantaj sağlamıştı. Öncelikle, toprakların

yönetimi ve vergi toplama işlemlerinin denetimi, yerel yöneticiler tarafından yapılıyordu, bu da devletin vergi toplama işlemlerinin daha verimli ve etkin hale gelmesini sağlamıştı. Ayrıca, tımar sahipleri, topraklarının verimli bir şekilde yönetilmesi için gerekli çalışmaları yapmakla yükümlüydü, bu da toprakların daha verimli kullanılmasını ve halkın refahının artmasını sağlamıştı. Diğer yandan, tımar sistemi de birçok dezavantajı da beraberinde getirmişti. Öncelikle, tımar sahipleri, topraklarını vergilerini zamanında toplamak ve devlete teslim etmekle yükümlüydü, ancak bu sorumlulukları yerine getirmeyen tımar sahipleri bulunuyordu. Bu durum, devletin vergi toplama işlemlerinin güçleşmesine ve halkın mağdur olmasına neden olabilirdi. Osmanlı İmparatorluğu'nda, Mısır, Yemen, Bağdat, Garp Ocakları gibi bazı eyaletlerde, merkeze olan uzaklık veya yerel geleneklerin güçlü olması gibi sebeplerle tımar sistemi uygulanamamaktaydı(Yılmaz,2019:14). Ayrıca, tımar sistemi, yerel yöneticilerin devletin güçsüzleşmesine ve halkın isyanlarına neden olabilecek agresif davranışlara maruz kalmasına da yol açabilirdi. Dirliklerin birleştirilmesiyle vergi toplama alanları genişledi ve mültezimler kazaların sınırlarını aşarak güç kazandı. Bu durumda mültezimler, kadılar karşısında hatta kadı atamalarında bile belirleyici bir rol oynamaya başladı(Sümer,2020:109).

Kamu denetçiliği ve tımar sistemi, Osmanlı Devleti'nin kamu yönetimi ve vergi toplama işlemlerinin yönetimi konularında farklı yaklaşımları içermektedir. Kamu denetçiliği, devletin kamu kaynaklarının ve kamu görevlilerinin etkililiğini, doğruluğunu ve adaletliliğini denetleme amaçlı bir süreçtir. Kamu denetçileri, devletin yapısını ve faaliyetlerini inceleyerek, devletin verimli ve adaletli şekilde çalışmasını sağlama amacındadır. Tımar sistemi ise, toprakların devlet tarafından atama yoluyla yönetimi amacıyla kurulmuş bir yönetim sistemidir. Tımar sistemi, başlangıçta sultanın ordusuna asker sağlamak amacıyla merkezden denetlenen büyük bir sipahi gücü ile oluşturulmuştur(Türkmenoğlu,2021:5). Tımar sistemi, vergi toplama işlemlerinin denetimini ve toprakların yönetimini yerel yöneticiler üstlenmekte, ancak kamu denetçiliği açısından sınırlı bir rol oynamaktadır.

Kısaca, kamu denetçiliği devletin yapısının ve faaliyetlerinin etkililiğini, doğruluğunu ve adaletliliğini denetleme amacını taşırken, tımar sistemi toprakların vergi toplama işlemlerinden sorumlu yerel yöneticiler tarafından yönetilmesi amacını taşımaktadır.

Kadı Sistemi Reformu: Osmanlı Devleti'nde Kadılık sistemi, devletin yargı ve adalet işlemlerinin yürütülmesi için oluşturulmuş bir yapıya sahipti. Kadılar, Osmanlı Devleti'nin yargı makamlarından biridir ve kamu yönetimine önemli bir katkıda bulunurlar. Osmanlı Devleti'nin klasik çağında kadılık kurumunun yapısal özellikleri ve işlevsel fonksiyonları açıklanmak istenmektedir(Doğan,K.2019:34-40).

Kadılar, hukuk konularındaki kararlarını vermekle kalmaz, aynı zamanda yerel yönetimlerin ve vergi toplama işlemlerinin denetiminde de rol oynarlar. Kadılar, Osmanlı Devleti'nin yerel yöneticilerine rehberlik yapar ve yargı konularındaki uyuşmazlıkları çözmekle sorumluydu. Avşar tarafından ifade edildiği üzere, ilgili kişi görev yaptığı bölgede hem emniyet müdürü hem de mülki idare amiri olarak görev yapıyordu(Avşar,2007:49). Kadılık sistemi, Osmanlı Devleti'nin yargı sistemini ve kamu yönetimini organize etme amacını taşırken, aynı zamanda adaleti ve eşitliği sağlama amacını da güdüyordu. Bu sistem, Osmanlı Devleti'nin yargı sistemi ve kamu yönetimi için önemli bir fonksiyon oynamış ve devletin yapısının ve faaliyetlerinin düzenli olarak denetlenmesine olanak tanımıştır.

Kadılık sistemi ve kamu denetçiliği, Osmanlı Devleti'nde farklı amaçları olan ve birbirleriyle ilişkili iki yapıdır. Yargı ve adalet işlemlerinin yürütülmesi amacıyla oluşturulmuştur. Kadılar, hukuk konularındaki kararlarını vermekle kalmaz, aynı zamanda yerel yönetimlerin ve vergi toplama işlemlerinin denetiminde de rol oynarlar. Kamu denetçiliği ise, devletin yapısının ve faaliyetlerinin denetlenmesi amacını taşır. Kamu denetçileri, devletin yapısını ve faaliyetlerini inceler ve denetler ve devletin düzenli ve adil çalışmasını sağlamaya çalışır. Kadılık sistemi yargı ve adalet

işlemlerinin yürütülmesi, kamu denetçiliği ise devletin denetlenmesi amacını taşır. Kadılar, görev yaptıkları bölgede tamamen bağımsız bir şekilde hareket etmişlerdir. Hiçbir makamdan emir almadan kendi yetki ve otoriteleriyle kararlarını vermişlerdir. Ancak, sadece padişah ve Divan'a karşı sorumlulukları bulunmaktadır(Avşar,2007:50). Kadılık sistemi, kamu denetçiliği gibi devletin denetlenmesi amacını da içerse de, başlıca amacı yargı ve adalet işlemleridir.

Devlet İdaresi Reformu: Osmanlı Devleti'nde devlet idaresi reformu yapılmıştır. Bu reform, devlet yönetiminin daha etkili ve verimli olmasını amaçlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda devlet idaresi reformları, 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başlarında gerçekleştirilen bir dizi değişiklik ve yenilikçi uygulamalardan oluşur. Bunlar arasında en önemli olanlar şunlardır:

Tanzimat Fermanı (1839): Bu ferman, Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşmesine yönelik olarak, eşitliği, adaleti ve hukuk devleti ilkelerinin benimsenmesini ve uygulanmasını öngören bir dizi reformu içermektedir. Tanzimat dönemine kadar Osmanlı Devleti'nde yargı teşkilatı, şer'i mahkemeler, cemaat mahkemeleri ve konsolosluk mahkemeleri olmak üzere üç farklı unsurdan oluşuyordu. Şer'i mahkemelerin başında, kadılar görev yapıyordu. Kadılar sadece yargıç olarak değil, aynı zamanda geniş yetkilere sahip bir devlet görevlisi olarak da önemli bir konuma sahipti(Feyzioğlu,2010:1).

Islahat Fermanı (1856): Bu ferman, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki kamu yönetimi, ekonomi ve toplumsal hayatın daha da modernleştirilmesi amacıyla bir dizi ek reformu içermektedir.

I.Meşrutiyet (1876): Osmanlı İmparatorluğu'nda bir parlamenter sistem kurulmasına ve halkın seçtiği bir hükümetin kurulmasına olanak tanıyan bu reform, devlet idaresindeki demokratikleşme sürecinin başlangıcını teşkil etmiştir.

Vilâyet-i Şahâne (1879-1889): Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgesel yapısının yeniden düzenlenmesi amacıyla yapılan bu reform, vilâyet sistemi olarak adlandırılan

bir yapı kurulmasını ve vilâyet valilerinin atanmasını öngörmekteydi. 1879 yılında adli teşkilatta son düzenlemeler yapılarak önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir(Bozatay ve Demir,2014:86).

Meclis-i Meb'usan (1876-1920): Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılan ilk parlamento olan bu meclis, hükümeti denetleme, yasa önerme ve yasa yapma yetkilerine sahipti. Bu reformlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun devlet idaresinde ve toplumsal hayatında modernleşmesine yönelik olarak önemli adımlar atmasına olanak tanımıştır. 19. yüzyılın son dönemlerinde ve 20. yüzyılın başlarında, Osmanlı Devleti'nde sosyal, ekonomik ve politik değişiklikler yaşandı. Bu değişiklikler, yurttaşların hak ve özgürlükleri konularında daha fazla dikkat çekmesine neden oldu. Bu amaçla yönetim organizasyonunu yeniden yapılandırmak ve merkezi bir devlet oluşturmak için, devlet sınırları içindeki halka erişmeyi hedefleyen merkeziyetçi politikalar uygulanmıştır(Demirci,2008:17). Yurttaşlar, adalet sistemindeki eksikliklerden ve yanlış uygulamalardan şikâyet etmek için başka yollar aramak zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti'nde yargı ve adalet sistemi, şeriat hukukunun esas alındığı bir sistemdi ve adli denetim sınırlıydı. Merkezi otorite tarafından kontrol edilirdi ve devletin elindeki yetkiler, yurttaşlar, haklarının ihlal edildiği durumlarda, devlet yetkililerine başvurabilirdi. 20. yüzyılın başlarında, Osmanlı Devleti'nin yapısındaki değişiklikler, yurttaşların hak ve özgürlükleri konularında daha fazla dikkat çekmesine neden oldu, ancak ombudsman kavramı hâlâ resmi bir statüye sahip değildi. Bu değişimler arasında 23 temmuz 1908 yılında kabul edilen Meşrutiyet yasaları da bulunur.

Sonuç olarak, Osmanlı Devleti'nde kamu yönetimi zaman içerisinde değişti ve gelişti. Merkeziyetçi bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti, vilayet sistemi, kamu yönetimi reformları ve özelleşmiş yasalar gibi önemli adımlar atmıştır. Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte, Türkiye'de ombudsman sistemi resmi olarak kabul edildi. Cumhuriyet döneminde, ombudsman uygulaması, yurttaşların hak ve özgürlüklerinin korunması ve devlet kurumlarının denetimi amacıyla geliştirildi. Günümüz Türkiye'sinde, ombudsman kurumları yurttaşların devlet kurumlarıyla ilgili şikâyetlerini incelemekte ve gerekli adımları atmakta yetkilidir.

2.1.1. Ahilik ve Kadılık Sistemleri Üzerine İnceleme

Ahilik, Osmanlı İmparatorluğu'nda gelişmiş olan bir sosyal ve ekonomik sistemdir. Ahilik sistemi, zanaatkârlar tarafından yaratılan bir topluluk olarak rehberlik eder. Ahiler, belirli bir meslekte yaşayan insanlardı ve en çok endüstri ve ticaret çevreleri çalışıyorlardı. Ahilik, karşılıklı yardım etmeyi, adaleti ve dürüstlüğü savunmayı amaç ve bu amaçlara uygun olarak birçok kural ve adet bulunurdu. Nitekim Ahilik, üretim birlikleri, ahlak ve sanat okulu, sivil toplum kuruluşu, esnaf ve sanatkârlar ve iş adamları birliği, sosyoekonomik bir kurum, gençlik kulübü gibi çok farklı işlevlerle donanmıştır(Demir,2002:377). Ahilik ve kamu denetçiliği, adaleti ve dürüstlüğü sağlama, yanlış uygulamaları ve adaletsizlikleri denetleme gibi benzer amaçları taşırlar. Kaynaklarda, Divan-ı Mezalim, Divan-ı Hümayun, Divan-ı İşraf gibi kurumların, ayrıca mehayif müfettişleri, veziriazam, kazasker, kadı'l-kudat, müfti, şeyhülislam, kadı, muhtesib, fütüvvet ve Ahilik gibi kurumların ombudsmanlıkla ilişkilendirilmektedir(Aykanat,2019:91). İkisi de toplumun adaletli ve dürüst bir şekilde yönetilmesini amaçlar ve bu amaçlarına uygun olarak mekanizmalar ve süreçler kurarlar. Ahilik sistemi, toplumda adaletsizlik ve yanlış uygulamaları önleme görevini üstlenirken, kamu denetçiliği de resmi kurumlar ve hizmetlerin adaletli ve verimli şekilde yürütülmesini denetleme görevini üstlenir. Her iki sistem de toplumun güvenliğini ve adaleti sağlama amaçlarına uygun olarak çalışırlar. Bu benzerliklerine rağmen, Ahilik sistemi tarihi ve kültürel bir örgütlenme şeklidir ve bugünkü kamu denetçiliği sistemi ile karşılaştırılması mümkün değildir. Ancak, Ahilik sistemi, tarihte kamu denetçiliğinin temel fikirlerine dayanır ve bugünkü kamu denetçiliği sistemine bir model olarak görülebilir. Nitekim Osmanlı Devleti'nin ombudsmanlık ile ilişkilendirildiği iddia edilen kurumlar, devletin İslam öncesi dönemlerden devraldığı ve kendi bünyesinde geliştirdiği unsurlardır(Aykanat,2019:97).

Kadılık ise, Osmanlı İmparatorluğu'nda yer alan kadıların yürüttüğü ve yönetimin yerel yönetimine denetimini sağlamak için kurulan bir sistemdir. Wahab, ombudsmanın İslam devlet teşkilatında kadı'l-kudat ile ilişkilendirildiğini öne sürmektedir(Wahab,1979:24). Kadılar, yerel müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamak, adaleti sağlamak ve alacaklarını ödemek gibi yükümlülere sahipti. Kadılar, yerli halk şikayetlerini ve şikayetlerini dinler, uyguladıkları bulunanları cezalandırır ve adaleti

sağlardı. Her iki sistem de Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal ve ekonomik hayatı üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır ve bugün de tarihi ve kültürel değerleri koruyan ve anlatan önemli konular olarak görülmektedir.

2.1.2. Cumhuriyet Dönemi Kamu Denetimi ve Devlet Denetleme Kurumu

Cumhuriyet döneminde kamu denetimi, Türkiye'nin modernleşme ve demokratikleşme süreçlerinin bir parçası olarak önemli gelişmeler yaşadı. Cumhuriyet döneminde kamu denetimi için atılan bazı önemli adımlar atılmıştır. Bunlar;

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1924): Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, 1924 Anayasası kabul edildi. Bu anayasa, devletin işleyişi ve yönetimi ile ilgili temel ilkeleri belirledi. Anayasa, devletin kamu hizmetlerini düzenlerken ve kaynakları kullanırken hesap verebilir olması gerektiğini vurguladı.

Maliye Teşkilatının Kurulması (1924): Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte, mali işlerin düzenlenmesi ve denetlenmesi amacıyla Maliye Teşkilatı kuruldu. Maliye Bakanlığı, kamu harcamalarını ve gelirlerini düzenlemek, denetlemek ve raporlamakla görevlendirildi.

Kamu İşçileri Sendikalaşma Hakkı (1924): 1924 tarihli yasayla kamu işçileri, sendikalaşma hakkına sahip oldular. Bu, kamu sektöründe çalışanların haklarını ve çalışma koşullarını denetlemelerine ve iyileştirmelerine olanak sağladı.

Türk Ceza Kanunu (1926): 1926 yılında kabul edilen Türk Ceza Kanunu, kamu görevlilerinin kötüye kullanımını ve yolsuzluğu önlemeye yönelik hükümler içeriyordu. Bu yolla kamu görevlileri denetim altına alındı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Denetimi (1924 - Günümüz): Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), hükümetin faaliyetlerini denetlemek ve kamu yönetimini sorgulamak için önemli bir rol oynar. Meclis, yasama organı olarak hükümetin harcamalarını, politikalarını ve uygulamalarını denetler. Ayrıca TBMM, komisyonlar ve denetim raporları aracılığıyla kamu denetimini destekler.

Devlet Denetleme Kurumu (1961): Devlet Denetleme Kurumu (DDK), Türkiye Cumhuriyeti'nde kamu kaynaklarının etkili ve verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamak, yolsuzlukları önlemek ve kamu kurumlarının faaliyetlerini denetlemek amacıyla kurulmuş bir kurumdur. DDK'nın temelleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve yeni yönetim anlayışının gerektirdiği denetim ihtiyacıyla atıldı. Cumhuriyet'in ilanının ardından, yeni yönetim, devletin işleyişini modernize etmek ve kaynakların verimli kullanımını sağlamak amacıyla çeşitli reformlar gerçekleştirdi. Bu reformlar kapsamında, kamu kaynaklarının denetlenmesi ve kötüye kullanılmasının engellenmesi için bağımsız bir denetim kurumu oluşturma gerekliliği ortaya çıktı. DDK'nın resmi olarak kuruluşu, 22 Temmuz 1961 tarihli ve 264 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile gerçekleşti. Bu kararname, DDK'nın görevlerini, yapısını ve çalışma usullerini düzenlemektedir. DDK'nın bağımsız bir kurum olarak kurulması, kamu kaynaklarının etkili bir şekilde yönetilmesini ve kamu kurumlarının hesap verebilirliğini artırmayı amaçlamıştır. Yeni yasal düzenlemelerin ardından, DDK (Denetimli Denetim Kurulu) artık yargı kuruluşları dışında kalan tüm kamu kurum ve kuruluşlarını denetleme, kamu kurumları arasında koordinasyon sağlama ve gerektiğinde diğer kamu kurumları tarafından başlatılan denetimlere el koyabilme yetkilerine sahip olmuştur(Salihoğlu,2019:47).

Devlet Denetleme Kurumu, demokratik bir toplumun sağlıklı işlemesi için gereklidir çünkü bu süreçler, hükümetin ve kamu kurumlarının vatandaşların çıkarlarına uygun olarak hareket etmelerini sağlar. DDK gibi kurumlar, kamu denetiminin etkili bir şekilde yürütülmesine katkıda bulunmuştur. Bu kurumlar, demokratik değerleri koruma ve kamu kaynaklarının adil ve etkili bir şekilde kullanılmasını sağlama amacını taşır.

Kamu İhale Kanunu (1983): Kamu İhale Kanunu, kamu kaynaklarının etkili kullanımını ve şeffaflığını sağlamak amacıyla kamu ihalelerini düzenler. Bu, ihale süreçlerinin denetlenmesine ve kamu kaynaklarının kötüye kullanılmasının önlenmesine yardımcı olur.

Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi (1980'ler - Günümüz): Türkiye'de yerel yönetimlerin yetkileri ve sorumlulukları artırıldı. Bu, yerel düzeyde kamu kaynaklarının denetimini güçlendirdi ve yerel yönetimlerin daha fazla hesap verebilir olmalarını sağladı.

Bu adımlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin kamu denetimi ve hesap verebilirlik alanındaki gelişimini yansıtmaktadır. Kamu denetimi, demokratik bir toplumun temel taşlarından biri olarak kabul edilir ve devletin kaynaklarının etkili ve dürüst bir şekilde kullanılmasını sağlamak için önemlidir.

2.2. Kamu Denetçiliği Kurumu'nun Kurulmasında Avrupa Birliği Etkisi

Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) üyesi olma hedefi doğrultusunda yapmış olduğu reformlar, kamu denetçiliği alanında da etkilidir. AB, üye ülkelerini kamu denetim sistemlerinin geliştirilmesini ve güçlendirilmesini teşvik etmektedir. Bu nedenle, Türkiye'de de kamu denetçiliği konusunda AB standartlarına uygun bir sistem kurulma çabası vardır. AB, üye ülkelerinin kamu denetçiliği kurumlarının bağımsız, etkin ve objektif bir şekilde çalışmasını gerektirmektedir. AB, Kamu Denetçiliği Kurumlarının denetim faaliyetlerinin yasal bir zeminde yapılmasını, denetçilerin profesyonel ve eğitilmiş olmasını, denetim sonuçlarının yayınlanmasını ve kamuoyu ile paylaşılmasını istemektedir. Türkiye'de, bireyin temel hak ve özgürlüklerine dayanan yönetim anlayışının yargı dışında dışsal denetimini gerçekleştiren kamu denetçiliği (ombudsman) kurumu yeni bir oluşum olarak nitelendirilebilir(Sezen,2001:72). Türkiye, AB üyesi olma yolunda yapmış olduğu reformlarla, kamu denetçiliği alanında da AB standartlarına uygun bir sistem kurmaya çalışmaktadır. Kamu Denetçiliği Kurumu kurulması çabası, Türkiye'nin AB üyesi olma hedefi doğrultusunda yapılan reformlar arasında yer almaktadır. Kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu, AB standartlarına uygun bir şekilde çalışacak ve Türkiye'nin AB üyesi olma yolunda bir adım daha atmış olacaktır.

Avrupa Ombudsmanı, Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerdeki bireylerin ve kurumların AB hükümetlerine ve kurumlarına karşı şikayetlerini inceleyen ve çözmeye çalışan bir kurumdur. AB üyesi ülkeler dışındaki ülkeler, Avrupa Ombudsmanı tarafından denetlenmez, ancak AB ile ilişkileri olan ülkeler, Avrupa Ombudsmanı tarafından denetlenme ihtimaline sahiptir. Türkiye, AB ile ilişkileri olan bir ülkedir ve Avrupa Ombudsmanı tarafından denetlenebilir. Bu kapsamda hükümet, Avrupa Ombudsmanı ile iletişim kurmak ve olumlu ilişkiler geliştirmek için çalışmalar yürütmüştür(İlerleme Raporu,2011:11). Ancak, Türkiye AB üyesi bir ülke değildir ve

Avrupa Ombudsmanı tarafından denetlenme ihtimali daha azdır. Türkiye, AB ile ilişkilerini geliştirmeyi amaçladığı için, Avrupa Ombudsmanı tarafından denetlenme ihtimali artabilir. Avrupa Ombudsmanı, AB hükümetleri ve kurumları tarafından yapılan haksız uygulamaları ve AB hükümetleri ve kurumlarının insan haklarına saygı göstermemesi gibi konuları inceleyebilir. Ayrıca, Avrupa Ombudsmanı, AB hükümetleri ve kurumlarının yapısını ve işleyişini inceleyebilir ve AB hükümetleri ve kurumlarını iyileştirmeyi amaçlayan öneriler sunabilir. AB'nin bu faaliyetlerinin temel amacı, aday ülkelerin yönetimini geliştirmek ve kurumlarını birliğe uyumlu hale getirmektir(Atalay,2016:473).

Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kurulması sürecinde Avrupa Birliği'nin etkisi oldukça önemliydi. Avrupa Birliği, Türkiye'nin üyelik sürecinde bir dizi yasal ve idari reform yapması gerektiğini belirtmişti. Bu reformlar, Türkiye'nin hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını güçlendirmesini, kamu idaresinin şeffaflığını artırmasını ve vatandaşların haklarını korumasını amaçlamaktaydı. Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kurulması da bu reformlar arasında yer alıyordu. Kurumun amacı, vatandaşların kamu hizmetlerinden daha etkin bir şekilde yararlanabilmesini sağlamak, kamu idaresinin işleyişini denetlemek ve şeffaflığını artırmaktı. Avrupa Birliği, bu kurumun kurulması için Türkiye'ye önemli destekler sağladı.

Kamu denetçiliği sistemi, Avrupa Birliği'nin diğer ülkelerinde uzun bir geçmişe sahip bir kurumdu. Uluslararası Ombudsman Kuruluşu (International Ombudsman Association) ve Uluslararası Ombudsman Kurumu (International Ombudsman Institution) gibi kuruluşlar ile Avrupa Birliği gibi birliklerin etkisi, Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık) kurumunun küresel yayılımında da önemli bir rol oynamaktadır (Köseoğlu,2010:37). Özellikle Danimarka, İsveç, İspanya gibi ülkelerin kamu denetçiliği sistemleri Türkiye'ye örnek gösterildi. Bu ülkelerin kamu denetçiliği sistemlerinde, vatandaşların şikayetlerini dinleyen ve kamu hizmetlerinin daha etkin bir şekilde sunulmasını sağlayan bir kamu denetçisi (ombudsman) bulunmaktaydı. Türkiye'nin kamu denetçiliği sistemi de, bu ülkelerin sistemleriyle benzerlik göstermektedir. Kamu Denetçiliği Kurumu, vatandaşların şikayetlerini inceleyen ve çözüme kavuşturan bir kurum olarak görev yapmaktadır. Kurumun bağımsız bir şekilde

alışması ve yargı denetimine tabi olması da Avrupa Birliği'nin talepleri arasındadır. Yazgan'a göre; Avrupalılaşma süreci, ye ülkelerin etkisiyle şekillenmesine rağmen, bağımsız bir yönetişim yapısına sahip olduğu açık bir şekilde görülmektedir(Yazgan,2009:124).

Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kurulması sürecinde Avrupa Birliği, Türkiye'ye teknik destek sağladı. Danimarka, İsveç ve İspanya'dan deneyimli uzmanlar Türkiye'ye davet edildi ve kamu denetçiliği sistemi konusunda eğitimler verildi. Ayrıca Avrupa Birliği, kurumun kurulması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması konusunda da yardımcı oldu. Müzakereler sürecinde, AB, Türkiye gibi aday ülkelerden, uyum sürecinde belirli yükümlülükleri yerine getirmelerini talep etmiştir(Atalay,2016:462). Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kurulması, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile uyumlu hale gelmesine yardımcı oldu. Avrupa Birliği, Türkiye'nin bu reformları yerine getirip getirmediğini düzenli olarak değerlendirdi ve kamu denetçiliği sistemi de bu değerlendirmelerin bir parçası oldu. Avrupa Birliği, Türkiye'nin bu reformları tamamlaması halinde, üyelik sürecine daha uygun hale geleceğini belirtti.

Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kurulması sürecinde Avrupa Birliği'nin etkisi sadece teknik destek ve yasal düzenlemelerle sınırlı kalmadı. Avrupa Birliği, Türkiye'nin kamu denetçiliği sistemini kurması için önemli bir itici g oldu ve sürecin hızlanmasına katkı sağlamıştır. Bunun yanı sıra, Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kurulması, Avrupa Birliği'nin insan hakları ve hukukun üstünlüğü konusundaki hassasiyetini de yansıtmaktadır. Siyasal ltler açısından, aday ülkelerden istikrarlı ve sağlam bir demokrasinin varlığını, hukuk devleti prensiplerinin ve hukukun üstünlüğü ilkesinin yanı sıra insan haklarına saygı ve azınlıkların korunması gibi ilkelerin uygulanmasını beklenmiştir(Balcı,2005:25). Avrupa Birliği, Türkiye'nin insan hakları ve hukukun üstünlüğü konularında daha fazla ilerleme kaydetmesini ve kamu idaresinin daha şeffaf hale gelmesini talep etmektedir. Kamu Denetçiliği Kurumu da bu taleplere cevap veren bir kurum olarak önemlidir.

Sonuç olarak, Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kurulması sürecinde Avrupa Birliği'nin etkisi oldukça önemlidir. Avrupa Birliği'nin teknik destekleri ve talepleri, Türkiye'nin kamu denetçiliği sistemini kurmasına ve hukukun üstünlüğü ve insan hakları konusunda ilerleme kaydetmesine katkı sağladı. Türkiye'deki kamu idaresinde etkin ve verimli bir kamu yönetimi sisteminin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi, aynı zamanda sorumluluk alanının korunmasını sağlamayı gerektirir. Bu hedefe ulaşmak için başvuru olan temel araç, Ombudsman kurumudur(Gülener,2012:3).

2.3. Kamu Denetçiliği Kurumunun Kurulması ve Geliştirilmesinde Venedik İlkelerinin Etkisi

Venedik Komisyonunun 118. Genel Kurulu görüşmelerinde, Delegeler Komitesi tarafından 1345. oturumda Bakanlar Komitesi tarafından imzalanmıştır. 140'dan fazla ülkede bölgesel, yerel, bölgesel veya ulusal farklı etkilere sahip Kamu Denetçiliği Kurumunun bulunduğu düşünüldüğü, bu devletlerin hukuki ve siyasi sistemlerine uyum sağlayacağı kabul edilmektedir. Bağımsız şeffaf tarafsız ve adaletli olmak üzere Kamu Denetçiliği kurumunun temel ilkelerinde birçok farklı model ve sistem olabileceği dikkate alınmalıdır. Günümüzde, klasik bürokratik yaklaşımlara dayanan kamu hizmeti sunum modeli yetersiz kalmıştır. Bu duruma paralel olarak, halkın talep ve beklentilerinde çeşitlenmeler meydana gelmiş ve demokratikleşme arzuları artarak devam etmiştir(Atalay,2016:467).

Kamu denetçiliği kurumu, demokratik bir devlette hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı, iyi yönetim gibi önemli şartların yerine getirilmesi için oldukça önemlidir. Venedik Komisyonu belgesine göre, iyi yönetim kavramı iyi yönetimden daha somut ve anlaşılır bir içeriğe sahiptir ve AİHS'nin 6. maddesinde (adil yargılanma hakkı) yer alan bazı haklara vurgu yapmaktadır(Karakul,2018:37). Bu kurum, uzun süreli anayasal geleneklerin ve demokratik siyasal kültürün devam etmesine katkı sağlar ve bireylerin idari işlemlere karşı şikayette bulunma hakkını destekler. Kamu denetçisi, bağımsız ve tarafsız bir kurum olarak, insan haklarının korunması ve temel özgürlüklerin ihlal edilmesine karşı mücadele eder. Kamu denetçisi ayrıca, ulusal ve uluslararası ilişkileri de önemser. Ombudsmanlık gibi benzer kurumlarla işbirliği yapar ve kamu yönetimi alanında iyi uygulamaların paylaşımını

teşvik eder. Parlamento ve hükümetin sorumlu oldukları halka karşı şeffaf bir şekilde hareket etmeleri gerektiğini savunur ve eleştirilere açık olmalarını teşvik eder(Karakul,2018:36).

Ombudsmanlık kurumunun, fiziksel veya zihinsel açıdan baskı uygulayan ve aynı zamanda bağımsızlığı tehdit unsuru oluşturan yasal işlemlerde, bütçe kesintisi ve yetki kısıtlaması vb. konularda sorunlara maruz kalması ile ilgili ciddi endişeler yaşanmaktadır. Venedik Komisyonu, farklı olaylarla ilgili kamu denetçiliğinin oynadığı rol için, kapsamlı çalışmalar yapıldığını hatırlatmaktadır. Kamu Denetçiliği Kurumunun kurulması ve geliştirilmesi için Venedik ilkeleri kabul edilmiştir. Bu ilkelere göre;

1. Kamu Denetçiliği Kurumları, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve idarecilik anlayışını geliştirilmesi için, insan haklarının ve temel özgürlüklerin geliştirmesi gerektiği anlaşılmıştır. Avrupa Konseyi'ne üye olan devletlerde standart bir uygulamanın bulunmaması, devletlerin ombudsmanlığı desteklemesi ve koruması için, ombudsmanlık kurumunun bağımsızlığına zarar verecek eylemlerden kaçınması gerekmektedir

2. Kamu Denetçiliği Kurumunun yetki alanları da dahil olduğu düşünülerek hukuki bir düzende, anayasal temeller üstüne kurulmalıdır. Kamu Denetçiliği Kurumunun işlevleri ve görevleri ile ilgili bazı detaylar anayasal süreçle belirlenebilir.

3. Kamu Denetçiliği Kurumunda bulunan personellere verilecek ücret ve emekli tazminatı, en uygun olacak şekilde kıdem ile birlikte verilir.

4. Bir veya birden fazla kamu denetçisi modellerinin tercihi, devlet teşkilatına, ihtiyacına ve özelliğine göre gerçekleştirilir. Kamu Denetçiliği Kurumu, farklı düzeyde ve yeterlilikte örgütlenme yöntemine başvurabilir.

5. Ülkeler, Venedik ilkelerine tam olarak uyarak, ombudsmanlık kurumunu daha güçlü duruma getiren ve o ülkelerdeki insanları hak ve temel özgürlüklerini güvence altına alma ve geliştirme düzeylerini de artıracak olan modelleri benimsemelidir.

6. Kamu denetçisinin, tarafsızlığını ve bağımsızlığı için gerekli olan prosedürler uygun olarak seçilir seçilir veya personeller atanır. Kamu denetçileri tercihen parlamento ve hükümet tarafından uygun ve nitelikli çoğunlukla seçilerek görev yapacaklardır.

7. Kamu denetçisi adayının seçim prosedürü, kamuoyuna açık bir çağrı yapılarak kamuya açık liyakatli, tarafsız ve nesnel olacak şekilde yasal düzenlemeler ile gerçekleştirilecektir.

8. Kamu denetçilerinin atanması için gereken niteliklerin geniş kapsamlı olması ve en uygun adayların teşvik edilmesi önemlidir. Bu kapsamda aranacak temel kriterler arasında dürüstlük, yüksek ahlaki karakter, insan hakları ve temel özgürlükleri benimseme gibi özellikler yer almaktadır. Ayrıca, uygun mesleki uzmanlık ve deneyim de aranması gereken diğer bir şarttır.

9. Kamu denetçisi, görevi boyunca bağımsızlığını ve tarafsızlığını koruyarak siyasi, mesleki veya idari işlemlerde olumsuz bir faaliyette bulunmamalıdır. Kamu denetçileri ve çalışanları, kendi kendini düzenleyen etik kurallarına tabidir.

10. Kamu denetçisinin görev süreleri, atama yapan organ ve kurumların görev sürelerinden daha uzun olacaktır ve tekrar görev yapabilme hakkına sahip olmayacaktır. Sadece 1 kez yenilenebilir fakat bu süre tercihan 7 yılın altında olmamalıdır.

11. Kamu denetçisi sadece yasalar içerisinde açıkça belirtilen, kapsamlı ve makul koşullara tabi olacak ve bu kurallara göre görevden alınabilecektir. Bu kriterler ise yalnızca görevin yerine getirilmemesi, yetersizlik ve suistimal edilme gibi kriterlerle ilgili olacaktır. Parlamento tarafından görevden alınmak için parlamentonun da üzerinde bir mahkemenin kararıyla gerekli olan meclis çoğunluğun, göreve seçilme çoğunluğuna eşit veya tercihen bundan daha büyük olması gerekecektir. Görevden alma süreci kamuoyuna açık olarak, şeffaf bir şekilde ve yasalar ile düzenlenmiş olmalıdır.

12. Kamu denetçisinin yetki alanı idarenin hatalı olarak yapılan işlem ve eylemlerinin önüne geçerek, insan hakları korunmasını ve temel özgürlüklerini geliştirilmesini hedef olarak belirlemelidir.

13. Kamu denetçisinin kurumsal yetkisi tüm idari düzeylerdeki kamu yönetimi kurumlarını kapsayacaktır. Kamu denetçisinin yetki alanlarını devlet idaresinden bulunan belediyeler, devlet organları veya özel kurum ve kuruluşlar tarafından sağlanacağı ve bunların kamunun genel menfaati uygun bir durum ortaya koyacağı belirtilmiştir. Bu yetki alanı kamu hizmetlerini kapsayıcı nitelikte olacaktır. Kamu denetçisinin yargıya ilişkin yetkilendirmenin, belirtilen sisteme en uygun olan verimliliği ve idari işleyişi sınırlı olarak sağlayacaktır.

14. Kamu denetçisi herhangi bir kurumdan veya kişi ve makamlardan emir ve talimat alamaz ve kurumun kendisi herhangi bir emir ve talimat veremeyecektir(Barut.G,2021).

15. Sosyal toplum kuruluşları da dahil edilmek üzere, gerçek ve tüzel kişi kamu denetçisine, serbest ve engel olmaksızın herhangi bir ücret ödmeden erişim ve şikayette bulunabilir.

16. Kamu denetçisi, bir şikayet talep edilmesi durumunda veya kendi inisiyatifıyla mevcutta çözümlenmiş olan idari süreçleri dikkate alarak olayları soruşturma konusunda takdir yetkisine kullanabilecektir. Kamu denetçisi dilediği zaman soruşturmaya yardımcı olunması için bir kurum veya kişi ile işbirliği yapma yetkisine sahiptir. Kamu denetçisi yasal olarak gizli ve imtiyazlı olabilecekler de dahil olmak üzere tüm bilgi ve belgelere ulaşma hakkında sahiptir. Verilere ve materyallere sınırsız erişim konusunda da yasal olarak işlem gerçekleştirme hakkına sahip olacaktır. Bu durum kişi ve kurumların özgürlüklerini kısıtlamadan engelsiz erişim hakkı sağlayacaktır. Kamu denetçisi idari denetim işlemlerini gerçekleştirirken yetkili ve idari makamlar ile görüşecek ve kamu sektöründe çalışan ihbarcılar için ayrıca bir koruma sağlayacak ve bireysel destekte bulunacaktır.

17. Kamu denetçisi, Kurum veya kuruluşlar için tavsiye niteliğinde kararlar alabilir ve bunlara uyum sağlanmasını talep edebilecektir. Bireysel tavsiyelerde de bulunabilecektir. Bu süre içerisinde bireylerin ve kurumların cevap vermelerini yasal olarak talep edebilecek ve uygulanabilir haklara sahip olacaktır.

18. Kamu denetçisi mevzuatın değiştirilmesi ve yeni mevzuat oluşturulması yönünde parlamentoya veya yürütmeyen talepte bulunabilir. Bunu temel hak ve özgürlüklerle birlikte insan haklarını korumak ve geliştirilmek için onaylanmış olan ulusal veya uluslararası belgeleri mevzuat ile uyumlu hale getirerek yasal bir düzlem içerisine oturtmak için gerçekleştirmektedir.

19. Kamu denetçisi sonuçlanan bir soruşturma içerisinde, idarenin işlemlerinin, kanunların ve yönetmeliklerin anayasaya uygun hale getirilmesi için itirazda bulunabilme yetkisine sahiptir. Kamu denetçisi bu itirazı yargılama organları ve mahkemeler içerisinde de yapabilmelidir.

20. Kamu Denetçiliği Kurumu, en az yılda bir defa parlamentoya kurum faaliyetleri ile ilgili olarak rapor sunmaktadır. Rapor içerisinde idarenin yönetilmesi ile ilgili olarak gelen talep ve şikâyetler belirtilir ve parlamento tarafına da bildirilir. Kamu denetçisinin uygun bir şekilde hazırlamış olduğu raporlar usulüne uygun şekilde de kamuoyuna sunulacaktır. Aynı zamanda

yetkili kişi ve kurumlar tarafından da dikkate alınacaktır. Bu durum aynı zamanda kamu denetçisine verilecek için raporlarda geçerli olacaktır.

21. Kamu Denetçilik Kurumu için yeterli ve bağımsız kaynaklar temin edilecek ve bütçe oluşturulacaktır. Yasada, Kamu Denetçiliğı Kurumu için oluşturulacak olan bütçe tasarısı için, kurumun tam olarak görevini yerine getirmesi, bağımsız olması etkili bir şekilde görevlerini ifa edebilir olmasına dair hüküm bulunmaktadır. Kamu Denetçilik Kurumu ile toplantı yapılarak, her mali yıl için, bir önceki yılda bütçe taslağı sunması gerekmektedir. Kamu Denetçilik Kurumunun mali bütçesinde de indirim talep edilebilmesi için diğerk kamu kurum ve kuruluşlarda da aynı oranda indirim talep edilmesi gerekecektir. Aksi durumda Kamu Denetçilik Kurumu mali bütçesinde indirim talep edilemez. Kamu denetçisi görevin ifası için mali bütçesini oluştururken “önceliklilerin seçimini” değil, mali işlemlerin yasaya uygunluğunun denetimini dikkate alacaktır.

22. Kamu Denetçilik Kurumu, uzman ve yeterli sayıda personele sahip olacaktır. Kamu Denetçiliğı Kurumu, Ombudsman tarafından göreve getirilen bir veya daha fazla denetçi yardımcısını bünyesinde bulundurabilir.

23. Kamu denetçisi yardımcıları ve personeli kurum bünyesindeki gerçekleştirdikleri idari süreçlerde ve faaliyetlerle sözlü veya yazılı ifadelerde bulunmaları durumunda hukuki prosedürden uzak tutulacaktır(görev dokunulmazlığı). Görev dokunulmazlığından; uzmanlar ve personeller kurumlarından ayrıldıkları durumunda da yararlanabileceklerdir.

24. Ülkeler, Kamu Denetçiliğı Kurumlarını baskı altına almayacak ve bununla ilgili herhangi bir uygulama veya bulunmayacaktır. Kamu Denetçiliğı Kurumunun görevini olumsuz etki edecek veya engelleyecek bir eylemde bulunmayacaktır. Her türlü tehdide karşı etkin olarak koruyacaktır.

25. Kamu Denetçiliğı Kurumunu güçlendirecek, sağlamlaştıracak ve doğru şekilde yorumlanarak kullanılacaktır. Devletler, Venedik İlkeleri doğrultusunda, Kamu Denetçiliğı Kurumlarının sistemlerini ve hukuki statülerini göz bulunduracak ve kurumun kapasitesini, tarafsızlığını ve bağımsızlığını zedelemeyecektir. Bu düşünceleri geliştiren bir yapıda olmak ile birlikte doğru zamanda ve etkili bir şekilde hukuki süreçlere dahil olmak üzere gerekli bütün önlemler uygulanacaktır.

2.4. Ombudsmanlık Kurumunun Faaliyet Alanları

Ombudsmanlık kurumunun faaliyet alanları, kurumun bağlı olduğu ülkenin yasal düzenlemelerine ve anayasal hükümlerine göre değişebilir. Akın tarafından yapılan gözlem, tespit ve araştırmalar doğrultusunda, kamu yönetiminin yeniden düzenlenmesini hedefleyen yasa önerileri, gerektiğinde parlamentoya sunulmaktadır(Akın,1998:543-544). Ancak genel olarak ombudsmanlık kurumları, aşağıdaki faaliyet alanlarında görev yaparlar:

1. Kamu Hizmetleri: Devlet yapısı ve sunulan kamu hizmetleri, zamanla ve teknolojik ilerlemelerle birlikte karmaşıklaşmakta ve geleneksel hak arama yöntemleri, yeni oluşumlar karşısında yetersiz kalmaktadır(Efe ve Demirci,2013:49). Ombudsmanlar, devlet kurumlarının ve diğer kamu hizmeti veren kuruluşların vatandaşlara sunduğu hizmetlerin etkinliğini ve kalitesini denetleyerek, vatandaşların sorunlarını çözmek için çalışırlar. Bu faaliyet alanı, sağlık, eğitim, ulaşım, çevre koruma ve sosyal hizmetler gibi birçok alanda olabilir.
2. İnsan Hakları: Ombudsmanlar, insan hakları ihlallerini araştırır ve bu hakların korunması için çalışır. Bu kapsamda, ayrımcılık, işkence, kötü muamele, haksız tutuklama ve gözaltı gibi konularda şikayetlerin incelenmesi ve çözümü için çalışırlar. Bu sebeple, hukuk devleti prensipleri doğrultusunda kurulacak kurumlar, vatandaşın hak ve özgürlüklerini koruyabilme yeteneğine sahip olmalıdır. Bu yetenek sadece diğer bireylere karşı değil, aynı zamanda devletin kendisine karşı da etkili bir savunma sağlarlar(Küçüközyiğit,2006:93).
3. Yolsuzluk ve Etik İhlalleri: Ombudsmanlar, kamu görevlilerinin yolsuzluk ve etik ihlalleri gibi sorunları araştırır ve çözüm önerileri sunar. Adaletsizlik ve yolsuzluk gibi haberlerle karşı karşıya kalan durumlarda, hem halkın yöneticiler nedeniyle yaşadığı sıkıntıları azaltmak hem de yöneticilerin haksız davranışlarına son vermek hedeflenir(Küçüközyiğit,2006:91).
4. Çevre ve Doğal Kaynaklar: Ombudsmanlar, çevre ve doğal kaynakların korunması konusunda çalışmalar yürütürler. Bu kapsamda, çevre kirliliği, doğal kaynakların etkili kullanımı ve atık yönetimi gibi konularda şikayetleri incelerler ve çözüm önerileri sunarlar.

5. Veri Koruma ve Gizlilik: Ombudsmanlar, kişisel verilerin korunması ve gizliliği konularında çalışmalar yürütürler. Bu faaliyet alanı, özellikle teknoloji şirketleri ve diğer kuruluşlar tarafından toplanan kişisel verilerin korunması ve kötüye kullanılmasının önlenmesi için önemlidir.
6. Sivil Toplum Kuruluşları: Ombudsmanlar, sivil toplum kuruluşlarının haklarını korumak için çalışırlar. Kurumun, kamuoyu tarafından kabul görmesi konusunda, ilgili kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve konuyla ilgilenen akademisyenlerle yakın ilişkiler kurarak birlikte çalışmalı ve kurumu halka doğru şekilde tanıtmalıdır(Efe ve Demirci,2013:69). Bu kapsamda, sivil toplum kuruluşlarına yönelik kısıtlamalar, haksızlıklar veya engellerle ilgili şikayetleri inceleyerek çözüm önerileri sunulabilir.
7. Göçmen ve Mülteciler: Ombudsmanlar, göçmen ve mültecilerin haklarını korumak için çalışırlar. Bu kapsamda, göçmen ve mültecilerin işlemleri ve işlemlerin yürütülmesiyle ilgili şikayetleri inceleyerek, haklarının korunması ve insanca yaşama koşullarının sağlanması için çalışırlar.
8. Engelliler: Ombudsmanlar, engellilerin haklarını korumak için çalışırlar. Bu kapsamda, engellilere yönelik ayrımcılık, engelli dostu olmayan şehirler, binalar ve ulaşım araçları gibi sorunları araştırarak, engellilerin hayatlarını kolaylaştırmak için çözüm önerileri sunarlar.
9. Eğitim: Ombudsmanlar, eğitim sistemlerindeki sorunları inceleyerek, öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin haklarını korumak için çalışırlar. Bu faaliyet alanı, okulların, üniversitelerin ve diğer eğitim kurumlarının yönetimi ve uygulamaları hakkında şikayetleri incelemeyi de kapsar. Güray’a göre; “Öğrenci ombudsmanlığı olarak ta kurumsal olarak 50 yıllık bir maziye sahip olması nedeniyle, uluslararası literatürde fazlaca ele alındığı gözlenmektedir”(Güray,G,2021:117).
10. İdari İşlemler: Ombudsmanlar, idari işlemlerin yürütülmesi sırasında yaşanan sorunları inceleyerek, vatandaşların haklarını korumak için çalışırlar. Bu faaliyet alanı, vergi, emlak ve diğer kamu hizmetleri gibi birçok alanda olabilir.
11. Adalet Sistemi: Ombudsmanlar, adalet sistemine ilişkin şikayetleri inceleyerek, vatandaşların adil bir şekilde muamele görmesini sağlamak için çalışırlar. Bu

faaliyet alanı, adli süreçlerde yaşanan hatalar, yargı kararlarına itirazlar ve tutukluluk süreleri gibi konuları kapsar.

12. Mali İşler: Ombudsmanlar, mali işlerde yaşanan sorunları inceleyerek, vatandaşların haklarını korumak için çalışırlar. Ombudsmanlık kurumunun yerindelik denetimi yapması, başvurular için herhangi bir şekil şartı aramaması ve herhangi bir mali külfete neden olmaması da sağlanarak, katılım için uygun bir ortam oluşturulmaktadır(Efe ve Demirci,2013:66). Bu faaliyet alanı, bankacılık işlemleri, borç tahsilatı, sigorta ve emeklilik gibi birçok alanda olabilir.

Ombudsmanlık kurumları, yukarıda belirtilen alanlarda vatandaşların sorunlarını çözmeye yönelik çalışmalar yürütürler. Birçok ülkede, insan hakları ihlallerini önleme ve mücadele etme amacıyla faaliyet gösteren bir kurum bulunmaktadır. Bu kurum, aldığı şikayet başvurularını bağımsız bir şekilde değerlendirerek gerekli adımları atmaktadır (Güneş,2018:174). Ancak her ülkenin ombudsmanlık kurumu, faaliyet alanlarını ve çalışma yöntemlerini kendi yasal düzenlemelerine ve anayasal hükümlerine göre belirlerler. Kamu Denetçiliği Kurumu, vatandaşların idari makamların hizmetlerinden yararlanırken karşılaştıkları mağduriyetlerin giderilmesi amacıyla kurulmuş bir mekanizmadır.

Kamu denetçiliği kurumu belirtilen faaliyet alanlarını gerçekleştirirken aşağıdaki görev ve sorumlulukları yerine getirmektedir;

1. İdarenin işleyişi ve hizmetlerinin yeterliliği, etkinliği, verimliliği ve vatandaş memnuniyeti ile ilgili konularda şikayetleri incelemek,
2. İdari işlem ve eylemlerin hukuka uygunluğunu denetlemek,
3. Kamu hizmetlerinin adaletli, tarafsız, hakkaniyete uygun, zamanında ve eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesini sağlamak,
4. Vatandaşların haklarının korunmasını ve hukuk devleti ilkelerine uygun bir şekilde hareket edilmesini temin etmek,
5. Kamu kaynaklarının etkin ve verimli olarak kullanılmasını gerçekleştirmek,
6. İnsan hakları ihlallerinin önlenmesi, tespiti ve giderilmesine katkıda bulunmak,

7. Kamu kurumlarının performansının değerlendirilmesine yönelik raporlar hazırlamak ve öneriler sunmak,
8. İdarenin işleyişi ve hizmetlerine ilişkin raporlar hazırlayarak TBMM'ye sunmak ve önerilerde bulunmak.

Kamu denetçiliği kurumunun işlevlerine bakıldığında ise;

Şikayetlerin İncelenmesi: Kamu denetçiliği kurumu, vatandaşların idari makamların hizmetlerinden yararlanırken karşılaştıkları mağduriyetlerin giderilmesi için şikayetlerin incelenmesi ile görevlidir. Vatandaşlar, kamu denetçiliği kurumuna doğrudan veya vekilleri aracılığıyla başvurarak, idari makamların hizmetlerinden kaynaklanan sorunlarını bildirebilirler. Kamu denetçiliği kurumu, bu kurumun kesin hüküm ve karar verme yetkisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla kurumun kararları, tavsiye niteliğindedir(Doğan,2016:48)

Tablo 1.

Yıllar İtibariyle Tavsiye, K.Tavsiye K.Ret Karar Dağılımları

Karar Türü	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Toplam
1. Tavsiye Kararı	64	93	56	62	245	6777	860	68.128	1.201	1.097	72.483
2. K.Tavsiye K.Ret Kararı	11	26	26	32	177	269	410	704	403	625	2.683
Toplam	75	119	82	94	422	946	1.270	68.832	1.604	1.722	75.166

Kaynak: (KDK Yılık Raporu,2022)

Şekil 1.

Yıllar İtibariyle Tavsiye, K.Tavsiye K.Red Karar Dağılımları



Kaynak: (KDK Yılık Raporu,2022)

Tablo 1 ve Şekil 1'e göre, Kamu Denetçiliği Kurumu'nun (KDK) Yıllara Göre Tavsiye Kararı ve Kısmi Tavsiye Kısmi Red Kararı dağılımlarının değiştiği görülmektedir.

- 2013 yılında toplam 75 karar alınmıştır. Bu rakam, diğer yıllara kıyasla daha düşük bir sayıdır.
- 2014 ve 2015 yıllarında Tavsiye Kararı ve Kısmi Tavsiye Kısmi Red Kararı sayıları artmıştır. 2014 yılında 119, 2015 yılında 82 karar alınmıştır.
- 2016 yılında karar sayısı biraz daha artarak 94'e ulaşmıştır.
- 2017 yılında büyük bir artış görülmüş ve toplam 422 karar alınmıştır. Bu yılda önemli bir yükseliş kaydedilmiştir.
- 2018 yılında karar sayısı daha da artarak 946'ya çıkmıştır.

- 2019 yılında karar sayısı biraz düşmüş, ancak hala yüksek bir rakam olan 1270'e ulaşmıştır.
- 2020 yılına gelindiğinde ise karar sayısı büyük bir sıçrama yaparak 68.832'ye yükselmiştir. Bu yıl, diğer yıllara kıyasla olağanüstü bir artış göstermiştir.
- 2021 ve 2022 yıllarında karar sayıları daha düşük seviyelerde seyretmiştir. 2021'de 1.604, 2022'de 1.722 karar alınmıştır.

Tablo üzerinde belirtilen karar sayılarından anlaşılabacağı üzere Kamu Denetçiliği Kurumu'nun yıllar içindeki karar dağılımlarında dikkate değer bir değişim ve büyük bir artış olduğunu göstermektedir. Özellikle 2020 yılındaki olağanüstü artış, kurumun çalışmalarının daha yoğunlaştığı ve etkisinin arttığı bir döneme işaret edebilir. Yıllar itibariyle karar sayılarındaki değişim, kurumun etkinliğinin ve öneminin göstergesi olabilir.

Hukuka Uygunluk Denetimi: Kamu denetçiliği kurumu, idari işlem ve eylemlerin hukuka uygunluğunu denetler. Bu kapsamda, idari makamların hukuka aykırı işlem ve eylemlerini tespit ederek, gerektiğinde tavsiye kararları verir. Bu sayede, idari makamların hukuka uygun bir şekilde hareket etmeleri sağlanır. Bürokrasi sistemindeki düzensizliklerin tam anlamıyla düzeltilmesi, kurumların uluslararası standartlara uygun olarak ve asıl amaçları doğrultusunda sistemin içinde yer almasını ve faaliyetlerini buna göre şekillendirmesini sağlayacaktır(Güneş,2018:184).

Tablo 2.

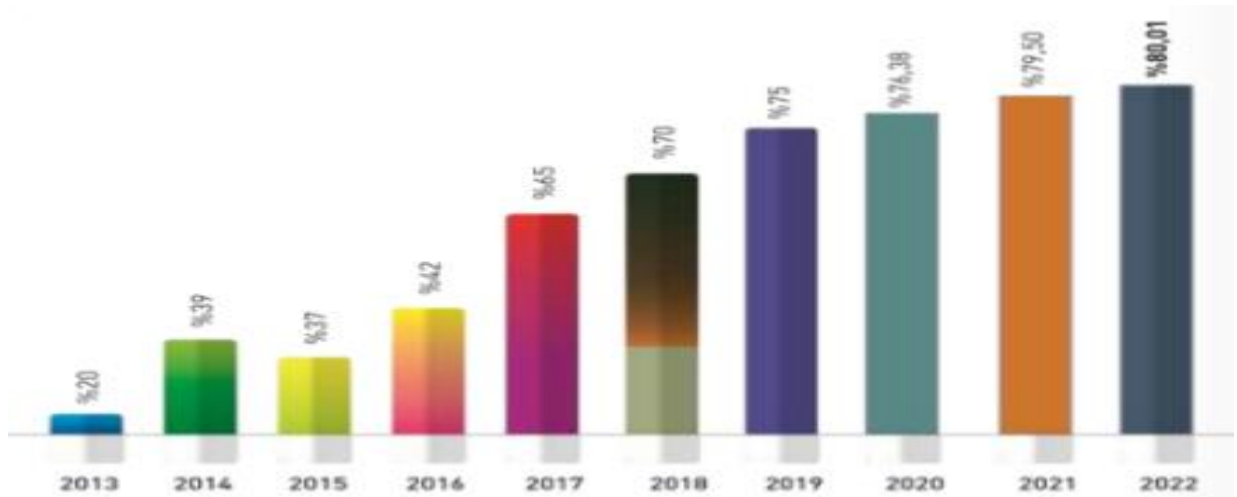
Yıllar İtibariyle Tavsiye Kararlarına Uyuma Oranları

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Uyum Oranı %	20	39	37	42	65	70	75	76,38	79,50	80,01

Kaynak: (KDK Yılık Raporu,2022)

Şekil 2.

Yıllar İtibariyle Tavsiye Kararlarına Uyuma Oranları



Kaynak: (KDK Yılık Raporu,2022)

Tablo 2 ve şekil2’de gözüktüğü üzere, yıllara göre Kamu Denetçiliği Kurumu’nun (KDK) verdiği tavsiye kararlarına uyma oranları değişmektedir.

- 2013 yılında tavsiye kararlarına uyma oranı %20 olarak belirlenmiştir. Bu oran, kararların uygulanmasında düşük bir seviyede olduğunu göstermektedir.
- 2014 ve 2015 yıllarında uyma oranı sırasıyla %39 ve %37 olarak belirlenmiştir. Bu dönemde uyma oranı bir miktar artmıştır, ancak hala düşük seviyelerdedir.
- 2016 yılında uyma oranı %42’ye yükselmiştir. Bu, tavsiye kararlarına daha fazla uyulduğunu gösteren bir gelişmedir.
- 2017 yılında uyma oranı %65 olarak belirlenmiştir. Bu yıl, tavsiye kararlarına uyumda önemli bir artış sağlanmıştır.
- 2018 ve 2019 yıllarında uyma oranları sırasıyla %70 ve %75 olarak belirlenmiştir. Bu dönemde uyma oranları artmaya devam etmiştir.
- 2020 yılında uyma oranı %76,38’e yükselmiştir. Bu, tavsiye kararlarına uyumun artarak devam ettiğini göstermektedir.
- 2021 ve 2022 yıllarında uyma oranları sırasıyla %79,50 ve %80,01 olarak belirlenmiştir. Bu dönemde uyma oranları istikrarlı bir şekilde yükselmeye devam etmiştir.

Kamu Denetçiliği Kurumu'nun verdiği tavsiye kararlarına uyumun zamanla arttığını göstermektedir. Bu, kurumun etkinliğinin ve otoritesinin artmasıyla ilişkilendirilebilir. Ancak, hala tam anlamıyla uygulamanın sağlanamadığı durumlar da bulunmaktadır.

Kamu Hizmetlerinin Adaletli, Tarafsız ve Hakkaniyetli Yapılması: Kamu denetçiliği kurumu, kamu hizmetlerinin adaletli, tarafsız, hakkaniyete uygun, zamanında ve eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesini sağlamaya yönelik çalışmalar yapar. Denetimin sıkı bir şekilde uygulanmasının temel nedeni, etkili bir idari işleyiş ve adalet mekanizmasının sağlanmasının hedeflenmesidir(Fendoğlu,2013:26). Bu kapsamda, vatandaşların haklarına saygı gösterilmesi, eşit davranılması ve hizmetlerin adil bir şekilde sunulması amaçlanır.

Vatandaşların Haklarının Korunması: Kamu denetçiliği kurumu, vatandaşların haklarının korunmasını ve hukuk devleti ilkelerine uygun bir şekilde hareket edilmesini temin etmeye yönelik çalışmalar yapar. Bu sayede, vatandaşların haklarına saygı gösterilmesi ve haklarının korunması sağlanır.

Kamu Kaynaklarının Verimli Kullanılması: Kamu denetçiliği kurumu, kamu kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaya yönelik çalışmalar yapar. Bu kapsamda, kamu kaynaklarının israf edilmemesi, haksız yere kullanılmaması ve verimli bir şekilde kullanılması amaçlanır.

İnsan Hakları İhlallerinin Önlenmesi, Tespiti ve Giderilmesi: Kamu denetçiliği kurumu, insan hakları ihlallerinin önlenmesi, tespiti ve giderilmesine katkıda bulunur. Bu sayede, insan haklarına saygı gösterilmesini ve ihlallerin önlenmesini sağlamaya çalışır. Türkiye, 2001 yılında İnsan Hakları Başkanlığı'nı kurmuş ve 2012 yılında bu kurumu Türkiye İnsan Hakları Kurumu adı altında yeniden yapılandırmıştır. Bu değişiklik, Türkiye'de insan haklarının daha etkin bir şekilde korunması ve geliştirilmesi amaçlanmıştır(Oğuşgil,2015:178-179).

Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Performanslarının İyileştirilmesi: Kamu denetçiliği kurumu, kamu kurum ve kuruluşlarının performanslarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapar. Bu kapsamda, kamu kurum ve kuruluşlarının hizmet

kalitesinin artırılması, vatandaş memnuniyetinin sağlanması ve kamu hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulması hedeflenir.

Kamu Yönetiminin Şeffaflığı ve Hesap Verebilirliği: Kamu denetçiliği kurumu, kamu yönetiminin şeffaflığı ve hesap verebilirliğini sağlamaya yönelik çalışmalar yapar. Bu sayede, kamu yönetiminin faaliyetleri hakkında bilgi edinmek isteyen vatandaşlar ve sivil toplum kuruluşları, kolay bir şekilde bilgi edinebilirler ve kamu yönetiminin faaliyetlerini denetleyebilirler. Kamu yönetiminin halka hesap verebilirliğinin sağlanabilmesi için birtakım mekanizmalar, kurum ve kurallar geliştirilmiştir. Bunların içerisinde ombudsmanlık, halkla idare arasında arabuluculuk yapma niteliği ile önem taşımaktadır(Özel,2015:388-407).

Kamu Denetim ve Denetçilik Sisteminin Geliştirilmesi: Kamu denetçiliği kurumu, kamu denetim ve denetçilik sisteminin geliştirilmesine katkıda bulunur. Bu sayede, kamu kaynaklarının daha etkin ve verimli olarak kullanılması, hukuk devleti ilke ve değerlerinin korunması ve insan haklarına saygı gösterilmesi sağlanır.Bu faaliyet alanlarının yanı sıra, kamu denetçiliği kurumu, idari makamların hizmetlerine ilişkin olarak vatandaşlara bilgi ve danışmanlık hizmeti de sunar. Ayrıca, kamu denetçiliği kurumu, toplumda demokratik değerlerin yaygınlaştırılmasına ve yerleştirilmesine de katkıda bulunur ve kötü yönetimin işleyişinde, sorunların çözümü sayesinde devletle vatandaş arasında bir köprü görevi sağlamaktadır(Parlak ve Doğan,2016:22).

2.5. Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumunun Denetimi

Türkiye'de, Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK), vatandaşların kamu idarelerinin işlemleri ve eylemleri ile ilgili şikayetlerini inceleyerek, kamu idarelerinin yasalara ve hukuk ilkelerine uygun hareket edip etmediğini denetler. Başta yürütme organı olmak üzere tüm kamu idarelerini denetleyebilir. Kurumun denetim yetkisine giren kurumlar şunlardır:

Kamu kurum ve kuruluşları

1. Bakanlıklar
2. İl özel idareleri
3. Belediyeler
4. Kamu iktisadi teşebbüsleri
5. Üniversiteler
6. Diğer kamu tüzel kişilikleri

KDK, bu kurumların işlemleri ve eylemleri ile ilgili şikayetleri inceleyebilir ve yasalara uygunluğunu denetleyebilir. Bununla birlikte, yetkisi sadece denetim yapmakla sınırlıdır ve kararlarının bağlayıcılığı yoktur. Denetlediği kurumlara öneriler sunabilir ancak kararlarını uygulama yükümlülüğü bulunmamaktadır. KDK, bir şikayet başvurusu alındığında öncelikle şikâyeti inceler ve gerektiğinde kamu idaresine sorular yönelterek bilgi toplar. Daha sonra, şikayet konusu ile ilgili yasalara, mevzuata ve hukuk ilkelerine uygunluğu değerlendirir. Eğer şikayet yerinde görülürse, kurum kamu idaresine öneriler sunar. Bu öneriler, kamu idaresinin sorunu çözmesi için yol gösterici niteliktedir. Denetim yaparken, kamu idaresinin işlem ve eylemlerinin yasalara ve hukuk ilkelerine uygunluğunu göz önünde bulundurur. Kamu idaresinin işlemlerinin yasalara uygun olmadığı tespit edildiğinde, kamu idaresine öneriler sunarak işlemin yasalara uygun hale getirilmesi için gerekli tedbirleri almasını ister. Önerileri bağlayıcı değildir, ancak kamu idaresinin uygun hareket etmesi gerektiği vurgulanır. Denetimlerini şeffaf bir şekilde yürütür ve her yıl faaliyet raporunu kamuoyuna açıklar. Ayrıca, denetimleri sonucunda verdiği kararlar hakkında da açıklayıcı bilgi verir. Bu sayede kamuoyunun denetim sürecine güven duymasını ve kamu idaresinin daha şeffaf hareket etmesini sağlar. Ombudsmanlık kurumu, vatandaşların haklarını koruma, kamu kurumlarını denetleme ve adaleti sağlama amacıyla oluşturulmuş bir kurumdur. Bu kurum, hükümet ve kamu kurumlarının çalışmalarında şeffaflığı artırmak, vatandaşların güvenini sağlamak ve etkili yönetişimi teşvik etmek için hayati bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, ombudsmanlık kurumları toplumsal adaletin sağlanması ve vatandaşların temel haklarının korunması açısından önemlidir. Bu amaçla, ombudsmanlık kurumlarına

verilen yetkiler ve sorumluluklar, toplumsal adaletin sağlanması ve vatandaşların haklarının korunması için etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Ombudsmanlık kurumunun yetkileri de genişletilebilir. Bu, kurumun daha fazla alanda çalışmasını ve vatandaşların haklarını korumak için daha fazla imkanı olmasını sağlar. Örneğin, kurumun insan hakları, çevre, eğitim ve sağlık gibi farklı alanlarda da faaliyet göstermesi mümkündür. Ombudsmanlık kurumunun şeffaflığı da artırılmalıdır. Bu, kurumun çalışmalarının ve kararlarının kamuoyuna açık bir şekilde duyurulmasını sağlar. Bu sayede, vatandaşlar kurumun çalışmalarını takip edebilir ve kurumun ne tür kararlar aldığını ve neden aldığını daha iyi anlayabilirler. Ombudsmanlık kurumunun etkinliği de düzenli olarak değerlendirilmelidir. Bu, kurumun çalışmalarının verimli ve etkili bir şekilde yapılıp yapılmadığının belirlenmesine yardımcı olur. Eğer bir sorun tespit edilirse, gerekli düzeltici önlemler alınabilir. Son olarak, ombudsmanlık kurumunun kamuoyu ile iletişimi artırılmalıdır. Bu, vatandaşların ombudsmanlık kurumunun varlığından haberdar olmalarını ve kuruma başvurabileceklerini bilmelerini sağlar. Kurumun internet sitesi, sosyal medya hesapları ve diğer iletişim kanalları bu açıdan önemlidir.

Tüm bu adımların yanı sıra, ombudsmanlık kurumunun geliştirilmesinde vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının da rolü büyüktür. Bu kurumun çalışmalarının daha geniş kitlelere duyurulması, vatandaşların haklarını korumak için başvurabilecekleri bir kurum olduğunun anlatılması ve kurumun etkinliği hakkında geri bildirimlerin alınması önemlidir. Bu sayede, kurumun çalışmaları daha katılımcı ve demokratik bir yapıya kavuşabilir. Ombudsmanlık kurumunun geliştirilmesinde diğer bir önemli faktör ise yasal düzenlemelerdir. Mevcut yasal düzenlemelerin gözden geçirilerek, kurumun daha etkin ve verimli bir şekilde çalışabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu sayede, kurumun yetkileri, işleyişi ve bağımsızlığı konusunda daha net bir hukuki çerçeve oluşabilir.

Sonuç olarak, ombudsmanlık kurumunun geliştirilmesi için birçok adım atılabilir. Kuruma daha fazla kaynak tahsis edilmesi, bağımsızlığı ve tarafsızlığı korunması, yetkilerinin genişletilmesi, şeffaflığının artırılması, etkinliğinin düzenli olarak değerlendirilmesi, kamuoyu ile iletişiminin artırılması ve yasal düzenlemelerin gözden geçirilmesi gibi adımlar, kurumun daha etkili ve verimli bir şekilde çalışmasını sağlayabilir. Böylece, vatandaşların haklarının korunması, kamu kurumlarının denetlenmesi ve adaletin sağlanması konusunda önemli bir rol oynayan ombudsmanlık kurumu, daha da güçlü bir yapıya kavuşabilir. Ombudsmanlık kurumları, günümüz iyi yönetim modellerinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu kurumlar, insan haklarının güvence altına alınması ve geliştirilmesi için büyük bir önem taşımakta ve insan hakları ihlallerine yönelik şikayetlerin çözümüne yardımcı olmaktadır. Ombudsmanlık kurumları, uluslararası düzeyde bölgesel ve evrensel işbirliğine giderek daha fazla katılım sağlamaktadır.

Avrupa Birliği üyeliğine aday ülke olan ve Avrupa Konseyi'nin de 1950 yılından beri üyesi olan Türkiye'de bir ombudsmanlık oluşturmaya AB önerisinin olduğu ve raporların motive ettiği öne atılabilir(Koç,2015:20). Avrupa Konseyi, tamamen bağımsız ve etkili olabilecek ombudsmanlık kurumlarının kurulması konusunda üye devletlere destek vermektedir. 1985 yılında, Bakanlar Komitesi, devletlerin kamu denetçileri atamalarını güçlü bir şekilde teşvik etmektedir ve var olan kamu denetçilerinin daha da güçlendirilmesi için devletlere öneriler sunmaktadır. Bu kapsamda, ombudsmanlık kurumu hakkında CM/Rec(85)13 sayılı Tavsiye Kararı kabul edilmiştir. Avrupa'da bulunan ombudsmanlık kurumları son çeyrek asırda önemli ilerlemeler kaydetmiştir ve bu nedenle Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, İnsan Hakları Yürütme Komitesi'ne Tavsiye Kararı'nın gözden geçirilmesi talimatı vermiştir. Bunu takiben, Bakanlar Komitesi 16 Ekim 2019'da devletlere yönelik yeni bir Tavsiye Kararı olan CM/Rec(2019)6'yı kabul etmiştir. Öncesinde ise, Venedik Komisyonu tarafından kabul edilen "Venedik İlkeleri", Kamu Denetçiliği Kurumunun korunması ve geliştirilmesine yönelik ilkeleri içermektedir. Bu ilkeler, Bakanlar Komitesi tarafından alınan yeni tavsiye kararı ile tamamlanmaktadır ve Avrupa'da kamu denetçiliği kurumlarının kuruluşu ve işleyişi ile ilgili standartları belirlemektedir.

Bu standartlar, Avrupa'da uygulanan ve birçok ulusal uygulamayı da içeren ilkeleri kapsamaktadır. Bunlar arasında bağımsızlık, tarafsızlık, nesnellik ve adalet, dürüstlük ve yüksek ahlaki otorite, kapsamlı yetki, erişilebilirlik ve etkililik gibi kamu denetçiliği kurumları için hayati önem taşıyan ilkeler yer almaktadır. Avrupa Devletleri'nin bu ilkeleri nasıl uyguladığına dair birçok örnek de sunulmaktadır. Bu sayede kamu denetçiliği kurumlarının işleyişi ve kuruluşu ile ilgili güncellenmiş bir dizi Avrupa standardı belirlenmiştir. Avrupa Birliği (AB), AB vatandaşlarının AB kurumlarının kötü yönetim durumunda ilgili şikâyetleri için bir Ombudsmanlık kurumu kurmuştur. Bu kurum, 1995 yılında kurulmuştur ve AB vatandaşlarının AB kurumlarıyla yaşadıkları uyuşmazlıkların çözümüne yardımcı olmayı amaçlamaktadır(Magnette.P,2003:677-694).

Kusco-Stadelmayer tarafından 2008 yılında yayınlanan kitap, Avrupa'daki ombudsmanların yetkileri ve uygulamaları hakkında kapsamlı bir karşılaştırmalı çalışmayı içermektedir. Bu çalışma, Avrupa'daki parlamenter ombudsmanların yasal dayanakların ayrıntılı bir şekilde ele alınması ve karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi yoluyla, farklı kurumların örgütsel ve işlevsel farklılıklarını ortaya koymayı amaçlamıştır.

Avrupa'da bulunan ombudsmanlık kurumlarının en temel görevi, hukukun ötesinde hakkaniyet ve adaletle ilgilenerek demokratik uygulamalar ve insan haklarına odaklanmalarıdır. Ombudsmanlar, Paris İlkeleri ve Venedik İlkeleri gibi temel ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermektedir. Paris İlkeleri, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için ulusal kurumların oluşturulmasını amaçlamaktadır. Kamu denetçiliği, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 41. Maddesi içerisinde belirtilen iyi yönetim hakkının sağlanması için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Ombudsmanlar, hükümetlere danışmanlık yaparak insan hakları ihlallerini önlemeye ve çözüme kavuşturmaya yardımcı olmaktadır. Bu nedenle, ombudsmanlıklar ile insan hakları arasında iyi ikili ilişkiler kurulmaktadır.

"Ombudsmanlık Kurumu" tavsiye raporu, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi tarafından yayınlanmıştır ve bu rapor, Ombudsmanlık kurumunun genel özelliklerini

belirlemekte, bağımsızlık ve tarafsızlık ilkelerinin korunması için öneriler sunmakta ve iyi yönetim ilkelerine vurgu yapmaktadır. Ayrıca, Parlamenter Meclisi 2017-2019 yılları arasında "Avrupa'daki Ombudsmanlık Kurumları - bir dizi ortak standart ihtiyacı" başlıklı bir başka tavsiye raporu sunarak, Ombudsmanların bağımsızlığını sağlamak için çalışmıştır. Ancak, Ombudsmanlık kurumları arasındaki farklılıklar nedeniyle Paris İlkeleri tüm Ombudsmanlık kurumları için geçerli değildir (Parlamenter Meclisi, 2019).

Ombudsmanlık kurumlarının korunması amacıyla 2019'da yayımlanan Venedik İlkeleri, uluslararası bir referans metnidir ve Ombudsmanların çalışmalarına yönelik 25 temel ilke belirlemiştir. Bu ilkelere dayanarak, Ombudsmanlıkların demokratik toplumlarda kurulması ve işleyişi için yasal ilkeler belirlenmiştir. Venedik İlkeleri, demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, iyi yönetimi, insan hakları ve temel özgürlükleri geliştirerek Ombudsmanlık kurumlarının güçlenmesini amaçlamaktadır. Bu hedefe ulaşmak için Avrupa Konseyi İnsan Hakları Yönlendirme Komitesi de önemli bir rol oynamaktadır (Venedik İlkeleri, 2019).

Ombudsmanlık kurumlarının kuruluş ve işleyişi için hazırlanan rehber ilkeler, temel hakların korunmasını ve demokrasinin istikrarını desteklemeyi amaçlamaktadır. Avrupa Konseyi üyesi devletler arasında, Ombudsmanlık kurumlarının insan hakları ile yakından ilişkili olduğu uzun zamandır kabul edilmiştir ve bu ilişki zaman içinde daha da güçlenmiştir. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin tavsiye kararları, iyi bir idarenin insan haklarının korunması için gerekliliği vurgulayarak, Ombudsmanlık kurumunun bu rolünü etkilediğini belirtmektedir. Her ülkenin kendi yasal koşulları nedeniyle, farklı ülkelerdeki Ombudsmanlık kurumlarının insan hakları koruma görevlerinin farklı olabileceği belirtilmekle birlikte, Parlamenter Meclisi Ombudsmanlık kurumlarının bireyler ve idare arasında arabuluculuk rolü oynayarak insan haklarının korunmasına önemli bir katkı sağladığına inanmaktadır.

Eren'e göre; "İnsan hakları kurumları olarak adlandırılan ulusal kurumlar, uluslararası standartlara uygunluklarını kanıtlamak için akreditasyon sürecine tabi tutulmaktadırlar. Avrupa'da birçok kurum, bu sıfatı hak etmiştir ve aralarında

Ombudsmanlıklar da bulunmaktadır. Türkiye'de iyi bir kurumsal seçim ve yapının önemi vurgulanmaktadır”(Eren.A,2011:83).

"Ombudsmanlık ve ulusal insan hakları kurumunun bir arada varlığı, belirli yetki ve görevlerin belirlenmesini gerektirir. Kamu yönetiminden kaynaklanan insan hakları ihlalleri, Ombudsmanlık kurumu tarafından incelenebilirken, özel sektör kaynaklı insan hakları ihlalleri, Türkiye ulusal insan hakları kurumu tarafından ele alınabilir. Bu sayede, her iki kurum arasında yetki çatışması yaşanmaması sağlanabilir. Çoğulcu temsil sağlayan yapısıyla ulusal insan hakları kurumu, hükümet ve sivil toplum arasında bir köprü rolü oynarken, Ombudsmanlık kurumu sivil toplum ve parlamento arasında bir işlev üstlenebilir. Her ikisi de Paris İlkeleri'ne uygun statüsüne sahip oldukları takdirde, kendi alanlarında ulusal ve uluslararası düzeyde bir köprü rolü üstlenebilirler."

Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu, Venedik İlkeleri'nin birçok unsurunu içeren 6328 sayılı “Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu” sayesinde uyumlu bir yapıya sahip. Kamu Denetçiliği Kurumu’nun kanun ile kurulması ve kanundan güç almasının yanında, kendisinden beklenen faydaları sağlayabilmesi için vatandaşların desteğine de ihtiyacı vardır (Küçüközyiğit,2006:98). Ancak, Kamu Denetçiliği Kurumunun mevcut yapısını geliştirmek için bazı ilkelerin hala tartışılmaya devam etmesi gerekmektedir. Kurumun uygulanmasıyla birlikte, iyi yönetim niteliklerinin de benimsenmesi ve uygulanması ile idari yargıya ait iş yükünün azaltacaktır. Örnek olarak:

2.5.1. Re’sen Soruşturma

Ombudsmanların, Venedik İlkeleri'nin 16. maddesinde belirtilen hükümlerle uyumlu olarak, kendi inisiyatifleriyle inceleme ve araştırma yapma yetkileri büyük önem taşımaktadır. Ombudsmanlar, resen hareket etme yetkisine sahip olup, cezaevleri, çocukların gözetim altında tutulduğu yerler, psikiyatri kurumları, bakım evleri, mülteci kampları, kadın sığınma evleri gibi idareleri düzenli olarak ziyaret ederek, gerekli gördükleri konular hakkında özel raporlar hazırlayabilmektedirler. Bu sayede Ombudsmanlar, kamu yönetimi ve idare hizmetlerindeki aksaklıkları tespit etmek ve

çözüm önerileri sunmak gibi önemli bir rol üstlenmektedirler. Bu ziyaretler öncesinde ilgili idarelerin bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Resen harekete geçme yetkileri, Ombudsmanların toplumdaki mağdur insanların sorunlarının temeli olan insan haklarının ve hukukun üstünlüğünün gelişimine büyük katkı sağlamaktadır. Ayrıca yetkilerin, ihlallerin engellenmesine de yardımcı olmaktadır. Sistemsal ve yapısal sorunların incelenmesine olanak sağlayan resen yetkiler, Ombudsmanlara geniş çaplı ihlallerle mücadele etmek için etkili bir yöntem sunmaktadır. Bu nedenle, Ombudsmanların resen yetkileriyle birlikte, insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne saygı gösteren bir idare sistemi oluşturulması önemlidir. Bu sayede toplumdaki mağduriyetlerin en aza indirgenmesi sağlanabilir.

2.5.2. Anayasa Mahkemesine Dava Açma

Bazı ülkelerde, Ombudsmanlar, insan haklarının sağlanması ve korunması için etkili bir önleme mekanizması olarak, Anayasa Mahkemesi'ne dava açma ve davalara katılma gibi önemli yetkilere sahiptirler. Bu yetkiler, Venedik İlkeleri, Paris İlkeleri ve Avrupa Birliği'nin (AB) ilerleme raporları gibi çeşitli belgelerde belirtilmiştir. Bu sayede Ombudsmanlar, insan haklarının ihlal edilmesi durumunda, yargı sistemine katkıda bulunarak, hukukun üstünlüğünün korunması için önemli bir rol oynayabilmektedirler. Ombudsmanların sahip olduğu bu yetkiler şunları içerir:

- Mahkemelerde dava açma,
- Üçüncü taraf olarak bir davaya katılma,
- Anayasaya uygunluk denetimini belirlemek için Anayasa Mahkemesi sürecini başlatma,
- Anayasal bir şikayetin oluşması durumunda Anayasa Mahkemesi'nde davaya üçüncü taraf olarak katılma,
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde derdest dava olarak üçüncü taraf olarak katılma.

Bu yetkiler, Ombudsmanların insan haklarının korunmasına yönelik önemli bir rol oynamaktadır. Üçüncü taraf olarak yargılamaya müdahale etme imkanı olarak hem iç

hukukta hem de uluslararası yargı sisteminin her seviyesinde kullanılabildiği ve Ombudsmanlık kurumları tarafından da sıklıkla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Ombudsmanlar, uluslararası insan hakları organlarında üçüncü taraf olarak hareket etme seçeneğini giderek daha sık kullanmaktadır. Avrupa'daki Ombudsman Ağları da bu seçeneği kullanarak Strazburg'daki yargılamalara katılımını artırmaya çalışmaktadır ve son dönemde Fransa, Polonya, Gürcistan, Yunanistan, Çek Cumhuriyeti ve Ermenistan'dan gelen Ombudsmanlar tarafından birçok dava için bu yetki kullanılmıştır. Ombudsmanlar, Venedik İlkeleri'nin 19. İlkesine uygun olarak, soruşturma sonrasında kanunların, düzenlemelerin veya genel idari işlemlerin anayasaya aykırı olduğunu ileri sürme yetkisine de sahiptirler.

2.5.3. Ombudsmanlık Yetkisi

Ombudsmanlık kurumlarının üst düzey yetkilerine vurgu yapan Venedik İlkeleri'nin 3. maddesi, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin 1615(2003) sayılı tavsiye kararı da Ombudsmanlık kurumunun önemini vurgulamaktadır. Bu tavsiye kararında, Ombudsmanların etkili bir şekilde işlev görebilmeleri için anayasal düzeyde kurulmuş olmalarının gerekli olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 74/6. maddesi uyarınca, Kamu Denetçiliği Kurumu gibi Ombudsmanlık kurumlarının bağımsız, tarafsız ve etkili bir şekilde işlev görebilmeleri için özellikle kurucu belgelerinde yer alan yetkilerinin ayrıntılı şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Kamu Denetçiliği Kurumu'nun yerleşim yeri ve bağlı olduğu kurum, Türkiye'de 6328 sayılı Kanun ile düzenlenmiştir. Kanunun 4. maddesi uyarınca, Kamu Denetçiliği Kurumu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na bağlı bir kamu tüzel kişiliğidir. Merkezi Ankara'da bulunan bu kurum, vatandaşların idareye ilişkin şikayetlerini inceleyerek çözüm önerileri sunmaktadır.

Venedik İlkeleri'nin 2. ilkesi de Ombudsmanlık kurumlarının bağımsız ve tarafsız olmalarının önemine vurgu yapmaktadır. Benzer şekilde Venedik Komisyonu'nun Moldova Cumhuriyeti Halk Savunucusu hakkındaki 808/2015 sayılı görüş, Sırbistan Ombudsmanı hakkındaki 318/2004 sayılı görüş ve Kazakistan'da Ombudsman reformu hakkındaki 318/2004 sayılı görüş, Ombudsmanların insan haklarının korunması ve idari işlemlerin düzgün yürütülmesi için yaptıkları çalışmaların

örnekleridir. Ombudsmanlık kurumlarının bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusunda da destekleyici görüşler içermektedir.

Uluslararası Ombudsmanlık Enstitüsü (IOI), dünya genelinde 100'den fazla ülkeden 200'den fazla üye ile bağımsız Ombudsmanlık kurumlarının işbirliğini sağlamak amacıyla 1978 yılında kurulmuştur. IOI, altı bölgesel bölgede (Afrika, Asya, Avustralya ve Pasifik, Avrupa, Karayipler ve Latin Amerika ile Kuzey Amerika) örgütlenmiştir ve üyelerine iyi yönetim ve kapasite geliştirme konularında destek olmak için eğitim, araştırma ve projeler için bölgesel ödenekler sağlamaktadır. IOI ayrıca, Ombudsman kurumları arasında bilgi ve iyi uygulama paylaşımı için platformlar oluşturarak küresel düzeyde Ombudsmanlık uygulamalarını geliştirmeyi amaçlamaktadır. IOI tarafından yayınlanan rehberlik materyalleri, güçlü ve bağımsız kontrol mekanizmaları hakkında bilgi vermektedir ve Ombudsmanlık kurumlarının deneyimlerinden yararlanarak başarılı sonuçlara yol açması muhtemel çalışma şekillerine vurgu yapmaktadır. IOI'nun en iyi uygulama raporları, IOI web sitesinde daha geniş halk kitlelerinin erişimine açıktır.

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi, Avrupa'da bulunan ombudsman kurumlarının ortak standartlara ihtiyaç duyduğuna dikkat çekmektedir. Atalay'a göre; "üye devletler, kamu yönetimi sistemlerindeki bu farklılıkları belli prensipler çerçevesinde ortak bir zemine oturtmuşlardır"(Atalay,2016:467). Tüm Avrupa Konseyi üyesi devletlerin, Venedik İlkeleri'ne uygun şekilde bireylerin kötü yönetim, insan hakları ihlalleri ve temel özgürlüklerle ilgili şikayetleri ele alabilen "geleneksel" bir Ombudsmanlık kurumu kurmaları gerekmektedir. Ayrıca, Venedik Komisyonu ile iş birliği yaparak, üye devletlerin bu kurumların oluşturulması sürecinde destek almalarını teşvik etmektedir.

2.5.4. Yıllık Raporlar

Ombudsmanlık kurumları, yıllık raporlar hazırlayarak parlamentoya sunar ve web sitelerinde yayımlar. Bu raporlar, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi önemli konularda hazırlanır ve tartışılır. Yıllık raporlar, televizyon, sosyal medya gibi platformlarda da yayımlanarak topluma dağıtılır. Ayrıca raporlar, Ombudsmanlık kurumlarının görünümüne ve toplum tarafından algılanma biçimine de katkı sağlar ve

örnek kararlara da yer verebilir. Ombudsmanlık kurumlarının genel görünümüne ve ortak standartlar için yapılan çağrının arka planına odaklanarak, Türkiye'de Kamu Denetçiliği Kurumunun geliştirilmesi için dikkate alınması gereken ilkelere de değinmektedir. Bu raporlar aynı zamanda kurumun çalışmalarının toplum tarafından takdir edilmesine ve kurumun saygınlığının artmasına da katkıda bulunur. Ombudsmanlık kurumlarının hazırladığı yıllık raporlar, kurumun yıl boyunca yaptığı çalışmaların yanı sıra insan hakları, hukukun üstünlüğü, adalet, kamu hizmetleri ve yönetim konularında görülen şikayetlerin analizleri, sonuçları ve örnek kararlar gibi konuları da içerebilir. Ayrıca raporlar, kurumun performansı hakkında istatistiksel bilgiler, verimlilik ve etkililik değerlendirmeleri, gelecekteki çalışmalar için öneriler ve planlar da içerebilir.

Şekil 3.

Kamu Denetçiliği Kurumu Mevcut Yıllık Raporları



Kaynak: <https://www.ombudsman.gov.tr/Yayinlarimiz/YillikRapor>

Kamu Denetçiliği Kurumu'nun yıllık raporları, kurumun faaliyetlerini, kararlarını, tavsiyelerini ve kamu hizmetlerinin yönetimindeki etkisini değerlendirmek için önemli bir kaynak olarak kabul edilir. Bu raporlar, kurumun işleyişi, hedefleri, karşılaşılan zorluklar, başarılar ve geleceğe yönelik planları hakkında bilgi sunar. Bu raporlar, kamu denetçiliği alanında yapılan çalışmalara ve kurumun etkinliğine ilişkin bir anlayış ve değerlendirme sağlar.

2.6. Osmanlı'da Kamu Yönetim Yapısı ve Kamu Denetçiliği Üzerine Nihai Değerlendirme

Osmanlı Devleti'nin kamu yönetimi yapısı, merkeziyetçi bir yapıya sahipti ve yönetimin merkezi otorite tarafından kontrol edildiği bir sistem benimsenmişti. Ahilik ve Kadılık sistemleri ise toplumsal düzenin sağlanması ve adaletin temin edilmesi amacıyla kullanılan mekanizmalardı. Ahilik sistemi, zanaatkârların birlik ve dayanışma içinde çalışmasını sağlarken, Kadılık sistemi ise hukuki sorunların çözümünde adaletin tesis edilmesine yönelik bir yapıyı ifade etmekteydi.

Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kuruluş sürecinde Avrupa Birliği'nin etkisi önemli bir rol oynamıştır. AB normları ve standartları doğrultusunda, Türkiye'de demokratik denetimin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu süreçte, Avrupa Birliği'nin deneyim ve tecrübeleri, Kamu Denetçiliği Kurumu'nun yapısının oluşturulmasında dikkate alınmış ve kurumun bağımsızlık, tarafsızlık ve etkinlik ilkelerine dayalı olarak işleyişinin sağlanması amaçlanmıştır. Venedik İlkeleri ise Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kurulması ve geliştirilmesinde önemli bir referans noktası olmuştur. Venedik Komisyonu tarafından belirlenen bu ilkelere göre, Kamu Denetçiliği Kurumu'nun yetki ve sorumlulukları belirlenmiş, kurumun bağımsızlık, tarafsızlık ve etkinlik ilkelerine uygun olarak hareket etmesi sağlanmıştır.

Ombudsmanlık Kurumu, toplumun kamu hizmetlerinin etkin ve adaletli bir şekilde sunulmasını sağlamak için faaliyet gösteren bir kurumdur. Kurumun faaliyet alanları, kamu idaresiyle ilgili şikayetlerin incelenmesi, haksızlıkların giderilmesi, kamu görevlilerinin yaptığı hatalı uygulamaların düzeltilmesi gibi konuları içermektedir. Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu, kamu yönetiminin demokratik denetime tabi

tutulması amacıyla kurulmuştur. Kurum, vatandaşların idari işlemlerden kaynaklı şikayetlerini incelemekte, kamu kurum ve kuruluşlarının işleyişini değerlendirmekte ve çözüm önerileri sunmaktadır. Ombudsmanlık yetkisiyle donatılan Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu, toplumun haklarını ve çıkarlarını korumak adına önemli bir rol oynamaktadır.

Sonuç olarak, Osmanlı Devleti'nin kamu yönetimi yapısı, Ahilik ve Kadılık sistemleri, Avrupa Birliği etkisi, Venedik İlkeleri, Ombudsmanlık Kurumu ve Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu gibi konular, kamu yönetimi ve demokratik denetim alanlarında önemli çalışmaları ve sonuçları içermektedir. Bu çalışmalar, kamu hizmetlerinin etkinliği, adaleti ve şeffaflığını artırmayı ve toplumun haklarını korumayı amaçlamaktadır.

3.BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU'NU KURMA GİRİŞİMİ

3.1. Türkiye’de Kamu Denetçiliği Kurumu

Kamu Denetçiliği Kurumu'nun Türkiye'de kurulması sürecinde, 1980'li yıllarda ülkede birçok siyasi, sosyal ve ekonomik değişim yaşandı. 12 Eylül 1980 darbesi sonrası, ülkede hukukun üstünlüğü ve insan hakları konularında önemli eksiklikler yaşanmaktaydı ve halkın kamu hizmetlerinden yararlanması ve haklarının korunması konusunda ciddi sorunlar vardı. Onat’a göre “12 Eylül’ünün armağan ettiği bir kurum olarak bu dönemde Devlet Denetleme Kurulu ve 2010 yılında Kamu Denetçiliği kurumu ortaya çıktı”(Onat,2015:121-141).

Bu dönemde, Avrupa'da ve dünyada yaygınlaşan ombudsmanlık modeli Türkiye'deki hukukçular ve insan hakları savunucuları tarafından da ilgiyle takip ediliyordu. Türkiye'deki bazı sivil toplum örgütleri ve hukukçular, ombudsmanlık modelini Türkiye'ye uyarlamak için çalışmalar yapmaya başladılar. Kurumun kuruluşu sırasında, ülkedeki siyasi, sosyal ve ekonomik koşulların yanı sıra hukukun üstünlüğüne ilişkin önemli tartışmalar da yaşanmıştır. Bazı eleştirmenler, ombudsmanlık sisteminin Türkiye'ye uygun olmadığını ve Türkiye'deki hukuk sistemiyle uyumlu olmadığını savunmuşlardır. Ancak, Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kurulması, Türkiye'de insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne verilen önemin artması açısından önemli bir adım olmuştur. “Anayasal engelin ortadan kalkmasıyla 5548 sayılı Kanun’un çoğu hükümlerini içeren yeni bir Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu tasarısı hazırlanmış ve 5 Ocak 2011’de TBMM’ye sunulmuştur. Meclis tarafından görüşülen tasarı 14.06.2012 tarihinde 6328 sayılı “Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu” olarak yasalaşmış ve 29.06.2012 tarih ve 28338 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir”(Aktel, M. vd, O. 2014:28).

1982 Anayasası'nın kabulü ile birlikte, Türkiye'de Kamu Denetçiliği kurumu için yasal bir zemin oluştu ve TBMM tarafından kabul edilen "Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu" ile kurumun görevleri, yetkileri ve çalışma usulleri belirlendi(Köseoğlu,2010:33). Kurulmasına karar verilen Kamu Denetçiliği Kurumu'na başkan ve üyelerin atanması ise biraz zaman aldı. Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kuruluş sürecinde, ülkede demokrasi ve insan hakları konusunda önemli bir ilerleme kaydedilmesine katkı sağlamıştır. Kurum, vatandaşların kamu hizmetlerinden yararlanmalarını ve haklarının korunmasını sağlamak için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır.

Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu'nun genel gerekçesi, kamu yönetiminin günümüzdeki değişim ve gelişmelere paralel olarak yeniden yapılandırılması ihtiyacının artarak devam ettiğine dikkat çekmektedir. Bu nedenle, kamu hizmetleri ile ilgili devlet görevlerinin yeniden değerlendirilmesi ve halkın idareden kaynaklanan şikayetlerinin en aza indirgenmesi gereklidir. Bu amaçla, yönetim-birey ilişkilerinde ortaya çıkan uyuşmazlıkların hızlı ve etkin bir şekilde çözülmesi amacıyla, yargının katı işleyiş kurallarına bağlı kalınması ve zaman alıcı işlemesi nedeniyle yönetimi yargı dışında denetleyen ancak yönetime de bağlı olmayan bir denetim sistemi gereklidir. Balta'nın "İdare Hukukuna Giriş" kitabında belirttiği üzere; Ombudsman Kurumunu, idarenin yargı dışı denetim bölümünde ele alınması ve ombudsmanı tanımlarken "Bu bir kamu denetçisi ünvânıdır" ifadesi durumu kısaca özetlemektedir(Balta,1970:210). Bu ihtiyaç doğrultusunda, Avrupa Birliği'nin kendi bünyesinde ve üye ülkelerin çoğunda kabul gören ve halkın şikayetleri ile ilgilenen bir kamu denetçisi olan 'ombudsman' Türkiye'de de bulunması öngörülmüştür. Bu çerçevede, gerekli altyapının oluşturulmasına ve sistemin istisnasız tüm idari eylem ve işlemleri kapsamına önem verilmiştir. AB ile tam üyelik müzakerelerine bağlamında olan Türkiye, aynı yıllarda AB'den gelen demokrasi ve hukukun üstünlüğü kapsamında öncelikli olarak alınması gereken tedbirlerden biri olarak belirtilen Kamu Denetçiliğine ilişkin taleplere daha duyarlı davranmıştır(Keser ve Sucu,2021).

Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu'nun amacı, idarenin işleyişi ile ilgili şikayetlerin incelenmesi ve adalet, insan haklarına saygı, hukuk ve hakkaniyete uygunluk yönünden araştırılması için Kamu Denetçiliği Kurumu'nun oluşturulmasıdır.

Bu amaç, Avrupa Birliği müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programı'nın uygulanmasına dair kararda da belirtilmiştir. Kurum, Baş denetçilik ve Genel Sekreterlikten oluşacak ve insan haklarının bekçiliğini tamamen bağımsız olarak yapacaktır. Başdenetçi TBMM tarafından seçilmekte olup, denetçiler ise TBMM Dilekçe Komisyonu ve İnsan Hakları İnceleme Komisyonu üyelerinden oluşan Karma Komisyon tarafından seçilmektedir (Eryılmaz,2018:404). Yasama organı tarafından seçilecek ve görev ve yetkileri kanunla belirlenecek olan Ombudsmanlık Kurumu, TBMM adına faaliyet gösterecektir.

3.1.1. Türkiye’de Kamu Denetçiliğinin Gelişim Süreci

Ombudsman, idarenin eylem ve işlemlerinden dolayı vatandaşların hakları ve menfaatlerinin zarar gördüğü durumlarda, bu mağduriyetlerin giderilmesi ve kamu hizmetlerinin kalitesinin sağlanması bakımından son derece yararlı bir kurumdur. Her ne kadar idarenin tüm eylem ve işlemleri yargı denetimine tabi olsa da, yargısal denetim genellikle hukuka uygunluk denetimiyle sınırlıdır. Oysa ombudsman, "kamu denetçisi" eliyle yürütülecek denetim ile idari hizmetlerin kalite, verimlilik ve yerinde kullanımı yönünden değerlendirilebilir. Yargı denetimi ise belli usullere bağlıdır, zaman ve maliyet açısından vatandaşlar için dezavantajlı olabilir. Yargı sisteminin uzun süreler, karmaşık yöntemler ve yüksek maliyetler gibi dezavantajları, insanların daha erişilebilir, bağımsız ve hızlı işleyen çözümlere yönelmelerini gerektiren bir ihtiyaç duymalarına yol açmaktadır(Magnetto,2003: 679).

Anayasanın 125. maddesine göre, idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. Ancak yargı denetimi yanında, ombudsman tarafından yapılan yargı dışı bir denetim de gereklidir. Yargı denetimi sadece idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunu denetlerken, ombudsman, hukuka uygun olan bir işlemi dahi hakkaniyetli veya isabetli bulmayabilir. Bu noktada ombudsmanın yardımı gereklidir çünkü başka bir kurumun yerindelik denetimi yapacak yetkisi yoktur. Bir başka ifade ile “Ombudsmanlık, idarenin eylemleri, işlemleri ve davranışları üzerinde hukuka uygunluk ve yerinde olma denetimi yaparak, hukuka aykırı bulunan veya yerinde bulunmayan işlemlerin geri alınması veya iptal edilmesi, bu işlemlerden kaynaklanan

zararların en aza indirilmesi ve vatandaşlara yönelik uygunsuz davranışların düzeltilebilmesi için yetkilendirilmiş, bağımsız bir devlet organıdır(Erhürman,1998:89).

TBMM Dilekçe Komisyonu ve İnsan Hakları Komisyonu, belirli ölçüde yardımcı olabilirler ancak Ombudsman, hukuka uygun olsa da haksız veya hakkaniyete uygun olmayabilecek bir işlemi denetleyerek en doğru çözümü sağlamaya çalışır. İdare, aynı konuda hukuka uygun farklı işlemler yapabilir ancak bu işlemler belirli bir vatandaş için en uygun çözüm olmayabilir. Ombudsman, idari işlemin hedef aldığı vatandaş için en uygun çözümü, en uygun yerinde işlemi yaparak bir haksızlık veya hata yapmamaya çalışır. Ancak, Ombudsmanlık, mevcut yönetsel denetim sistemlerinin yerine geçmez. Diğer denetim yollarının eksiklikleri veya mahsurları nedeniyle yanında kendisine yer bulur. Ombudsman, diğer denetim birimlerinin alternatifi değil tamamlayıcısı mahiyetinde iş görecektir bir kurumdur(Okur, 2016:82).

Ombudsman, adaletsizlik ve kötü yönetim konularında duygusal olarak zarar gören bireylerin şikayetlerini kabul eden, anayasal ve yasal dayanakları olan bağımsız bir üst düzey kamu görevlisinin başında bulunduğu bir kurumdur. Bu kurum, hükümet kuruluşlarına, kamu görevlilerine ve işverenlere yönelik yakınmalara odaklanarak adaletin sağlanmasını amaçlar(Hansen,1996:195). Haksızlıklara karşı çok çeşitli şikayet yolları olsa da, bunlar genellikle yalnızca en bilgili ve en varlıklı kesimler tarafından kullanılır. Diğer kesimler korku, bilgisizlik veya inatlaşma nedeniyle hukuki süreç başlatmaya cesaret edemezler. Bu kötü yönetim uygulamaları da yargının hukukilik denetiminde karşı varlığını sürdürüp gitmektedir. Ombudsman kurumu, Türkiye'de çalışmaya başladığı zaman, idare ile vatandaşların diyalogunu sağlayarak kamu hizmetlerinin kalitesini artıracak ve uyuşmazlıkların bir bölümünü çözeceği için idari yargının yükü hafifleyecektir. Bu da idari yargının daha verimli bir şekilde görev yapmasını sağlayacaktır. Türkiye'de, "Kamu Denetçiliği Kurumu" adı altında kurulan bir kurumun mevzuata yerleştirilmesi için uzun zamandır çalışmalar yapılmıştır(Abdioğlu,2007:81). Bu kurum için kullanılacak Türkçe terim, Türk halkı tarafından benimsenecek ve kurumu ifade etmek için kullanılacak terimde son derece önemlidir. Ombudsmanlık kurumunun Türkiye'de kurulması için kalkınma planlarında "Kamu Denetçisi" terimi kullanılmıştır.

Ombudsman, öncelikle idarenin hukuka uygun çalışmasını öngörmektedir. Ancak, hukuk içerisinde takdir hakkını kullanırken keyfiliğe kaçmamasını, haksızlık yapmamasını ve idari işlemlerin belirli bir kalite içerisinde yürütülmesini sağlamayı amaçlayan bir denetimi gerçekleştirmektedir. Yasama faaliyetleri, TBMM'nin anayasa değişikliği yapma, kanun yapma ve iç tüzük çıkartma yetkileri ombudsmanın yetki alanına girmemektedir. Bu alanda zaten Anayasa Mahkemesi gibi bir denetim organı bulunmaktadır. Yasama denetimi, çok ciddi konular dışında etkin ve hızlı bir biçimde hareke geçirilememektedir(Karcı ve Küçükcan,2016). Hükümetin işlemleri de ombudsmanın yetki alanını dışında kalmaktadır. Bazı idari işlemlerin denetimi söz konusu olabileceği düşünülse de, esas itibariyle hükümet de ombudsman eliyle yapılacak denetimin kapsamı içinde değildir. Ombudsmanlık kurumunun yetki alanı, genellikle devlet idaresinin faaliyetleri ile sınırlıdır. Ancak bazı ülkelerde, Silahlı Kuvvetlerin faaliyetleri veya yargı sistemine ilişkin konular da ombudsmanlık kurumunun görev alanına dahil edilmiştir.

Türkiye'de ise Anayasa'nın 138. maddesi gereği, hiçbir organ veya kişi yargı yetkisini kullanırken mahkemelere emir ve talimat veremez veya tavsiye ve telkinde bulunamaz. Bu nedenle, Türkiye'de kurulacak ombudsmanlık kurumunun görev alanı, yargı sistemine ilişkin konuları kapsamayacaktır. Ancak diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de ombudsmanlık kurumu, davaların gecikmeden yürütülmesini sağlamak gibi yargı sistemine dolaylı etkisi olan konuları denetleyebilir. Devlet başkanının tek başına yaptığı işlemler ile re'sen imzaladığı kararlar ve emirler de ombudsmanlık kurumunun yetki alanı dışındadır. Ombudsmanlık kurumu, geriye kalan idarelerin işlerini denetler. 6382 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu'na göre, Cumhurbaşkanı tarafından bireysel olarak gerçekleştirilen işlemler ve re'sen imzalanan emirler ile yasama ve yargı yetkisine ilişkin işlemler, Kurumun denetim yetkisi dışında bırakılmıştır. Ayrıca, Silahlı Kuvvetlerin sırf askeri nitelikteki faaliyetleri de Kurumun denetim yetkisi kapsamı dışında tutulmaktadır(6328 sayılı KDK Kanunu,2012: md.5; Özden,2010:173). Böylece, ombudsmanlık kurumunun yetki alanı konusunda net bir çerçeve oluşmuştur. Ancak bu çerçevenin dışında kalan konuların ombudsmanlık

kurumunun denetimi altında tutulması bazı ülkelerde mümkün olabileceği gibi, Türkiye'de de tartışılacak bir konudur.

Ombudsmanlık kurumunun kurulması için hazırlanan kanun taslağı çerçevesinde birçok tercih konusu ele alınmıştır. Bu taslaklardan biri, kamu başdenetçisinin meclis tarafından seçilmesi ve onun da yardımcılarını seçmesi şeklindeydi. Ancak bu yaklaşım, İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu tarafından eleştirilmiştir. Üst Kurul, üst sınırı belirlemek suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin takdirine bağlı olarak birçok ombudsman seçilmesi(Özer,2015:34) ve bunların kendi aralarında görev bölümü yapması ve içlerinden birisinin de baş ombudsman olmasının daha uygun olacağı görüşünü savunmuştur. Taslakta, ombudsman adaylarının genel kurula önerilmesi konusunda mecliste özel bir komisyon kurulması öngörülmüştür ancak bu işin TBMM Dilekçe Komisyonu veya İnsan Hakları İnceleme Komisyonu tarafından da yapılabileceği ifade edilmiştir. Sonuç olarak, Dilekçe Komisyonu ve İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'ndan oluşan bir karma komisyonda karar kılınmıştır(Özer,2015:37).

Ombudsman olarak seçilecek kişinin nitelikleri konusu da ele alınmıştır. Taslakta, ombudsmanların hukukçu olması öngörülmüştür. Ancak, bazı ülkelerde bu koşul aranmamaktadır ve hatta bazı ülkelerde Temyiz Mahkemesi üyesi olması aranmaktadır. İnsan Hakları Koordinatörü Üst Kurulu ise, ombudsmanın kişiliği, idari alandaki tecrübe zenginliği ve çeşitli konularda çözüm sunabilme yeteneğinin asıl olması gerektiği görüşünü savunmuştur. Çünkü Ombudsman'a yapılan başvuruların farklılık arz etmesi ve kurum yetkililerinin her konuda bilgi sahibi olmalarının mümkün olmaması nedeniyle, uzman kişilere başvurabilme imkanının sağlanması olumlu bir adım olarak kabul edilir(Efe ve Demirci,2013:61-62). Özetle, ombudsmanlık kurumunun kurulması için hazırlanan kanun taslağı çerçevesinde farklı tercih konuları ele alınmıştır. İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu, ombudsmanların seçim yöntemi ve nitelikleri konusunda farklı bir yaklaşım önermiştir

Baş ombudsman veya ombudsmanların yaşı konusunda 65 yaş üst sınır olarak ifade edilmiştir ancak ombudsman olabilmesi 40 yaş üzeri olarak belirlenmiştir. Ombudsmanların görev süreleri genellikle 4 ile 7 yıl arasındadır fakat Türkiye'de ombudsmanın görev süresi 4 yıl olarak uygulanmaktadır(Özer,2015:35).

28.09.2006 kabul tarihli ve 5548 No'lu Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu'nda Kamu Denetçilerinin ve Baş Denetçinin nitelikleri şöyle sıralanmıştır “ Madde:10”

- a) Türk vatandaşı olmak,
- b) Seçimin yapıldığı tarihte; baş denetçi için 50, denetçiler için ise 40 yaşını doldurmuş olmak,
- c) Dört yıllık eğitim veren hukuk, siyasal bilgiler, iktisat ve idari bilimler, iktisat ve işletme fakültelerinden veya bunlara denkliği kabul edilmiş yabancı öğretim kurumlarından mezun olmak,
- ç) Mesleği ile ilgili olarak kamu kurum veya kuruluşlarında veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında kayıtlı olarak ya da özel sektörde en az on yıl çalışmış olmak,
- d) Kamu haklarından yasaklı olmamak,
- e) Görevini devamlı yapmasına engel olabilecek bir özürlü bulunmamak,
- f) Herhangi bir siyasi partiye üye olmamak,
- g) “26.09.2004 tarihli 5237 sayılı Ceza Kanunu'nun 53. maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa bile; kasten işlenen bir suçtan dolayı 6 ay veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da affa uğramış olsa bile devletin güvenliğine, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine, Milli Savunmaya, Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçları ile yabancı devletle olan ilişkilere karşı suçlardan veya zimmet, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, görevi kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye hesap karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan mal varlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık suçlarından hükümlü bulunmamak.”

Madde 14 "Görev Süresi" başlığına göre, ombudsmanların görev süresi 4 yıldır ve bir dönem daha aynı göreve seçilebilirler. İdari makamlar, ombudsmanların görevlerini yerine getirmeleri için gerekli her türlü desteği sağlamakla yükümlüdürler. Kurum, gerekli bilgileri tüm idari makamlardan talep edebilir. Danıştay ile bir görev çatışmasına girebilir ancak her iki durumda da idari eylem ve işlemlerin denetimi ile ilgilidirler. Ombudsman kararları yargı kararları değildir ve sadece tavsiye niteliği taşırlar; dolayısıyla idareyi bağlamazlar(Usta, 2014:60-61). İki kurum arasında bir çatışmaya neden olmamak için, ombudsmana getirilen konular yargı önünde

olmamalıdır. Ombudsman, yargıya başvurmadan önce iki taraf arasında ortaya çıkabilecek sorunları çözmeyi hedefleyen bir arabuluculuk görevi üstlenir(Mıhçıoğlu, 1987:169). Eğer vatandaş aynı konuyu yargıya taşımışsa, ombudsmana da bildirmesi gerekir çünkü aynı konuda iki organın karar vermesi mümkün değildir.

Ombudsmana iletilen konular, yargıya intikal etmemiş konular olmalıdır. Bununla birlikte, vatandaşın Anayasa tarafından güvence altına alınan hak arama özgürlüğünü kullanmasına engel olmaz. Vatandaşlar ombudsman aracılığıyla sonuç almak isteyebilir ve aynı zamanda yargı yoluna başvurabilirler. Ancak herhangi bir makamın yargı mercilerine talimat vermesi, tavsiye veya telkinde bulunması Anayasamız tarafından yasaklanmıştır. Fakat ombudsmanların bağımsız olması, onların hesap verme sorumluluğundan muaf tutulacakları anlamına gelmez(Önen ve Engin,2019:27). Ombudsmanlık kurumu, idari işlemlerin denetimi ve vatandaşların haklarının korunması için son derece önemli bir rol oynamaktadır. Kanun taslağı üzerinde yapılan tartışmalarda, ombudsmana yapılan başvurunun idari dava açma süresini durdurup durdurmayacağı da konuşulmaktadır. Eğer bu yönde bir hüküm konulursa, vatandaşlar ombudsmana başvurarak hızlı bir şekilde sonuç almaya çalışacaklardır. Ombudsmanlık kurumu, ücretsiz bir hizmet sunarak vatandaşların haklarını korumak için çalışmaktadır(Duran,2021:16).

Ombudsmanlık kurumu aynı zamanda insan hakları bakımından da son derece önemli bir rol oynamaktadır. TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu ve İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu gibi diğer kurumlarla birlikte insan haklarının korunmasına çalışsa da, ombudsmanlık kurumunun bu alanda daha yararlı hizmetler verebileceği düşünülmektedir. Pek çok ülkede ombudsmanlık kurumu, demokrasinin bir simgesi ve insan haklarının güvencesi olarak görülmektedir. İsveç'te monarşik rejimin bir kurumu olarak başlayan ombudsmanlık kurumu, zaman içinde demokrasinin güvencesi haline gelmiştir(Kirkham, vd.,2016:10). Bu nedenle, ombudsmanlık kurumunun varlığı, vatandaşların haklarının korunması ve demokrasinin güçlendirilmesi açısından son derece önemlidir.

3.1.2. Kamu Denetçiliği Kurumu Organizasyonu

3.1.2.1. Kamu Denetçiliği Kurumu Başdenetçisinin Görevleri

Ombudsmanlık, hükümet veya diğer büyük ölçekli kurumların faaliyetleriyle ilgili vatandaşların şikayetlerini dinleyen, soruşturan ve çözüm önerileri sunan bağımsız bir kurumdur. Türkiye’de Kamu Denetçiliği Kurumu’nda, Başdenetçi ile içerisinde bulunan Denetçi ve Genelsekreterlik bölümleri bulunmaktadır(Dursunoğlu,vd.,2021:76). Ombudsmanlık baş denetçisi, ombudsmanlık kurumunun en üst düzey yöneticisidir ve aşağıdaki görevleri yerine getirir(Babüroğlu ve Hatipoğlu,1997:15). Bunlar;

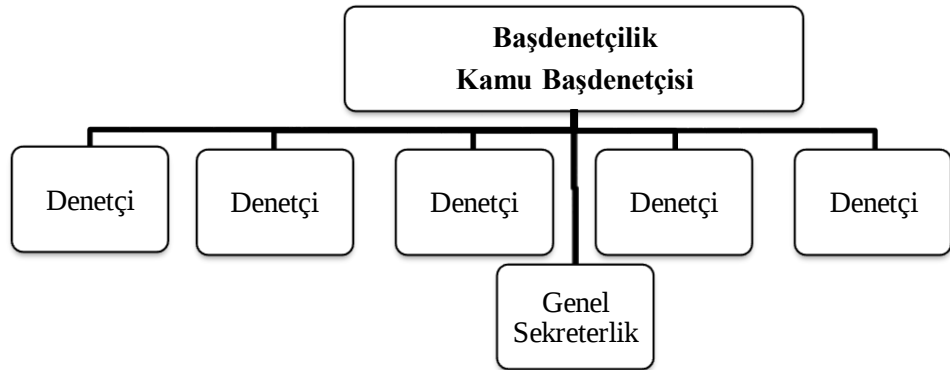
1. Şikâyetleri Kabul Etme: Ombudsmanlık baş denetçisi, vatandaşların ve kuruluşların ombudsmanlık kurumuna ilettiği şikayetleri kabul eder ve kaydeder(Efe ve Demirci,2013:50). Bu şikâyetler, hükümetin veya kuruluşun eylemleri veya ihmalleri nedeniyle meydana gelen haksızlıkları veya hizmet aksaklıklarını içerebilir.
2. Soruşturma Yürütme: Ombudsmanlık baş denetçisi, kabul edilen şikayetleri soruşturur. Bu soruşturma, belgelerin incelenmesini, tanıkların ifadesinin alınmasını ve gerekli diğer araştırmaların yapılmasını içerir. Ayrıca, kurumun faaliyetlerini denetleyerek şikâyetlerin çözümüne yönelik öneriler geliştirir.
3. Hukuki Değerlendirme Yapma: Ombudsmanlık baş denetçisi, hükümet veya kuruluşların yaptıkları eylemleri veya ihmal ettikleri konuları, kanun ve yönetmeliklere uygunluk açısından değerlendirir. Bu değerlendirme sonucunda, kurumun tavsiyeleri ve önerileri şekillenir(Dursunoğlu vd.,2021:70).
4. Tavsiyeler Sunma: Ombudsmanlık baş denetçisi, soruşturma sonucunda elde edilen bulgulara dayanarak, vatandaşlara veya kuruluşlara tavsiyeler sunar. Bu tavsiyeler, sorunların nasıl çözülebileceği, kurumun ne gibi değişikliklere ihtiyacı olduğu veya hükümetin hangi eylemlerinin gerekli olduğu gibi konuları kapsayabilir(Avşar, 2007:68).
5. İletişim Kurma: Ombudsmanlık baş denetçisi, vatandaşlar ve kuruluşlarla etkili iletişim kurarak, şikayetlerin çözümüne yönelik destek sağlar. Ayrıca, hükümet ve kurumlarla da iletişim kurarak, sorunların çözümüne ilişkin tavsiyelerini sunar. Aynı şekilde görev iletişimsizlik, görev ihmalkârlığı veya yetersizlik olması durumunda görevden alınabilirler(Kestane,2006:133).
6. Raporlama: Ombudsmanlık baş denetçisi, ombudsmanlık kurumunun faaliyetleri hakkında raporlar hazırlar ve hükümet ve diğer ilgili kuruluşlarla paylaşır. Bu raporlar, kurumun şikayetlere nasıl yanıt verdiğini, hangi

sorunlar üzerinde çalıştığını ve hangi sonuçlara ulaştığını içerir(Yılmaz vd, 2003: 54). Bu raporlar ayrıca, hükümetin ve kurumların politikalarının ve uygulamalarının etkililiği hakkında bilgi sağlar.

7. Eğitim ve Bilgilendirme: Ombudsmanlık baş denetçisi, vatandaşları ve kuruluşları hakları ve sorunları hakkında eğitmek ve bilgilendirmekle de görevlidir. Bu, vatandaşların ombudsmanlık kurumuna nasıl şikayetlerini iletebileceklerini ve hükümet veya kuruluşların görevlerini nasıl yerine getirmesi gerektiğini anlamalarını sağlar(Süler, 2010:165).

Şekil 4.

Kamu Denetçiliği Kurumu Başdenetçilik Organizasyon Şeması



Kaynak:<https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/document/kdk-pdf/teskilatsemasi.pdf>

Ombudsmanlık baş denetçisi, bağımsız bir kurum olarak çalışır ve vatandaşların haklarını ve çıkarlarını korumak için çalışır. Görevleri, vatandaşların şikayetlerini dinlemek, soruşturmak, tavsiyeler sunmak, hukuki değerlendirme yapmak, iletişim kurmak, raporlama yapmak, eğitim ve bilgilendirme sağlamak gibi geniş bir yelpazeye sahiptir. Aynı zamanda kamu başdenetçiliğine bağlı birimler bulunmaktadır ve bunlar aşağıda yer almaktadır;

Basın Danışmanlığı: Kamuoyunun görüş, şikayet ve taleplerinin belirtildiği başlıca alan basındır(Çalışkan,2013:68). Kamu Denetçiliği Kurumu'nda yer alan Basın Danışmanlığı birimi ise, kurumun iletişim stratejilerini geliştirmek ve kamuoyuyla etkin bir iletişim kurmak için çalışır. Bu birim, kurumun faaliyetlerini tanıtmak, halka doğru bilgi vermek, haber yapılacak konuları belirlemek, medya ilişkilerini yönetmek, basın bültenleri ve basın açıklamaları hazırlamak gibi görevleri üstlenir. Kurumun etkinliği için, kamuoyu ve medya açıklamaları değerli bir araç olarak kabul edilmektedir(Özer,2015:35).

Basın Danışmanlığı birimi ayrıca, kurumun görüşlerini ve kararlarını doğru bir şekilde yansıtmak, yanlış anlaşılmaları önlemek, yanlış bilgilendirme yapılmasını engellemek ve kamuoyunun doğru bilgi edinmesine yardımcı olmak için çalışır. Hansen'in aktardığı üzere; basın danışmanlığının araştırma yapma, eleştiri getirme, düzeltici eylemler önerme ve bulgularını kamuoyuna duyurma gibi yetkilere sahip olmasına rağmen, resmi yaptırım boyutu bulunmamaktadır(Hansen,1996:195). Bu doğrultuda, medya mensuplarıyla ilişkileri yönetir, medya takibini yapar, kurumun sosyal medya hesaplarını yönetir ve kurumun faaliyetlerini takip eden raporlar hazırlar.

Başdenetçi Danışmanlığı: Kamu Denetçiliği Kurumu'nda yer alan Baş Denetçi Danışmanlığı birimi, Kurum Başkanı tarafından verilen özel görevlerin yerine getirilmesinde yardımcı olmak üzere kurulmuştur. Bu birim, Baş Denetçi'nin sorumluluklarına bağlı olarak çeşitli görevleri yerine getirir. Baş Denetçi'nin özel talimatları doğrultusunda, Kurumun stratejik plan ve politikalarının hazırlanması, uygulanması ve izlenmesine katkı sağlar. Ayrıca, Baş Denetçi'nin yasal sorumluluklarına uygun bir şekilde hareket edilmesini ve Kurumun faaliyetlerinin yasalara uygunluğunu sağlamak için çalışır.

Baş Denetçi Danışmanlığı birimi, Kurum içi ve dışı iletişim faaliyetlerinde de görev alır. Danışmanlıklar ve üst düzey idari yetkililer, kurumun hukuki kadrosunu oluşturan önemli unsurlardır(Çalışkan,2013:36). Kurumun üst yönetimi ile koordinasyonu sağlar ve üst düzey toplantılara katılır. Ayrıca, Kurumun faaliyetleri hakkında bilgi vermek, Kamu Denetçisi raporlarını ve diğer yayınları hazırlamak,

sunumlar yapmak ve sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkileri yönetmek gibi görevleri de yerine getirir.

İlk İnceleme, Dağıtım ve Bilgilendirme Bürosu: İlk İnceleme, Dağıtım ve Bilgilendirme Bürosu ise KDK içerisindeki bir birimdir ve şu görevleri yapar:

- İlk İnceleme: Vatandaşların KDK'ye ilettiği şikayet ve taleplerin ilk incelemesi bu birim tarafından yapılır. Bu inceleme sonucunda şikayet ve taleplerin ne kadarının KDK'nin yetki alanına girdiği belirlenir.
- Dağıtım: İlk incelemesi yapılan şikayet ve taleplerin hangi birimde ele alınacağına bu birim karar verir ve ilgili birimlere yönlendirir.
- Bilgilendirme: Vatandaşların KDK'ye ilettiği şikayet ve talepler hakkında bilgi verir. Ayrıca KDK'nin faaliyetleri hakkında da bilgi sağlar.

Bu birim, vatandaşların şikayet ve taleplerinin daha hızlı ve etkili bir şekilde çözüme kavuşturulmasına yardımcı olur(Yaman, 2008:3-6).

Özel Kalem Birimi: Özel Kalem birimi ise Kamu Denetçiliği Kurumunun içerisindeki bir birimdir ve şu görevleri yapar:

- Başkanlık makamının yazışmalarını, evrak akışını ve randevularını takip eder.
- Başkanlık makamının düzenli olarak yürüttüğü toplantıların gündemini hazırlar ve toplantılara katılım sağlar.
- Ombudsmanın düzenlediği etkinliklerin organizasyonunu ve koordinasyonunu sağlar.
- Ombudsmanın faaliyetleri hakkında medya ve kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla basın açıklamaları, röportajlar ve diğer iletişim faaliyetlerini yürütür.
- Ombudsmanın diğer kurum ve kuruluşlarla olan ilişkilerini yönetir ve işbirliği çalışmalarını koordine eder.

Özel Kalem birimi, KDK Başkanı'nın etkin bir şekilde çalışmasını ve Kamu Denetçiliği Kurumunun faaliyetlerinin diğer kurumlarla koordinasyonunu sağlamayı amaçlar(Tekin,2014:25).

Hukuk Müşavirliği: Hukuk Müşavirliği birimi ise Kamu Denetçiliği Kurumunun içerisindeki bir birimdir ve şu görevleri yapar:

- Ombudsmanın yasal mevzuata uygun hareket etmesini sağlamak için hukuki danışmanlık hizmeti sunar.
- Ombudsmanın karar ve işlemlerinin yasalara uygunluğunu denetler.
- Ombudsmanın faaliyetleriyle ilgili hukuki sorunların çözümüne ilişkin raporlar hazırlar.
- Ombudsmanın görüşü alınması gereken hukuki konular hakkında görüş bildirir.
- Ombudsmanın yürüttüğü incelemeler ve soruşturmalar kapsamında hazırlanan raporları ve kararları hukuki açıdan değerlendirir.

Hukuk Müşavirliği birimi, ombudsmanın yasalara uygun hareket etmesini sağlamak için önemli bir rol oynar. Ayrıca Kamu Denetçiliği Kurumunun karar ve işlemlerinin hukuka uygunluğunu denetleyerek kurumun tarafsızlığını ve bağımsızlığını korur(Tekin,2014:24).

İnsan Hakları İzleme ve Araştırma Bürosu: İnsan Hakları İzleme ve Araştırma Bürosu ise Kamu Denetçiliği Kurumunun içerisindeki bir birimdir ve şu görevleri yapar:

- İnsan haklarına ilişkin şikayet ve talepleri inceleyerek, insan haklarına aykırı uygulamaları tespit etmek ve bunların çözümüne katkı sağlamak.
- İnsan hakları konusunda araştırmalar yapmak, raporlar hazırlamak ve bu konuda farkındalık yaratmak.
- İnsan haklarına ilişkin mevzuatın güncelliğini ve etkililiğini değerlendirmek ve gerekli önerileri ilgili kurumlara sunmak.
- İnsan haklarına ilişkin ulusal ve uluslararası düzeydeki gelişmeleri takip etmek ve bu konuda ilgili taraflarla işbirliği yapmak.
- İnsan hakları konusunda farkındalığı artırmak için toplantılar, seminerler, eğitimler gibi etkinlikler düzenlemek.

İnsan Hakları İzleme ve Araştırma Bürosu, Kamu Denetçiliği Kurumunun insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için çalışmalar yürüttüğü önemli bir birimdir. Bu birim, insan hakları ihlallerinin tespit edilmesi ve çözümüne katkı sağlamak için

alışmalar yürütür ve insan haklarına ilişkin farkındalık yaratmak için çalışmalar yapar. Kurum, yönetimden kaynaklanan şikayetleri inceleyerek, adalet anlayışı, insan haklarına saygı, hukuka ve hakkaniyete uygunluk gibi unsurları dikkate almayı öngören bir yaklaşım sergilemektedir(şengül,2007:140).

3.1.2.2. Kamu Denetçiliği Kurumu Denetçisinin Görevleri

Kamu denetçiliği işlevi, tek bir kişiye bağlı kalmadan başdenetçi ve denetçilerden oluşan bir yapıya sahip olan bir yapılanmayı benimsemiştir(şengül,2007:139). Kamu denetçisi, baş denetçiye karşı belirli sorumluluklar ve yükümlülükler altındadır. Bu sorumluluklar şunları içerebilir:

1. Uyumlu Olmak: Kamu denetçisi, baş denetçinin yetki ve yönergelerine uygun hareket etmekle yükümlüdür. Baş denetçinin verdiği direktiflere uymak, raporlama prosedürlerine uymak ve ombudsmanlık kurumunun hizmet standartlarını yerine getirmek gibi görevleri yerine getirmesi beklenir(Usta,2014:59).
2. Bağımsızlık: Kamu denetçisi, bağımsız bir yargı mercii olarak hareket etmekle yükümlüdür. Kendi yargısal değerlendirmelerini yaparak, soruştırmalarda tarafsız ve objektif kalmalıdır. Baş denetçi, kamu denetçisinin bağımsızlığına saygı göstermeli ve bu bağımsızlığı korumalıdır(Usta,2014:60).
3. Performansı İzlemek: Baş denetçi, kamu denetçisinin performansını izlemekle yükümlüdür. Kamu denetçisi, ombudsmanlık kurumunun hizmet standardına uygun davranmalıdır. Baş denetçi, kamu denetçisinin performansını düzenli olarak izlemeli, geribildirim sağlamalı ve gerekli durumlarda eğitim ve destek sağlamalıdır(Tekin,2014:23).
4. Raporlama: Kamu denetçisi, ombudsmanlık kurumuna raporlama yapmakla yükümlüdür. Baş denetçi, kamu denetçisinin raporlama prosedürlerine uygun hareket ettiğinden emin olmalıdır. Kamu denetçisi, ombudsmanlık kurumuna düzenli olarak raporlar sunmalı ve baş denetçiye gerekli durumlarda ek raporlar sunmalıdır(şengül,2007:140).
5. Sorunları Bildirmek: Kamu denetçisi, baş denetçiye sorunları bildirmekle yükümlüdür. Kamu denetçisi, ombudsmanlık kurumunda yaşanan sorunları, hizmet standardının altında kalan durumları ve diğer önemli konuları baş denetçiye bildirmelidir. Bu sayede, baş denetçi ombudsmanlık kurumunun işleyişini iyileştirebilir ve sorunlara çözümler üretebilir(Çağatay vd.,2013:66).

Bu sorumluluklar, kamu denetçisinin baş denetçiye karşı yükümlülükleri arasındadır. Kamu denetçisi, ombudsmanlık kurumunun hizmet standartlarını yerine getirmek, bağımsız olmak, performansını izlemek, raporlama yapmak ve sorunları bildirmek gibi görevleri yerine getirerek, ombudsmanlık kurumunun etkililiğini artırmaya yardımcı olur.

3.1.2.3. Kamu Denetçiliği Kurumu Genel Sekreterinin Görevleri

Kamu Denetçisinin yardımcısı olarak çalışır ve ombudsmanlık kurumunun etkin bir şekilde işlemesi için bir dizi görevi yerine getirir. Bu görevler arasında şunlar yer alabilir:

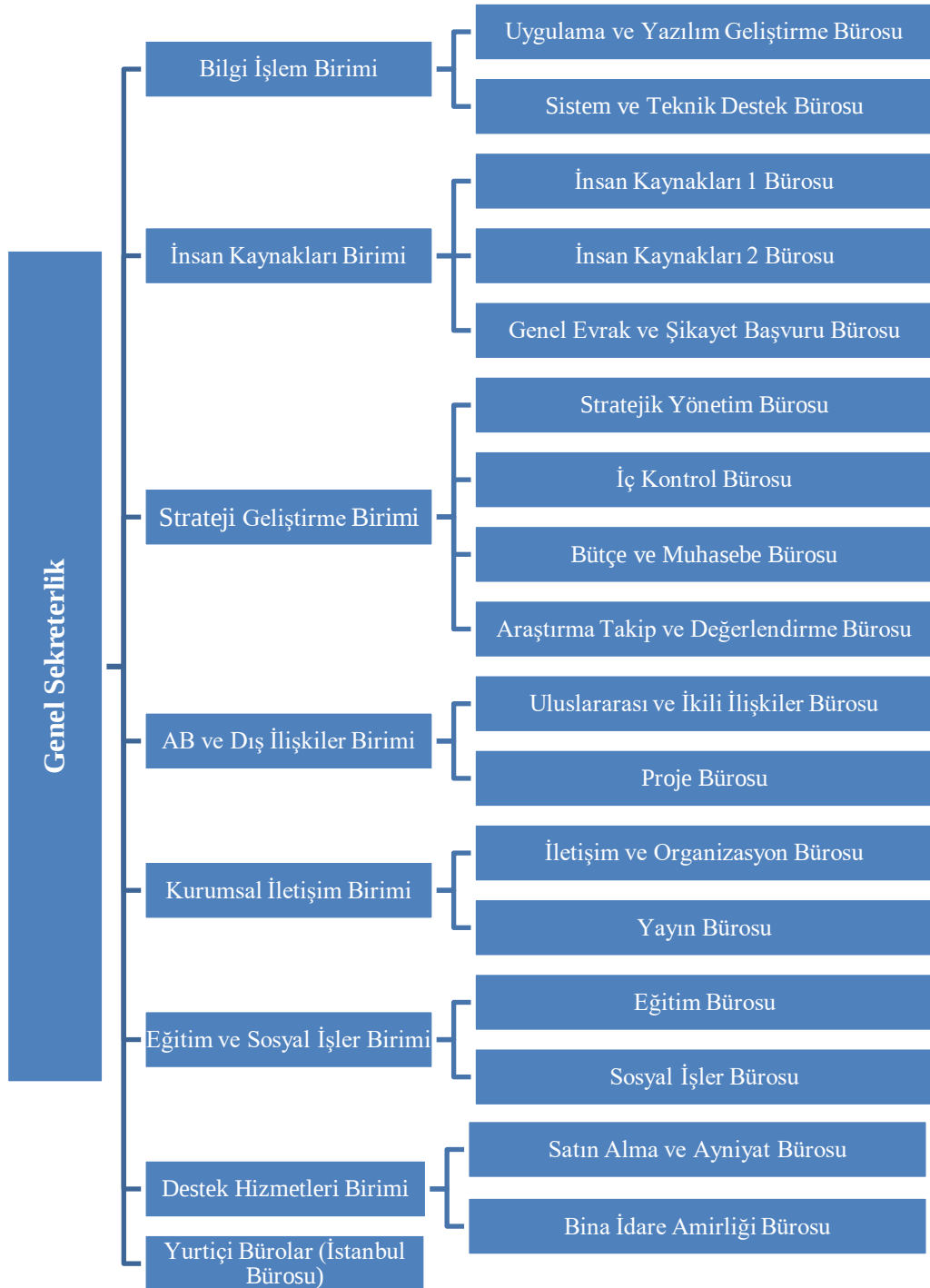
1. Ombudsmanlık Kurumunun İdari İşlerini Yönetmek: Genel Sekreter, ombudsmanlık kurumunun idari işlerini yönetmekle yükümlüdür. Bu kapsamda, kurumun bütçesini yönetmek, personel işlerini takip etmek, kurumun iletişim stratejilerini belirlemek ve sürdürmek gibi görevleri yerine getirmesi beklenir(Koçak vd.,2010:1347)..
2. Kamu Denetçisinin Görevlerini Desteklemek: Genel Sekreter, Kamu Denetçisinin görevlerini yerine getirmesi için gerekli destek sağlamakla yükümlüdür. Bu kapsamda, Kamu Denetçisinin soruşturma süreçlerini takip etmek, raporlama ve iletişim işlemlerine yardımcı olmak, soruşturma sonuçlarını yayınlamak gibi görevleri yerine getirir (Koçak vd.,2010:1348).
3. Kamu Denetçiliği Sürecini İzlemek: Genel Sekreter, kamu denetçiliği sürecinin etkin bir şekilde işlemesi için gerekli olan çalışmaları izlemekle yükümlüdür. Bu kapsamda, kamu kurumlarındaki sorunları ve şikayetleri izlemek, ombudsmanlık kurumunun hizmet standardına uygun davranıp davranmadığını denetlemek gibi görevleri yerine getirir. İdarenin açık yönetimi, karar alma süreçlerine katılımı ve izlenmesini sağlayarak bilgilendirme amacını taşımaktadır. (Temizel,1997a: 22).
4. Raporlama: Genel Sekreter, ombudsmanlık kurumuna raporlama yapmakla yükümlüdür. Bu kapsamda, kurumun faaliyetlerini ve performansını değerlendiren raporlar hazırlamak, Kamu Denetçisinin yıllık raporunu hazırlamak, kamuoyunu bilgilendirmek ve diğer ilgili raporları hazırlamak gibi görevleri yerine getirir(Yılmaz vd., 2003:54).
5. İletişim: Genel Sekreter, ombudsmanlık kurumunun iletişim stratejilerini belirlemek ve uygulamakla yükümlüdür. Bu kapsamda, kamuya yönelik

bilgilendirme çalışmaları yapmak, kurumun tanınırlığını artırmak, ombudsmanlık kurumunun görevlerini, hizmet standartlarını ve soruşturma süreçlerini anlatan materyaller hazırlamak gibi görevleri yerine getirir(Efe ve Demirci,2013:62).

6. Diğer Görevler: Genel Sekreter, ombudsmanlık kurumunun çalışmalarını etkileyen diğer görevleri de yerine getirir. Bu kapsamda, Kamu Denetçisi veya Baş Denetçi tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek, kurumun hizmetlerinin geliştirilmesi için öneriler sunmak, çalışanların eğitim ihtiyaçlarını belirlemek ve eğitim programları düzenlemek gibi görevleri de yerine getirir. Ayrıca, Kamu Denetçisi ve Baş Denetçi tarafından verilen diğer talimatları da uygulamakla yükümlüdür(Koçak vd.,2010:1348).

Şekil 5.

Kamu Denetçiliği Kurumu Genel Sekreterlik Organizasyon Şeması



Kaynak: <https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/document/kdk-pdf/teskilatsemasi.pdf>

3.1.3. Türkiye’de Kamu Denetçiliği Kurumu’nun Gerekliliği

Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK), kamu hizmetlerinin sağlıklı ve etkin bir şekilde sunulmasını sağlamak, vatandaşların haklarını korumak ve şikayetlerini ele almak için Türkiye’de çok önemli bir kurumdur. Kurulduğu 2012 yılından bu yana bu hedeflere ulaşmak için çeşitli faaliyet ve girişimlerde bulunmuştur. İşte bu başarılarına ilişkin bazı ek ayrıntılar:

Vatandaş Şikayetlerinin Çözümlemesi: KDK’nın temel işlevi, vatandaşların kamu hizmetlerine ilişkin şikayetlerini incelemek ve çözüme kavuşturmasıdır(Akıncı,1999:293). Vatandaşlar şikayetlerini internet üzerinden, posta yoluyla ya da şahsen olmak üzere çeşitli kanallardan iletebiliyor. Şikayet üzerine, sorunun kaynağını belirlemek için inceleme yapar ve ilgili kamu kurumuna çözüm önerir. Kurum belirli bir süre içinde yanıt vermekle yükümlüdür ve sorun çözülene kadar, yanıtın ilerleyişini takip eder. Vatandaş şikayetlerini çözüme kavuşturarak kamu hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulmasını ve vatandaşların haklarının korunmasını sağlar(Fendoğlu, 2010:7).

Tablo 3.

2022 Yılı Şikayetlerinin Başvuru Şekillerine Göre Dağılımı

Başvuru Şekli	Sayı	Yüzde %
Faks	20	0,11 %
Elden	428	2,40 %
Posta	3.635	20,40 %
E- Başvuru	13.696	76,87 %
E- Posta	37	0,21%
Toplam	17.816	

Kaynak: (KDK Yıllık Raporu,2022)

Tabloya göre, 2022 yılında toplam 17.816 şikayet başvurusu yapılmıştır. Şikayet başvurularının çoğunluğu elektronik başvuru yöntemiyle gerçekleştirilmiştir (%76,87). Bu, dijital teknolojilerin ve internetin yaygın kullanımının artmasıyla birlikte insanların şikayetlerini çevrimiçi olarak iletmeyi tercih ettiklerini göstermektedir.

İnsan Haklarının Korunması: KDK, kamu hizmeti sunumunun her alanında insan haklarını korumayı taahhüt eder(Abdioğlu,2007:84). Bu misyonun bir parçası olarak, kamu kurumlarının insan hakları standartlarına uyumunu sağlamak için düzenli denetimler gerçekleştirmektedir. KDK, herhangi bir insan hakları ihlali tespit etmesi halinde, düzeltici faaliyet için ilgili kuruma tavsiyelerde bulunur. KDK, Türkiye'de insan hakları konularında farkındalığı artırmak için diğer insan hakları örgütleriyle de yakın işbirliği içinde çalışmaktadır.

Mahkeme Kararlarının Gözden Geçirilmesi: KDK, mahkeme kararlarını inceleyerek, uygulamalarındaki olası hataları veya tutarsızlıkları tespit eder. Mahkeme kararları analizi, kamu hizmetlerinin düzgün bir şekilde sunulmasını etkileyebilecek sistemik sorunları belirlemek için önemli bir araçtır. Mahkeme kararları hakkında geri bildirimde bulunarak hukukun üstünlüğünün sağlanmasını ve vatandaşların haklarının korunmasını sağlar(Köseoğlu,2019:498- 499).

Tablo 4.

2022 Yılında Dostane Çözüm Yoluyla Çözüme Kavuşturulan Dosya Dağılımı

	Dostane Çözüm Kararı İle	Gönderme Kararı İle	Toplam
Dostane Çözümle Sonuçlandırılan Dosya Sayısı	1.419 64.68%	775 35.32%	2.194

Kaynak: (KDK Yıllık Rapor, 2022)

Kamu Kurumlarının Etkinliğinin Artırılması: KDK, kamu kurumlarının verimlilik ve etkinliğinin artırılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Kamu kurumlarının gelişim alanlarını belirlemek için düzenli olarak değerlendirmeler yapmakta ve reform önerilerinde bulunmaktadır. KDK, kurumsal reformu teşvik ederek, kamu kurumlarının vatandaşların ihtiyaçlarına cevap vermesini ve hizmetleri verimli bir şekilde sunmasını sağlar(Efe ve Demirci,2013:69).

Sosyal Uyumun Teşvik Edilmesi: KDK, Türkiye'de sosyal uyumu teşvik etmeye kararlıdır. Bu amaçla, kültürlerarası diyalog ve anlayışı geliştirmek için sivil toplum kuruluşları, dini gruplar ve diğer paydaşlarla birlikte çalışır. Ayrıca, sosyal uyum konularında farkındalığı artırmak ve kamu hizmeti sunumunda en iyi uygulamaları teşvik etmek için kamu görevlilerine yönelik eğitim programları düzenlemektedir(Sevinç ve Akyıldız,2021:78-79). Sonuç olarak, Türkiye'de kamu hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulmasında, vatandaşların haklarının korunmasında ve toplumsal uyumun sağlanmasında kritik rol oynayan önemli bir kurumdur. Çeşitli faaliyet ve girişimleriyle kamu hizmetlerinin kalitesinin artırılmasına ve vatandaşların devlete olan güveninin artırılmasına önemli katkılar sağlamıştır.

3.2. Ombudsmanlık Kurumunun Kuruluşuna Yönelik Eleştiriler

Türkiye'de denetim sistemleri, uzun süredir birçok eleştiriye maruz kalmaktadır. Bu eleştiriler, denetim kurumlarının yeterince etkili ve bağımsız olmaması, denetim süreçlerinin yetersizliği ve denetim sonuçlarının işletmeler tarafından yeterince dikkate alınmaması gibi konuları içermektedir. Bireysel başvuru ve kamu denetçiliği diğer denetim türlerinden farklı bir türü teşkil etmektedir ama diğer denetim türlerine bir alternatif de değildir (Fendoğlu, 2013:28).

Eryıldız'a göre; uzun bir süredir Türkiye'de, bir ombudsman veya ombudsmanlık kurumu oluşturulması konusunda tartışmalar yürütülmektedir(Eryıldız,2006:124). Türkiye'de ombudsmanlık kurumunun kurulmasına yönelik eleştiriler şu noktada toplanmaktadır;

1- Denetim Süreçlerinin Yetersizliği; Türkiye'de denetim süreçlerinin yetersizliği de eleştirilerin hedefindedir. Özellikle vergi denetimlerinde sıkça karşılaşılan bu sorunlar, denetim kurumlarının teknolojik altyapısının yetersizliği, yasal düzenlemelerin eksikliği ve denetim süreçlerindeki belirsizlikler nedeniyle ortaya

çıkabilir. Bunun sonucunda, işletmelerin vergi beyannamelerinde hatalar yapması veya vergi kaçırmaları gibi durumlarla karşılaşılabilir.

Türkiye'de yeteri kadar denetim birimi ve kurumu mevcuttur. Bu bölümler ve bölümler mükerrer denetimde bulunmaktadır. Bu nedenle yeni bir denetim teşkilatının organizasyonunun yerine bu birim, kurum ve kurulların organizasyonu daha uygun olacaktır. Dolayısıyla Türkiye'de ombudsman uygulamasına gerek yoktur. Günümüzde, Kamu Denetçiliği Kurumu'nun oluşturulmasının gerekliliği konusunda farklı bir görüş vardır. Bu kurum, yönetimin denetlenmesinde geleneksel denetim yollarının yetersiz kaldığı ve devletin artan görevleri ile karmaşıklaşan yapısı karşısında vatandaşların hakları ve sorumlulukları konusunda yeterli bilgiye sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır. Kurum, toplumsal ihtiyaca dayalı olarak ortaya çıkmıştır ve uygulandığı tüm ülkelerde başarılı olmuş ve uluslararası örgütlerce desteklenmiştir(Sevinç ve Akyıldız,2021:60). Kamu Denetçiliği Kurumu, yönetimin denetlenmesinde yeni bir denetim organı değildir, diğer denetim yollarının yanında tamamlayıcı nitelikte bir denetim yolu olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, Türkiye'de Kamu Denetçiliği Kurumu'nun varlığı ve işlevi oldukça önemlidir.

2- Denetim kurumlarının yeterince etkili ve dışlanmış bağımsız başka bir eleştiri örneğidir. Türkiye'de denetim kurumları, Maliye Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı gibi devlet kurumlarına bağlıdır. Bu durum, denetim kuruluşlarının bağımsızlığına yönelik şüpheleri arttırmaktadır. Denetim kurumlarının bağımsızlığı sorunu işlevsellik tartışmalarını da beraberinden getirmektedir(Demir,2014:2). Ayrıca, denetim kurumlarının yeterince etkili olmaya yönelik talepleri de mevcuttur. Bu incelemeler, denetim kurumlarının yeterince kişisel istihdam edilmemesi, denetimlerin yetersiz ve yüzeysel olması, yasal düzenlemelerin eksikliği veya zayıflığı gibi indirilebilir.

Ombudsmanlık kurumuna bulunmadığı konusunda bilgisi ise, yönetsel yargının bulunduğu ülkeler bile ombudsmanlık kurumunun önemli bir odası bulunmaktadır. Bu kurum, yönetim işleyişiyle ilgili şikayetlerin çözümüne kavuşturulmasında ve yönetimde şeffaflığın hücrelerinde önemli bir rol oynayabilir. Danıştay gibi yönetsel yargı mercileri de önemli bir rol oynamakla birlikte, ombudsmanlık kurumunun yerini tam olarak doldurmamaktadır. Bu nedenle, ombudsmanlık kurumunun yönetsel yargı kurumlarıyla birlikte var olması ve bunları sonlandıracak şekilde görev yapmaları gerekmektedir. Ayrıca, ombudsmanlık kurumlarının bağımsız ve etkili olması da önemlidir. Bu işletmenin bağımsızlığı, hükümetin ve kamu kurumlarının denetlemesinde gizli ve dışlayıcı bir şekilde hareket etmelerini isteyecektir.

Ombudsmanlık teşkilatının başarısı, yönetsel yargının bulunmasıyla ilgili değildir. Fransa gibi yönetsel yargının bulunduğu ülkeler ombudsmanlık yetkililerinin başarılı bir şekilde görüş ve önemli bir rol oynadığı. Bu nedenle, ombudsmanlık kurumunun önemi ve gerekliliği tartışmasızdır. Vatandaşın yönetsel yargı yoluyla kurulması hem çok pahalı, hem çok karmaşık hem de çok uzun zaman alan, sonucu da her zaman yürürlük kazanmayan ve sadece hukuki denetim sınırları içinde kalmak zorunda olan bir şikayet yöntemidir. Bu nedenle dünyaya örneklik etmiş Fransa Danıştay'ı dahi vatandaş devleti karşı tam bir başarıyla koruyamamış, yakınmaları tümüyle önleyememiştir. Zaten davayı açmak için bir avukat tutma zahmeti başlı başına dava açmayı yavaşlatan veya durduran koşulların başında gelmektedir. Ayrıca davada sadece hukuki delillerin öne sürülmesinden, kararın yerinde olmadığını gösteren deliller dışarıda kalmaktadır. Nihayet kararların uygulanması, mahkum edilmiş yönetimin başındaki kişinin iyi niyetine kalmıştır. Kamu Denetçiliği Kurumu'na yasal bir zemin yaratmakla, Türkiye'nin siyasal nitelikli sorunlarını çözdiği ya da çözebileceği anlamına gelmemektedir(Menteşe,2015).

Aynı eleştiriye dayalı olarak, idari usul kanunu çıkarılarak yönetsel yargı düzenine idari savcılık kurumunun getirilmesi önerilebilir. Bu sayede ombudsmanlık kurumuna gerek kalmayacaktır. Bazı Danıştay başsavcılığına bağlı illerde ve bağımsız biçimde yardım güvencesine sahip idari savcılık kurumları oluşturulabilir. Bunlara savcı ombudsmana verilecek yetkiler verilirse, yeniden bir ombudsmanlık kurumu kurulmasına gerek kalmayacaktır. İdari savcılar, önlerindeki dava dosyalarından idarenin eylem ve işlemlerinden öncekileri iyi gözlemleyebilecektir. İdari savcılara sahiplerinden şikayeti veya basında yönetime yönelik bir eleştirinin gerçekleşmesi üzerine harekete geçme ve ilgili bilgileri ve belgeleri inceleyebilme yetkisine sahip. Bu sayede halk, bulundurma, bir emanet kurumuna sahip bir görevliyi bulacaktır(Eryıldız,2006:116).

Ancak, bu görüşte koruma koruması ön planda tutulsa da buna bağlı ile yönetimle ilgili şikayetlerinde hala biçimsellik, formalite, masraflar ve uzun zaman sürecinin sonuç alınamaması gibi sorunlar yaşanabilir. Ayrıca, hukuka uygun ancak hakkaniyete aykırı savcının da yargılanması bir şey olmayacaktır. Bu nedenle, ombudsmanlık kurumu gibi görevli bir organ varlığı önemli olabilir. Bu kurum, müşteri yönetimi ile ilgili şikayetlerini hızlı ve etkili bir şekilde ele alabilir ve hakkaniyetini

sağlamak için gerekli müdahaleleri yapabilir. Ombudsmanlık kurumu, idari fazla savcılık kurumunun getirilmesiyle birlikte de var olabilir, bu sayede daha fazla seçenek ve destek imkanı elde edebilirler.

Aynı eleştiri bağlamında, idari savcılık kurumunun getirilmesiyle birlikte ombudsmanlık kurumuna ihtiyaç olmayacağı savunulabilir. Ancak, idari savcılık kurumunun vatandaşların şikayetlerine veya basındaki eleştirilere tepki verme yetkisi olduğu ve idari işlem ve eylemlere ilişkin hukuka aykırılık saptaması yapabileceği düşünülmektedir. Bu görüşte, geleneksel denetim yolları korunarak bireylerin yönetime karşı korunabileceği yaklaşımı benimsenmektedir. Ancak, idari savcılık kurumunun, yönetim üzerinde derinlemesine denetim yapabilmesi için kamu yönetimini derinlemesine incelemesi, nüfuz etme becerilerine sahip olması gerekmektedir. Bu niteliklerin kazanılması ise zaman alacaktır.

3- Bu eleştiriye karşı olarak, Kamu Denetçiliği Kurumu'nun oluşturulmasıyla birlikte yapılan şikayetlerin sonuçlanması bir süreç gerektirebilir, ancak bu durum hak düşürme riskini ortadan kaldırmaz(Yatkın ve Taşer,2015).

Türkiye'de, 5.548 sayılı yasanın 'Başvuru ve Usulü' başlıklı 17. maddesinin 4. fıkrası, "dava açma süresi içerisinde yapılan başvuru, işlemeye başlamış olan dava açma süresini durdurur" hükmünü içermektedir. Bu da, hak düşürücü riskini ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca, Kamu Denetçiliği Kurumu'nun işleyişi hızlı ve basittir(Gümüşkaya.G,2016). Bu nedenle, şikâyetlerin sonuçlandırılması için gereken süreler, diğer yargı kurumlarına göre daha kısa olabilir. Sonuç olarak, Kamu Denetçiliği Kurumu'nun oluşturulması, vatandaşların haklarının korunması için önemli bir adımdır ve hak düşürücü riski gibi endişelere yol açmamalıdır.

4- Kamu Denetçiliği Kurumu'na yönelik eleştirilerden biri, kurumun yönetim üzerinde etkili olacak yetkilere sahip olmamasıdır. Ancak her ülkenin kendi ihtiyaçlarına göre denetim, araştırma, inceleme, soruşturma yapma, yargı mercilerini harekete geçirme, görevlilerin hatalı işlemlerini düzeltmelerini isteme, disiplin soruşturması açılmasını isteme gibi kamu yönetimi ve kamu görevlileri üzerinde etkili yetkileri vardır. Kamu Denetçiliği Kurumu, bu yetkilere sahip olmasa da, kamu

yönetimi ve kamu görevlileri üzerinde etkili olabilecek birçok imkana sahiptir. Bu imkanlar arasında denetim, inceleme, soruşturma yapma, görevlileri uyararak hataları düzeltmelerini sağlama, önerilerde bulunma, kamuoyu desteği oluşturma ve genel olarak vatandaşların haklarını koruma yer almaktadır. Kamu Denetçiliği Kurumu'nun başarısı için en önemli etmenlerden biri, kamuoyu desteğidir. Görevlilerin özel bir mektupla uyarılması, hataların düzeltilmesi ve vatandaşların haklarının korunması konusunda sert önlemler alınmasından daha etkili sonuçlar vermektedir. Kamu görevlileri, genellikle önerilerin müşahade edilmesini benimserler ve ombudsmanın konuyu basına açıklamadan kendilerine bir mektupla başvurulmasından hoşnut olurlar(Eryılmaz,2015:375).

Sonuç olarak, Kamu Denetçiliği Kurumu, kamu yönetimi ve kamu görevlileri üzerinde etkili olacak bazı yetkilere sahip olmasa da, vatandaşların haklarını koruma konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Kurumun başarısı için kamuoyu desteği ve görevlilerin işbirliği önemlidir.

5- Türkiye'de merkezi yönetimin güçlü olduğu ve bu nedenle Kamu Denetçiliği Kurumu'nun uygulanmasının zor olabileceği görüşüne sıkça rastlanmaktadır. Ancak kurumun kuruluşu, kamu yönetiminin yeniden düzenlenmesi çalışmalarıyla birlikte ele alınmalıdır. Ayrıca kurum, yapacağı denetim, inceleme ve araştırmalara dayalı olarak merkezi yönetimin sorunlarını çözmek için öneriler sunmak ve kamu yönetiminin işleyişindeki sorunlara katkıda bulunmakla görevlidir.

Kamu Denetçiliği Kurumu'nun örgütlenmesi, yetki ve görev alanlarının belirlenmesi için önceden belirlenmiş bir şablon yoktur. Bunlar, Türkiye'nin ihtiyaçları ve koşulları doğrultusunda belirlenecektir. Kurum, kamu yönetimi ve kamu görevlileri üzerinde etkili olacak yaptırım araçlarının tespitinde de rol oynayacaktır. Sonuç olarak, Kamu Denetçiliği Kurumu'nun işleyişi ve etkili bir şekilde uygulanması için kamu yönetimi yeniden yapılandırma çalışmalarıyla birlikte ele alınmalı, kurumun örgütlenmesi ve yetki alanları Türkiye'nin ihtiyaçlarına göre belirlenmelidir(Eryıldız,2006:118-119).

6- Türkiye'de denetim sonuçlarının işletmeler tarafından yeterince dikkate alınmadığına dair eleştiriler de mevcuttur. Bu eleştiriler, işletmelerin denetim sonuçlarına uymamaları veya denetim sonuçlarını etkilemek için baskı yapmaları gibi durumlarla ilişkilendirilebilir. Ayrıca, denetim sonuçlarının kamuoyu ile paylaşılması ve işletmelerin bu sonuçlara karşı sorumluluk almaları konusunda yeterince bilgilendirilmemeleri de bu eleştirilerin nedenleri arasında yer almaktadır(Eryıldız,2006:119).

Tüm bu eleştiriler, Türkiye'de denetim sistemlerinin yetersiz olduğu konusunda kamuoyunda bir algı oluşmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda, denetim kurumlarının güvenilirliği ve etkililiği konusunda yapılan eleştiriler, denetim sisteminin reforme edilmesi ve iyileştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır(Özden,2010:121-123). Bu doğrultuda, Türkiye'de son yıllarda yapılan bazı yasal düzenlemeler ve atılan adımlar şunlardır:

- Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde denetim sistemleri ile ilgili bir dizi yasal düzenleme yapılmıştır. Bunlar arasında Vergi Usul Kanunu, Vergi Denetim Kanunu ve Serbest Muhasebecilik ve Mali Müşavirlik Kanunu gibi kanunlar yer almaktadır.
- Türkiye'de denetim sistemiyle ilgili olarak, Maliye Bakanlığı bünyesinde bağımsız bir denetim birimi olan Başdenetim Müfettişliği kurulmuştur. Ayrıca, Ticaret Bakanlığı bünyesinde de denetim yapabilen bağımsız bir birim olan Ticaret Denetmenleri Kurulu oluşturulmuştur.
- Vergi incelemeleri ve denetimleri için teknolojik altyapı geliştirilmiş ve vergi denetimlerinin otomatik hale getirilmesi için çalışmalar yapılmıştır.
- Denetim kurumlarının personel sayısı arttırılmış ve denetim süreçleri için daha fazla kaynak ayrılmıştır.
- İşletmelerin denetim sonuçlarına uyumlarını sağlamak için cezai yaptırımlar getirilmiştir.
- Kamuoyunu bilgilendirme amacıyla denetim sonuçları açıklanmaktadır.

Ancak, bu adımların yeterli olup olmadığı tartışmalıdır ve denetim sistemleriyle ilgili eleştiriler devam etmektedir. Denetim sistemlerindeki iyileştirmelerin sadece yasal düzenlemelerle değil, aynı zamanda denetim kurumlarının bağımsızlığı ve etkililiği konusunda yapılan çalışmalarla da sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle, Türkiye'deki

denetim sistemlerinin daha etkili ve bağımsız hale getirilmesi için çalışmaların devam etmesi gerekmektedir(Gölönü,1997:3).

Bu bilgilerden anlaşılaçağı gibi Türk devlet idaresi sisteminde ombudsman benzeri görevler üstlenmiş birçok kontrol mekanizması zaten vardır. Önemli olan bu mekanizmaların verimli işleyip, işlemediğı ve etkili olup olmadığıdır. Aynı zamanda idareye, haksız ve kanunlara aykırı olan işlemlerini kendiliğinden düzeltmesi veya vatandaşların şikâyetlerini dikkate alması beklenmez(Uluer,2012:505). Kamu kuruluşlarındaki verimsiz işleyiş ve karşılaşılan bürokratik engeller artık olağan olarak karşılanmakta, birçok insan şikayet etme gereğı bile duymamaktadır. Zira şikayet etse bile herhangi bir düzelme olmayacağını düşünmektedir. Kamu yönetimindeki usullerin, adaletsizliklerin ve verimsizlikleri hepsinin birden kamu denetçisinin çözmesi beklenmemelidir fakat Kamu Denetçiliğı Kurumunun sistemlerini uyarlayan ülkelerde elde edilen başarılar ve ülkelerin sayısındaki artış göz önüne alındığında Türkiye'de Kamu Denetçiliğı Kurumunun uygulanması başarılı bir girişim olmuştur.

3.3. Kamu Denetçiliğı Kurumunun Vatandaşlar Tarafından Bilinirliğı

Türkiye'de KDK, 2012 yılında Anayasa değışikliğı ile kurulmuştur ve hala yeni bir kurum olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, kurumun vatandaşlar tarafından ne kadar bilindiğı konusunda kesin bir veri bulunmamaktadır. Ancak, kurumun yaptığı faaliyetler ve yürüttüğü kampanyalar sayesinde bilinirliğinin artırılmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. Vatandaşlar tarafından bilinirliğinin artırılması için farklı yöntemler kullanılmaktadır(Sevinç ve Akyıldız,2021:87). Bu yöntemler arasında, kurumun internet sitesinde yayınlanan bilgilendirici materyaller, sosyal medya hesapları, yerel ve ulusal medyada yer alan haberler, bilgilendirme toplantıları, seminerler ve diğerk etkinlikler yer almaktadır(Sevinç ve Akyıldız,2021:87). Vatandaşlar tarafından bilinirliğinin artırılması için farklı yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemler arasında, kurumun internet sitesinde yayınlanan bilgilendirici materyaller, sosyal medya hesapları, yerel ve ulusal medyada yer alan haberler, bilgilendirme toplantıları, seminerler ve diğerk etkinlikler yer almaktadır.

Kamu Denetçiliği Kurumu'nun vatandaşlar tarafından bilinirliğinin artırılması, vatandaşların haklarını koruma ve kamu yönetiminde şeffaflığın sağlanması açısından son derece önemlidir(Reif,2004:2). Bu nedenle, faaliyetleri ve görevleri hakkında daha fazla bilgi edinmek ve kurumun sunduğu hizmetlerden yararlanmak için vatandaşların, kurumun internet sitesini ziyaret etmeleri ve şikayetlerini iletmeleri önerilir. Bu öneriler doğrultusunda aşağıda bulunan tablo üzerinden 2022 yılında iller tarafından yapılan başvuruların sayı ve yüzdeleri gösterilmiştir.

Tablo 5.

2022 Yılı Şikayet Başvurularının Yıllara Göre Dağılımı

İlin Adı	Sayı	Yüzde %
İstanbul	2.443	13,71 %
Ankara	1.928	10,82 %
Manisa	1.252	7,03 %
İzmir	956	5,37 %
Adana	617	3,46 %
Kocaeli	469	3,46 %
Antalya	435	2,63 %
Bursa	397	2,44 %
Konya	367	2,23 %
Şanlıurfa	367	2,06 %
Diğer	8.585	49,88 %
Toplam	17.816	

Kaynak: (KDK Yıllık Rapor, 2022)

Tablo, 2022 yılında Kamu Denetçiliği Kurumu'na (KDK) yapılan şikayet başvurularının illere göre dağılımını göstermektedir. Tablodan da görülebileceği gibi, İstanbul, Ankara ve Manisa,, en fazla şikayet başvurusunda bulunan illerdir. Bu iller, Türkiye'nin en kalabalık ve en önemli illeridir. Bu nedenle, bu illerde yaşayan vatandaşların KDK'ya şikayet başvurusunda bulunma olasılığı daha yüksektir. Tabloda yer alan diğer illerde de şikayet başvurusu sayısı az değildir. Bu durum, Türkiye'nin her yerinden şikayet başvurusunda bulunulduğunu göstermektedir. KDK, Türkiye'nin her

yerinden gelen şikayetleri inceleyerek, kamu kurum ve kuruluşlarının işleyişinin daha iyi hale gelmesine katkı sağlamaktadır.

Bunlarla birlikte Kurum içerisinde bulunan personellerinde etkin ve verimli kullanılabilmesi için hizmet içi eğitim ve Aktiviteler gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda 2022 yılında gerçekleştirilen ve internet adresi (www.ombudsman.gov.tr/Faaliyetlerimiz) üzerinden belirtilen eğitimlerden bazıları şu şekildedir;

- 21 Ocak 2022, “Refakatsiz Çocuklar” konulu hizmet içi eğitimi,
- 31 Ocak 2022, “Kişisel Verilerin Korunması ve Bilgi Güvenliği” eğitimi,
- 03-04 Şubat 2022, “Etkili İletişim Yöntem ve Teknikleri” eğitimi,
- 15-16 Şubat 2022, “Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi” eğitimi,
- 28 Şubat – 1 Mart 2022, “Yetişkin Eğitimi ve Etkili Sunum Teknikleri” eğitimi,
- 14-15-16 Mart 2022, “SGK Maluliyet İşlemleri ve Uygulamaları” hizmet içi eğitimi,
- 16-17-18 Mart 2022, “Yetkinlik Bazlı Mesleki Gelişim” eğitimi,
- 16-31 Mayıs 2022, “Bilgi Güvenliği ve Kişisel Veri Yönetim Sistemi Farkındalık” eğitimi,
- 10-12 Ağustos 2022, “Kadın Hakları” eğitimi,
- 14-16 Eylül 2022, “İnsan Hakları Koruma Mekanizması” eğitimi,
- 03-04-05 Ekim 2022, “Çocuk Hakları” eğitimi,
- 06 Ekim 2022, “Kalite Güvence Sistemleri” eğitiminin verilmesi.

3.4. Ombudsmanlık Kurumu’nun Türk Denetim Sistemine Faydaları

Ombudsmanlık Kurumu, Türk Denetim Sistemi'ne birçok fayda sağlar. Ombudsmanlık Kurumu, kamu kurumları ve özel sektör şirketlerinin işlemlerini ve uygulamalarını şeffaf bir şekilde denetleyerek, vatandaşların haklarını korur. Bu nedenle, Ombudsmanlık Kurumu'nun varlığı Türk Denetim Sistemi için çok önemlidir. İşte Ombudsmanlık Kurumu'nun Türk Denetim Sistemi'ne sağladığı bazı faydalar:

1. Şeffaflığı Artırır: Ombudsmanlık Kurumu, denetim sürecinde daha fazla şeffaflık sağlar. Kamu kurumları ve özel sektör şirketleri, Ombudsmanlık Kurumu'nun denetiminden geçerek, işlemlerinin açıklıkla ve şeffaf bir şekilde yapıldığını kanıtlarlar. Bu sayede, vatandaşlar kamu kurumları ve özel sektör şirketleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olur ve kararlarını daha bilinçli bir şekilde verebilirler(Kamu Denetçiliği Kurumu, 2019 Yıllık Raporu:65).
2. Şikayetleri Çözümleyerek İş Yükünü Azaltır: Ombudsmanlık Kurumu, vatandaşların şikayetlerini çözmekle görevlidir. Bu şekilde, kamu kurumlarının ve özel sektör şirketlerinin şikayet yönetimi ile uğraşmak zorunda kalmaması, iş yükünü azaltır. Ayrıca, vatandaşların şikayetleri daha hızlı çözülür ve memnuniyetleri artar(Sevinç ve Akyıldız,2021:80).
3. Denetim Kalitesini Artırır: Ombudsmanlık Kurumu, denetim sürecinin kalitesini artırır. Kurum, denetim sürecinde yaşanan hataları belirleyebilir ve bu hataları düzeltmek için öneriler sunabilir. Bu sayede, denetim sürecinin daha etkili ve verimli hale gelmesi sağlanır.
4. Uyumlaştırma Sağlar: Ombudsmanlık Kurumu, kamunun çıkarlarını korumak için kamu kurumları ve özel sektör şirketleri arasında bir denge sağlayabilir. Bu sayede, kamunun çıkarları ile özel sektörün çıkarları arasında bir uyum sağlanır. Ombudsmanlık Kurumu'nun varlığı, hem kamunun hem de özel sektörün çıkarlarını korur ve böylece adil bir denetim süreci sağlanır.
5. Kamu Güvenini Artırır: Ombudsmanlık Kurumu, kamunun güvenini artırır(Sevinç ve Akyıldız,2021:80). Kurum, vatandaşların haklarını korur ve kamu kurumları ve özel sektör şirketlerinin işlemlerinin şeffaf ve adil olduğundan emin olur. Bu da, vatandaşların kamuya olan güven ve saygınlığını artırır. Bu nedenle, Ombudsmanlık Kurumu, Türk Denetim Sistemi'ne katkı sağlar ve toplumun refahını artırır.
6. Etkinlik ve Verimliliği Artırır: Ombudsmanlık Kurumu, kamu kurumları ve özel sektör şirketlerinin etkinliğini ve verimliliğini artırır. Kurum, denetim sürecinde işlemlerin daha hızlı ve verimli bir şekilde yapılmasını sağlayarak, zaman ve kaynak tasarrufu sağlar. Ayrıca, kurumun önerileri sayesinde işlemler daha etkili hale getirilir ve vatandaşların beklentileri daha iyi karşılanır.
7. Yolsuzluğu Önler: Ombudsmanlık Kurumu, yolsuzlukların önlenmesinde önemli bir rol oynar. Kurum, kamu kurumları ve özel sektör şirketlerinin işlemlerini ve uygulamalarını yakından takip ederek, yolsuzlukların ortaya çıkmasını engeller. Böylece, kamunun kaynakları korunur ve haksız kazanç sağlanması önlenir(Eryılmaz, 2015:377).

Sonuç olarak, Ombudsmanlık Kurumu'nun Türk Denetim Sistemi'ne sağladığı faydalar çoktur. Kurum, kamu kurumları ve özel sektör şirketlerinin işlemlerini ve uygulamalarını şeffaf bir şekilde denetleyerek, vatandaşların haklarını korur. Ayrıca, kurumun varlığı denetim sürecinin kalitesini artırır, uyum sağlanmasını ve kamu güvenini artırır, etkinliği ve verimliliği artırır, yolsuzluğu önler. Bu nedenle, Ombudsmanlık Kurumu, Türk Denetim Sistemi için önemli bir unsurdur ve toplumun refahına katkı sağlar.

3.5. Türkiye’de Ombudsmanlık Üzerine Yapılan Tartışmalar

1982 Anayasası'nın 2. maddesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına saygılı, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu belirtirken, 5. maddesi de devletin temel amaç ve görevlerini açıklamaktadır. Bu amaç ve görevler arasında Türk milletinin bağımsızlığı ve bütünlüğü, cumhuriyet ve demokrasiyi koruma, toplumun refahı, huzuru ve mutluluğu, kişisel hak ve özgürlükleri koruma, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleri doğrultusunda siyasi, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırma, insanın maddi ve manevi varlığının gelişimi için şartların hazırlanması yer almaktadır. Ancak, devlet ve diğer kamu tüzel kişileri bu görevleri yerine getirirken hukukun sınırları içinde kalmak zorundadırlar(Özden,2010:121). Bu nedenle, idarenin eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğunu denetlemek ve hizmetlerin verimli, yararlı ve rasyonel biçimde yürütülmesini sağlamak için çeşitli tehdit mekanizmaları oluşturulması gerekmektedir. Bu mekanizmaların bir kısmı idarenin yargısal denetimi olarak adlandırılırken, diğer bir kısmı ise genel olarak yargı dışı denetim olarak ifade edilmektedir. Yargısal denetim, idarenin işlemlerinin hukuka uygunluğunu inceleyen yargı organları tarafından gerçekleştirilir. Yargı dışı denetim ise, idarenin işlemlerini inceleyen ancak yargı organı olmayan kurumlar veya kişiler tarafından yapılır. Bunlar arasında, ombudsman, denetim mahkemeleri, Sayıştay ve benzeri denetim kurumları yer alır.

Hukuk devleti ilkesi gereği, idarenin eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğunun denetlenmesi ve hizmetlerin verimli, yararlı ve rasyonel biçimde yürütülmesi için yargısal ve yargı dışı denetim mekanizmaları önemlidir. Bu mekanizmalar, devletin temel amaç ve görevlerinin yerine getirilmesine katkı sağlayarak toplumun refahı, huzuru ve mutluluğunu artırabilir. Bu görevler; kişi hak ve özgürlüklerini anayasa ve yasalarda belirtildiği şekliyle korumak; vatandaşları kötü yönetime karşı savunmak; vatandaş-yönetim arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi ve idarenin işlem ve eylemlerinde hakkaniyeti sağlamak şeklinde özetlenebilir(Aydın vd.,2012:73).

Anayasanın 125. maddesi uyarınca, idarenin tüm eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır, ancak belirli istisnalar vardır. İdari yargı, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunu denetler. İdarenin yargı dışı denetimi ise, yargı organının niteliği taşımayan kurumlar veya yargısal usullere bağlı olmadan gerçekleştirilir. Bu denetimde, idarenin eylem ve işlemleri hukuka uygunluğun yanı sıra yerindelik, verimlilik ve hizmet kalitesi gibi ölçütlerle de değerlendirilebilir. Siyasal denetim veya parlamento denetimi de mevcuttur ve idare aleyhine soru önergeleri, meclis araştırması istemleri, genel görüşmeler ve meclis soruşturmaları gibi yöntemlerle gerçekleştirilebilir(Demir,2014:6). Devlet Denetleme Kurumu, idarenin hukuka uygunluğunun düzenli ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur ve kamu kurumları, meslek kuruluşları, dernekler ve vakıflar gibi çeşitli kurum ve kuruluşlarda inceleme, araştırma ve denetleme yapabilir. Kurulun başkanı ve üyeleri cumhurbaşkanı tarafından atanır.

Ombudsmanlık kurulu ve kamu denetçiliği kurumunun gelişimi konusunda bilgi verilmektedir. Ancak, kurumun sadece Cumhurbaşkanının verdiği belirli görevleri yerine getirdiği belirtilmektedir. Ayrıca, Anayasanın 74. maddesinde dilekçe hakkı ve TBMM'nin dilekçe komisyonunun ombudsmanlık fonksiyonlarını yerine getirdiği belirtilmektedir. Ombudsmanlık kurulu ve kamu denetçiliği kurumunun gelişimi konusunda bilgi verilmektedir. Ancak, kurumun sadece Cumhurbaşkanının verdiği belirli görevleri yerine getirdiği belirtilmektedir. Ayrıca, Anayasanın 74. maddesinde dilekçe hakkı ve TBMM'nin dilekçe komisyonunun ombudsmanlık fonksiyonlarını

yerine getirdiği belirtilmektedir. Ombudsmanlık kurulu ve kamu denetçiliği kurumunun gelişimi konusunda bilgi verilmiştir. Ancak, kurumun sadece Cumhurbaşkanının verdiği belirli görevleri yerine getirdiği ifade edilmiştir. Ayrıca, Anayasanın 74. maddesinde dilekçe hakkı ve TBMM'nin dilekçe komisyonunun ombudsmanlık fonksiyonlarını yerine getirdiği belirtilmiştir(Fendoğlu, 2011: 5; Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu, 22.02.2023).

Sayıştay'ın denetimi konusu detaylandırıldığında, bir hesap yargısı ya da muhasebe yargısı niteliği taşıdığı söylenebilir. Sayıştay'da sorumluların hesap ve işlemlerine ilişkin karar alma süreci yer almaktadır. Dolayısıyla Sayıştay tarafından gerçekleştirilen denetimin yargısal gözetim niteliği taşıdığı da söylenebilir. Ancak Sayıştay'ın denetiminin bir kısmı yargı dışı niteliktedir. Dolayısıyla Sayıştay'ın görevinin yargısal denetim niteliğinde olduğu söylenebilir.

Anayasa'daki bir diğer düzenleme de kamu iktisadi teşebbüslerine ilişkindir. Anayasa'nın 165. maddesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) kamu iktisadi teşebbüslerinin denetiminden söz etmektedir. Bu denetimin yapılmasına ilişkin usuller kanunla düzenlenmiştir. TBMM Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu tarafından gerçekleştirilen denetim, kontrol denetiminden çok çoğunlukla etkinlik denetimi niteliğindedir (Yaman,2008: 3-6).

Bu denetim usulleri doğrudan Anayasa'da düzenlenmiştir. Bunlara ek olarak, Türkiye'nin uluslararası anlaşmalarla üstlendiği yükümlülüklerden kaynaklanan bazı denetim mekanizmaları da bulunmaktadır. Uluslararası kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen uluslararası denetim de bu denetim mekanizmalarına dahil edilebilir. Örneğin Türkiye, İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezanın Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'nin kararını kabul etmiştir. Bu çerçevede uluslararası denetimler Türkiye'de gerçekleştirilmektedir(Fendoğlu,2013:25). İşkenceyi Önleme Komiteleri düzenli olarak veya ara sıra Türkiye'yi ziyaret ederek gözaltı merkezlerini ve cezaevlerini incelemektedir. Yaptıkları incelemelerin sonuçlarını raporları ile ifade ederler. Tabii bir de bizzat idarenin yaptığı iç denetimler var. Örneğin,

bakanlıkların Teftiş Kurullarında yapılan denetimler bu türdendir. Bunlar adli olmayan denetime bazı örneklerdir.

1990 yılında Türkiye'de TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu kuruldu. Bu komisyon, insan hakları açısından Türkiye'deki ve mevcut uygulamaları inceleyerek, insan haklarının zararlarının azaltılmasını ve insan haklarının, uluslararası anlaşmaların, anayasaların ve kanunların arasında uyum sağlamak için yasal düzenlemeleri gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. Bu nedenle, ombudsmanın bazılarının da bu komisyonda üstlendiği kısıtlamalar. Öte yandan, bir hükümet kuruluşu olan İnsan Hakları Koordinatörü Üst Kurulu, insan haklarının korunması ile ilgili şikayetleri makamlarla ilgililer nezdinde takip etme, inceleme, soruşturma, sonuçlandırma ve gerekli yasal düzenlemeleri ombudsmanın bazılarını yerine getirir(Fendoğlu,2013:27).

Belirtilen kurul ve komisyonlara benzer kurumlar diğer ülkelerde de mevcuttur, ancak ombudsmanlık kurumları da yetkileri içinde bulundurma yerine getirir. Türkiye'de bu yöneticinin bir ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır.

3.6. Türkiye’de Ombudsmanlık Kurumu İçin Nihai Değerlendirme

Türkiye'de Ombudsmanlık Kurumu, 2012 yılında kurulmuştur ve Türk Denetim Sistemi'nin önemli bir unsuru haline gelmiştir. Kurum, vatandaşların haklarını korumak, kamu kurumları ve özel sektör şirketlerinin işlemlerini şeffaf bir şekilde denetlemek ve toplum refahına katkıda bulunmak amacıyla faaliyet göstermektedir. Peki, Türkiye'deki Ombudsmanlık Kurumu'nun nihai değerlendirmesi nedir?

Öncelikle, Ombudsmanlık Kurumu'nun Türkiye'de kurulması, demokratikleşme sürecinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Kurum, vatandaşların haklarını koruma, kamu kurumları ve özel sektör şirketlerini denetleme ve toplum refahına katkıda bulunma amacıyla faaliyet göstermektedir. Bu nedenle, Ombudsmanlık Kurumu, Türkiye'de demokrasi ve insan hakları açısından önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Ancak, Ombudsmanlık Kurumu'nun faaliyetleri konusunda bazı eleştiriler de bulunmaktadır. Özellikle, kurumun kararlarının bağlayıcılığı konusunda

sıkıntılar yaşandığı belirtilmektedir. Kurumun kararlarına uymayan kamu kurumları veya özel sektör şirketleri ile ilgili yaptırımların uygulanması konusunda ciddi sorunlar yaşandığı ve bu durumun kurumun etkinliğini azalttığı ifade edilmektedir. Ayrıca, Ombudsmanlık Kurumu'nun yeterli kaynaklara sahip olmaması da kurumun etkinliğini olumsuz etkileyen bir faktör olarak gösterilmektedir. Kurumun denetim faaliyetleri için yeterli personel ve finansman kaynakları sağlanamadığı takdirde, kurumun görevlerini tam olarak yerine getirmesi mümkün olmayacaktır. Bununla birlikte, Ombudsmanlık Kurumu'nun Türkiye'deki demokratikleşme sürecine katkı sağlayan bir kurum olduğu ve vatandaşların haklarının korunmasına yönelik önemli bir rol oynadığı da bir gerçektir. Kurum, şeffaflık, hesap verebilirlik ve adalet ilkelerinin güçlenmesine katkıda bulunarak, Türkiye'nin demokratik yapısını daha da güçlendirebilir.

Sonuç olarak, Ombudsmanlık Kurumu'nun Türkiye'deki faaliyetleri, hem olumlu hem de olumsuz yönleri ile değerlendirilebilir. Kurumun bağımsızlığı ve etkinliği, vatandaşların haklarının korunması ve Türk Denetim Sistemi'nin güçlenmesi açısından önemlidir. Ancak, Ombudsmanlık Kurumu'nun etkinliğinin artırılması için bazı adımların atılması gerekmektedir. Öncelikle, kurumun kararlarının bağlayıcılığı konusunda net bir düzenleme yapılması gerekmektedir. Kurumun kararlarına uymayan kamu kurumları veya özel sektör şirketleri ile ilgili yaptırımların uygulanması konusunda ciddi sorunlar yaşandığı için kurumun etkinliği azalmaktadır. Bu nedenle, kurumun kararlarının bağlayıcılığı konusunda net bir yasal düzenleme yapılması, kurumun etkinliğini artıracaktır. Ayrıca, Ombudsmanlık Kurumu'nun yeterli kaynaklara sahip olması da önemlidir. Kurumun denetim faaliyetleri için yeterli personel ve finansman kaynakları sağlanamadığı takdirde, kurumun görevlerini tam olarak yerine getirmesi mümkün olmayacaktır. Bu nedenle, kurumun yeterli kaynaklarla desteklenmesi, etkinliğinin artırılması açısından kritik bir öneme sahiptir.

Son olarak, Ombudsmanlık Kurumu'nun etkinliğinin artırılması için toplumun bilinçlendirilmesi de önemlidir. Vatandaşların haklarını koruma konusunda bilinçli olmaları, kurumun görevlerini yerine getirme açısından önemlidir. Bu nedenle, Ombudsmanlık Kurumu'nun vatandaşlar arasında daha yaygın olarak tanıtılması ve bilinirliğinin artırılması gerekmektedir. Bu amaçla, kampanyalar düzenlenebilir, eğitim

faaliyetleri gerçekleştirilebilir ve vatandaşlara yönelik bilgilendirme materyalleri hazırlanabilir. Türkiye'de Ombudsmanlık Kurumu'nun etkinliğinin artırılması için bu adımların atılması gerektiği açıktır. Bu sayede, kurumun vatandaşların haklarını koruma konusunda daha etkili bir rol üstleneceği ve kamu yönetimi açısından daha şeffaf ve hesap verebilir bir yapıya kavuşulacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdioğlu, H (2007). *Yönetişim İlkelerinin Uygulanmasında Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık) Kurumu Ve Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye Açısından Önemi*.
- Akdemir, Tekin Ve Serkan Benk (2010), “Japonya’da Yerel Yönetimlerin Yapısı Ve Finansmanında Yaşanan Gelişmeler”, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(11), 163–186.
- Akın, Cengiz (1998), ”Cumhuriyetimizin 75. Kuruluş Yıldönümünde Yönetimin Denetlenmesinde Yeni Bir Denetim Yolu: Ombudsman (Yüksek Yönetim Denetçisi)” Türk İdare Dergisi, Yıl 70, Sayı 421, S. 517-550.
- Akıncı, Müslüm (1999), *Bağımsız İdari Otoriteler Ve Ombudsman*, İstanbul, Beta Yayınları,
- Aktel, M. , Kerman, U. , Altan, Y. , Lamba, M. & Burhan, O. (2014). *Türkiye İçin Yeni Bir Denetim Modeli: Kamu Denetçiliği (Ombudsman)*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 5 (9) , 21-37 .
- Akyıldız, B., & Sevinç, İ. (2021). *Kamu Denetçiliği Kurumu Faaliyetlerinin Yıllık Raporlar Üzerinden Değerlendirilmesi*. Ombudsman Akademik, 7(13), 57-91.
- Alıcı, O. V. (2007). *Belediyelerin İç ve Dış Denetimi (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey))*.
- Alodalı, M. F. B., & Usta, S. (2017). *Türk Yönetim Geleneğinde Hesap Verebilirlik Mekanizmaları: Divan-ı Mezalim ve Kamu Denetçiliği Kurumu*. Strategic Public Management Journal, 3(6), 168-184.
- Altuğ, Y. (2002). *Kamu denetçisi (ombudsman)*. İstanbul Üniversitesi.
- Arcagök, M. S., Erüz, E., 2006, *Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Sistemi*, Maliye Hesap Uzmanları derneği
- Atalay, C. (2016). *Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye’de Kamu Denetçiliği Kurumunun Ortaya Çıkışı*. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(2), 462-480.
- Avşar, B. Z. (2007). *Ombudsman İyi Yönetilen Türkiye İçin Kamu Hakemi*, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.
- Aydın, A. H., Taş, İ. E., & Ersöz, M. (2012). *Önemi ve Uygulanabilirliği Açısından Türkiye’de Kamu Denetçiliği Kurumu*. İnönü Üniversitesi Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi II, Küresel Değişim ve Demokratikleşme Bildiriler Kitabı, Malatya.
- Aykanat, M. (2019). *Ombudsmanlık Kurumunun Osmanlı Kökleri*. Turkish Studies, 14(1), 91-110.

- Babüroğlu, O. & Hatiboğlu, N. (1997). *Ombudsman (Kamu Hakemi) Kurumu İncelemesi: Devlette Bir Toplam Kalite Mekanizması Örneği*. İstanbul: TÜSİAD Yayını.
- Balcı, Asım (2005), “Türkiye-Ab İlişkileri Perspektifinden Kamu Yönetimi Sisteminin Yeniden Yapılandırılması”, *Amme İdaresi Dergisi*, 38, 24-25.
- Barut, G. (2006). *İslam Hukuku'nda Edebü'l-kadi ve Günümüz Hakimlik Mesleği ile Karşılaştırılması (Doctoral dissertation, Bursa Uludag University (Turkey))*.
- Baylan, Ö. (1978). *Vatandaşın Devlet Yönetimi Hakkındaki Mikayetleri ve Türkiye için İsveç Ombudsman Formülü*. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu Başkanlığı Yayınları, No: 12.
- Black, William K. (2004), “The "Dango" Tango: Why Corruption Blocks Real Reform In Japan”, *Business Ethics Quarterly*, 14(4), Business Ethics In A Global Economy (Oct.), 603-623.
- BM (1987), “Our Common Future- Report of the World Commission on Environment and Development”, <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> (Erişim Tarihi: 14.05.2023)
- Bozatay, Ş. A., & Demir, K. A. (2014). *Osmanlı Adli Ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme-The Qadi In Ottoman Justice And Administrative System: An Evaluation Of Institutional*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(10), 71-89.
- Busck, L. (1995). *The History and Development of the Institution of Ombudsman*, H. Gammeltoft – Hansen (Ed.). *The Danish Ombudsman*, (s. 24). Copenhagen: Ministry of Foreign Affairs, Department of Information.
- Coşkun, B., & Günaydın, H. (2015). *Ombudsmanlığın Kökeni Meselesi Bağlamında Türk-İslâm Devlet Geleneğinde Şikâyet Hakkının Kurumsal Tekâmülü*. *Ombudsman Akademik*, (3), 9-60.
- Çağlayan, R. (2000). *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*. C, 4, 1-2.7
- Çalışkan, M. (2013). *Kamu Denetçiliği Kurumu: Ve Türkiye Örneği* (Master's Thesis, Adnan Menderes Üniversitesi).
- Çeliksoy, E., & Bayan, B. (2020). *Genel ve Özel Amaçlı Ombudsmanlık Örnekleri: İngiltere ve Türkiye*. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(1), 92-103.
- Çetin, Hüsamettin. *Türkiye’de Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardımların Yeniden Yapılanması Üzerine Bir Değerlendirme*, Doktora Tezi, Ankara, 2014
- Demir, G. *Ombudsman Aranıyor, Ahilik Araştırmaları Yayınları*, İstanbul, 2002.

- Demir, Galip (2002), *Ombudsman Aranıyor*, İstanbul: Ahi Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı.
- Demir, K. A. (2014). *Kamu Denetçiliği Kurumu'nun Türkiye'ye Sağlayacağı Katkılar Ve İşlevselliği Üzerine Tartışmalar*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(1), 25-36.
- Demirci, H. A. (2008). *Osmanlı Modernleşmesinde Dil Politikaları Ve Mebusan Meclisi*.
- Desa (2006), *Japan: Public Administration Country Profile*, Usa: Department Of Economic And Social Affairs (Desa) United Nations, January.
- Doğan, K. (2016). *Türkiye Ombudsmanı: Yapısal Kurumsal ve İşlevsel Yönleri*. The Journal of International Scientific Researches, 1(1), 41-49.
- Doğan, K. C. (2014). *Karşılaştırmalı ülke incelemeleri bağlamında Türk kamu yönetiminde Ombudsmanın uygulanabilirlik analizi*.
- Doğan, K. C. (2014). *Postmodern Kamu Yönetimi Anlayışı Çerçevesinde Bir Denetim Paradigması: Ombudsman*. Sayıştay dergisi, (94), 73-96.
- Doğan, K. C. (2019). *Osmanlı Devleti Klasik Çağında Kadılık Kurumu Ve Fonksiyonları*. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 6(4), 34-40.
- Doğan, K. C., & Kalkışım, H. M. (2017). *Rusya'da Demokrasinin Bir Görünümü Olarak Ombudsmanlık Kurumu: Yapısal-Kurumsal ve İşlevsel Yönler Üzerine Bir Değerlendirme*. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 9(2), 415-434.
- Duran, H. (2021). *Türkiye'de İdari Denetim Ve Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık)*.
- Durmuş, C. N., & Taş, O. (2008). *SPK düzenlemeleri ve 3568 sayılı mevzuat kapsamında denetim*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Dursun, H. (2011). *Türkiye'de ombudsmanlığın (Kamusalaylığın) etkin olarak işleyebilme yetisi yoktur*. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (95), 377-418.
- Dursunoğlu, İ., Boyalı, H., & Gündoğdu, S. (2021). *Türkiye'de Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık) İmajına Yönelik Bir Araştırma*. Ombudsman Akademik, 7(14), 67-94.
- Eken, M. (1998). *Yönetim Karşısında Vatandaşın Korunmasında Ombudsman Kurumunun Rolü*. Editörler: Dursun, Davut ve Al, Hamza, Türkiye'de Yönetim Geleneği, İlke Yayıncılık, İstanbul.
- Ekinci, E. B. (2004). *Osmanlı mahkemeleri: Tanzimat ve sonrası* (Vol. 37). Arı Sanat.
- Erdengi, B. (2006). *Ombudsman: dünya uygulamaları ve Türkiye*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Erdengi, T. B. (2009). *Ombudsman: dünya uygulamaları ve Türkiye*.
- Erdoğan, M., “Muhasebe Bağımsız Denetimin Gerekliliği”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, (5), 2002.
- Erdoğan, O. (2006). *Kamu yönetiminde idari ve denetsel açıdan Ombudsman kurumu: Türkiye örneği* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Eren, A (2011, Cilt 15, No. 3) *Karşılaştırmalı Hukukta Ulusal İnsan Hakları Kurumsal Modelleri ve Türkiye Örneği*: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789437>
- Erhüman, T. *Türkiye İçin Nasıl Bir Ombudsman Formülü*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 49(1).
- Erhürman, T. (1998). *Ombudsman*. Amme İdaresi Dergisi, 31(3), 87-102.
- Eryıldız, Ü. (2006). *Ombudsmanlık: Kamu Denetçiliği Kurumu*. Ankara,(Yay. Y.).
- Esgün, İ. U. (1996). *Ombudsman Kurumunun Türkiye İçin Gerekliliği Üzerine Bir Değerlendirme*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 45(1).
- FaaliyetRaporu,
[https://www.ombudsman.gov.tr/Yayinlarimiz/IdareFaaliyetRaporlari,\(15.12.2022\)](https://www.ombudsman.gov.tr/Yayinlarimiz/IdareFaaliyetRaporlari,(15.12.2022))
- Fendoğlu, H. T. (2013). *Kamu denetçiliği (Ombudsmanlık) ve Anayasa mahkemesine bireysel başvuru hakkı*. Ankara Barosu Dergisi, (4).
- Feyzioğlu, H. S., & Kiliç, S. (2005). Kılıç, Selda: *Tanzimat Arifesinde Kadılık-Naiplik Kurumu*. Tarih Araştırmaları Dergisi, 24(38), 31-53.
- Gammeltoft-Hansen, H. (1996). *Ombudsman Kavramı*. Amme İdaresi Dergisi, 29(3), 195-202.
- Genç, Mehmet: *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet Ve Ekonomi*, 12. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015, S.39
- Gölönü, S. (1997). *Ombudsman Ve Yönetimde Halkla İlişkilerin Gelişmesine Etkisi*. Sayıştay Dergisi, (27), 3-14.
- Gülener, S. (2013). *Ombudsman-Yargı İlişkileri Ve Yargı Ombudsmanlığı Sistemi: Karşılaştırmalı Bir İnceleme*. Akademik İncelemeler Dergisi, 8(1), 1-27.
- Gümüşkaya, G. (2016). *Vergi Ödevlisinin Kamu Denetçiliği Kurumu'na Başvurusu*. Journal of Istanbul University Law Faculty, 74(1), 279-304.
- Güngör, M., & Karakılıç, Y. (2020). Bağımsız Kolluk Şikâyet Sisteminin Temel Özellikleri Ve Örnek Ülke Uygulamaları. *Ombudsman Akademik*, 7(13), 311-343.

- Güray, G. (2021). *Türkiye’de Öğrenci Ombudsmanlığı: Bir Örnek Olay İncelemesi*. Ombudsman Akademik, 7(14), 115-149.
- Haktankaçmaz, M. İlker (2006), “Japonya’da Yerel Personel Sistemi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 15(2), 61-74.
- Hansen H. S. (1996), “*Ombudsman Kavramı*”, (Çev. Turgay Ergun), *Aid*, C. 29, Sayı. 3, Eylül.
- Hasibe, U. S. T. A. (2014). *Türkiye’de Ombudsman (Kamu Denetçiliği) Kurumu. Denetişim*, (14), 59-64.
- Haydar, E. F. E., & Demirci, M. (2013). *Ombudsmanlık kavramı ve Türkiye’de kamu denetçiliği kurumundan beklentiler*. *Sayıştay Dergisi*, (90), 49-72.
- Healy, J. ve Walton, M, (2016). *Health Ombudsmen in Polycentric Regulatory Fields: England, New Zealand, and Australia*, *Australian Journal of Public Administration*, Early View, Version of Record online: 6 MAR 2016.
- Hiramatsu, T. (1983), “*Japan*”, İç. *Gerald E. Caiden (Ed.), International Handbook Of The Ombudsman: Country Surveys*, Vol. Iı, United State Of America: Greenwood Press, 131-133.
- Holm, N. E. (1995). *The Ombudsman – A Gift from Scandinavia to the World*. H. Gammeltoft – Hansen (Ed.). *The Danish Ombudsman*. Copenhagen: Ministry of Foreign Affairs, Department of Information.
- Kağıtçıoğlu, M. (2018). *Kamu Denetçiliği Kurumunu (Türk Ombudsmanını) Yeniden Tasarlamak*.
- Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6328.pdf>, (22.08.2022).
- Kaplan, Onur (2020), “*Kamu Denetçiliği Kurumu Tarafından Verilen Tavsiye Kararlarının Hukuki İşlevi ve Etkisi*”, *Ombudsman Akademik Dergisi*, Cilt.7 Sayı:13, ss. 93-119.
- Karaer, A. *Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde Ombudsmanlık Kurumlarının Rolü*. Ombudsman Akademik, 8(16), 287-325.
- Karakul, S. (2018). *İyi Yönetim Ve İnsan Hakları İlişkisi Üzerine Değerlendirmeler*. Ombudsman Akademik, (1), 27-55.
- Karatepe, Ş. Ve Altunok, H. (2019). *Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları*. Ankara: Püf Yayıncılık.
- Karcı, Ş. M. (2015). *Ombudsman Tavsiye Kararları Ve Türk Kamu Yönetiminde Uygulanabilme Sorunu*. Ombudsman Akademik, (2), 34-58.

- Karcı, Ş. M., & Küçükcan, B. (2016). *Türkiye’de Kamu Yönetiminin Hak Arama Kurumları Yoluyla Denetimi*. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 17(1), 71-94.
- Karpat, K. H. (2006). *Osmanlı Tarihinin Dönemleri: Yapısal Bir Karşılaştırmalı Yaklaşım*. Osmanlı Ve Dünya, 119-145.
- Kaya, E. (2017). *Türk kamu yönetiminde bir denetim aracı olarak kamu denetçiliği kurumu: Vatandaş algısı* (Doctoral dissertation, Necmettin Erbakan University (Turkey)).
- Kaygısız, Ü. (2018). *Üniversitelerde uyumsuzluk çözümü aracı olarak kampus ombudsmanlığı: öğrencilerin algılarını ölçmeye yönelik bir analiz*. Ombudsman Akademik, (8), 125- 140.
- Keser, A., & Şadiye, S. U. C. U. (2021). *Türkiye’de Kamu Denetçiliği Politikasının Oluşturulması: Bir Kamu Politikası Analizi*. Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 6(1), 49-70.
- Kestane, D. (2006). *Çağdaş Bir Denetim Organizasyonu Olarak Ombudsmanlık (Kamu Denetçiliği)*. Maliye Dergisi, 151(2), 128-142.
- Kılavuz, R., Yılmaz, A., & İzci, F. Etkin. *Bir Denetim Aracı Olarak Ombudsmanlık Ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*.
- Kırçoğlu, T., & Pabuçcu, H. *İyi Yönetim İlkeleri Bağlamında Kamu Denetçiliği Kurumu: Kamu Görevlileri Algısı*. Ombudsman Akademik, (1), 329-365.
- Kirkham, R., Thompson, M. B., & Buck, T. (2013). *The Ombudsman Enterprise And Administrative Justice*. Ashgate Publishing, Ltd..
- Koç, O. (2015). *Yeni örgütlerin ortaya çıkışı: Türk kamu denetçiliği kurumu örneği*. Ombudsman Akademik Dergisi, 2(1), 1-11.
- Köksal, M. (2007). *Ombudsman “kamu hakemi”*. Ankara: Işık Eğitim Kültür Hizmetleri.
- Köse, H. Ö. (1999). *Denetim ve Demokrasi*. Sayıştay Dergisi, 33, 62-85.
- Köseoğlu, Ö. (2010). *Avrupa Ombudsmanının Hukuki Statüsü, İşleyişi ve Kurumsal Etkinliği*. Sayıştay Dergisi, (79), 31-62.
- Kucsko-Stadlmayer, G. (ed). *Avrupa Ombudsmanlık Kurumu: bir düşüncenin çok yönlü gerçekleşmesi hakkında karşılaştırmalı bir yasal analiz* (2008)
- Küçükközyiğit, G. (2006). *Ombudsmanlık Kurumu: Hukuksal ve Siyasal Bir İnceleme*. Uluslararası Hukuk ve Politika, (05), 90-111.

- Magnette, P. (2003). *Between parliamentary control and the rule of law: the political role of the Ombudsman in the European Union*¹. Journal of European Public Policy, 10(5), 677-694..
- Malık, M. Salim (2007), *A Comprehensive Analysis Of The Law Of The Ombudsman, The United States Of America*: Aberdeen University Press.
- Mehmet, Ö. Z. E. L. *Halka Hesap Verebilirliğin Sağlanması Bakımından Türkiye’de Ombudsmanlık Kurumunun Değerlendirilmesi*. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (16), 388-407.
- Menteşe, S. (2015). *Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık)’nin Demokratikleşmeye Etkisi Ve Öneminin Ab Süreci Yönünden Değerlendirmesi*. Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(6), 68-82.
- Okur, Yaşar (2011). ‘*Ombudsmanlık Kurumu: Tarihi Gelişim ve Türkiye’de Başlangıçta Birkaç Öneri*’, Denetişim Dergisi, Sayı: 6, ss. 71-83
- Ombudsmanlığın Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin İlkeler (Venedik İlkeleri)2019, erişimiçin:
[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2019\)005-e\(25.11.2022\)](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)005-e(25.11.2022))
- Onut, O.N.A.T. *İdareyi denetleyen iki anayasal kuruma ilişkin kısa bir değerlendirme: devlet denetleme kurulu-kamu denetçiliği kurumu*. Ombudsman akademik, (2), 121-141.
- Oytan, M., "Ombuudsman Eli ile İdarenin Denetimi Konusunda Kıyaslamalı Bir İnceleme", DD, 1975, yıl 5., S. 18-19.
- Ömer Lütfi, Barkan, “*Tımar*” *İslam Ansiklopedisi*, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1974, S. 287.
- Önen, S. Mustafa, Engin, Selin (2019). “*Birleşik Krallık’ta Cezaevi Ombudsmanlığı: Türkiye’ye Uygulanabilirliği*”, Ombudsman Akademik, Yıl:5, Sayı: 10, Ss. 15-37.
- Öner, Erdoğan: *Osmanlı İmparatorluğu Ve Cumhuriyet Döneminde Malî İdare*, 2. Baskı, Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama Ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayını, Ankara 2005, S.186-187
- Özden, K. (2010). *Ombudsman (kamu denetçisi) ve Türkiye'deki tartışmalar*. Seçkin.
- Özer, M. A. (1997). *İngiltere’de Yönetimin Denetiminde Özgün Bir Kurum: Parlamento Komiserliği*. Türk İdare Dergisi, Yıl, 69.
- Özer, M. A. (2015). *Türkiye’de Kamu Yönetiminin Denetiminde Yeni Arayışlar: Kamu Denetçiliği Kurumu Örneği*. Sayıştay Dergisi, (98), 19-40.

- Özer, M. A., & Iskandarov, S. (2016). *Kamu Yönetiminin Denetiminde Ombudsman Uygulaması-Kırgızistan Örneği*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(8), 324-344.
- Paris ilkeleri 25'te: *Güçlü Ulusal İnsan Hakları Kurumlarına Her Zamankinden Daha Fazla İhtiyaç Var*: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/paris-principles-at-25-strong-national-human-rights-institutions-needed-more-than-ever>.
- Parlak, B. (2002). *Osmanlı Devletinin Son Yüzylında Taşra Yönetimine İlişkin Anayasal-Yasal Gelişmeler ve Cumhuriyete Yansımaları*. Akademik Araştırmalar Dergisi, (11), 37-50.
- Parlak,B.,& Doğan, K. C. (2016). *Ombudsman: Kavram Ve Tarihsel Gelişim. Karşılaştırmalı Ombudsman İncelemeleri*, Editör: Bekir Parlak Ve Kadir Caner Doğan, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 19-24.
- Parlamenteler Meclisi. 2019. *Avrupa'daki Ombudsmanlık Kurumları - bir dizi ortak standarda duyulan ihtiyaç*. Tavsiye, Avrupa Konseyi.
- PONI(2017).“AnnualReport&Accounts”,<https://www.policeombudsman.org/PONI/files/59/59a07a61-6d31-4190-b639-6d4333ca7dd0.pdf> (Erişim Tarihi: 19.04.2023)
- Reif, L. C. (2004). *The ombudsman, good governance, and the international human rights system* (Vol. 79). Martinus Nijhoff Publishers.
- Salihoğlu, E. (2019). *Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yerel yönetimler ve denetimi*. Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Sezen, S. (2001). *Ombudsman: Türkiye İçin Nasıl Bir Çözüm?*. Amme İdaresi Dergisi, 34(4), 71-96.
- Soderberg, Marie (2002), *The Japanese Citizens Increasing Participation In Civil Society; Implications For Foreign Aid*, Working Paper 159 October 2002, [Erişim Adresi: [Http://Www2.Hhs.Se/Eijswp/159.Pdf](http://Www2.Hhs.Se/Eijswp/159.Pdf), Erişim Tarihi: 08.05.2023]
- Soyupek, Y. (2014). *Türk Yasama Organı Bünyesinde Kamu Denetçiliği Kurumu Tartışmaları*. Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 1(1), 17-29.
- Süler, G. Y. (2010). Ombudsmanlık Kurumu ve Türkiye'de Uygulanabilirliği. *Bütçe Dünyası Dergisi*, 2(34), 157-167.
- Sümer, Ç. *Eski Rejimden İ. Meşrutiyete Osmanlı İmparatorluğunda Modern Devlet Oluşumu Ve Siyasal Çatışma Dinamikleri*.
- Şengül, R. (2007). *Türkiye'de Kamu Yönetiminin Etkin Denetlenmesinde Yeni Bir Kurum: Kamu Denetçiliği Kurumu*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (14), 126-145.
- Tacir, H. (2010). *Hastanın Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).

- Tekin, T. (2016). *İç Denetim Birimlerinin Kurumsal Yapısı Ve İç Denetim Birim Başkanlarının Harcama Yetkisi*. *Denetışim*, (13), 21-26.
- Temizel, Zekeriya (1997a), *Yurttaşın Yönetime Karşı Korunmasında Bağımsız Bir Denetim Organı Ombudsman*, İstanbul: İula-Emme.
- Türkiye 2011 İlerleme Raporu, [Http://Www.Ab.Gov.Tr/Eva/](http://Www.Ab.Gov.Tr/Eva/), Erişim Tarihi:10.06.2023
- Türkmenoğlu, M. A. *Osmanlı Devleti'nde Toprak Yönetimi Ve Vergi Toplama (Tımar Sistemi Üzerine Bir Değerlendirme)*
- Uler, Y. (2012). *Ombudsman (Kamu Denetçisi)*, (Editörler), Burhan Aykaç, Şenl Durgun Ve Hüseyin Yayman. Türkiye'de Kamu Yönetimi.
- Wahab, I. I. (1979). *The Swedish Institution Of Ombudsman: An Instrument Of Human Rights*. Liberförlag
- Yaşar, O. K. U. R. (2016). *Ombudsmanlık Kurumu: Tarihi Gelişim Ve Türkiye'de Başlangıçta Birkaç Öneri*. *Denetışim*, (6), 71-83.
- Yatkın İzzet Taşer, Ahmet. *"Kamu Yönetiminde Denetim Aracı Olarak Ombudsmanlık: Türkiye Ve Avrupa Birliği Karşılaştırmalı Örnek Olay Araştırması"*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2015
- Yayman, H. (2005). *Türkiye'nin İdari Reform Politikası (Doktora Tezi)*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yazgan, H. (2012). *Bir Kavramsal Çerçeve Olarak "Avrupalılaşıma": Kapsam, Gerekliklik Ve Sınırlar*.
- Yeşilyurt, N. İ. (2013). *TBMM'nin Kamu Başdenetçisi Seçme İşlemlerinin Yargısal Denetimi Üzerine Bir Çözümleme*. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (107), 119-142.
- Yılmaz, Y. (2019). *Osmanlı Devleti'nde Vergi Sistemi Ve Vergi Denetimi*. *Vergi Raporu*, (232), 11-22.